

WPŁYW PRODUKCJI WYROBÓW TYTONIOWYCH NA POLSKĄ GOSPODARKE

EDYCJA 2024

CASE – Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych
CASE – Center for Social and Economic Research

© CASE – Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2024

Redakcja merytoryczna:

Jan Hagemeyer

Korekta:

Jolanta Pol, Marta Kowerko-Urbańczyk

Projekt graficzny:

Michałowski Studio & Wróbel Studio (modyfikacje: Aventino DTP)

Skład i łamanie:

Aventino DTP

Fotografie:

Unsplash (Tim Stief – s. 88, Jennifer Chen – s. 100), Istock, Shutterstock

ISBN

978-83-67407-20-5

Wydawca:

CASE – Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych – Fundacja Naukowa
ul. Zamenhofa 5/1b, 00-165 Warszawa

case@case-research.eu

www.case-research.eu

CASE

CASE – Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych jest prywatną, niekomercyjną i niezależną fundacją naukową, której misją jest dostarczanie obiektywnych analiz ekonomicznych i upowszechnianie konstruktywnych rozwiązań problemów gospodarczych.

CASE zostało założone w 1991 r. w Warszawie i dziś jest czołowym think tankiem w Europie Środkowej i Wschodniej oraz instytucją rozpoznawalną na świecie. CASE prowadzi badania w zakresie kształtowania polityk i pomocy badawczo-rozwojowej w obszarach: wzrost i handel, polityka fiskalna, rynek pracy, polityka społeczna i demografia, innowacje, polityka energetyczna i klimatyczna. Zespół CASE, międzynarodowa sieć Fellows i blisko 1000 współpracujących ekspertów gwarantują rzetelne badania naukowe (jakościowe i ilościowe), innowacyjne metody badawcze oraz wypracowują godne zaufania rekomendacje.

CASE – Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych
CASE – Center for Social and Economic Research

SPIS TREŚCI

Streszczenie	8
Wprowadzenie	12
1 Charakterystyka sektora tytoniowego w Polsce	14
Uprawa tytoniu	15
Przetwórstwo tytoniu i produkcja wyrobów tytoniowych	20
Dystrybucja i handel	25
2 Rynek wyrobów tytoniowych w Polsce	26
Rynek tradycyjnych wyrobów tytoniowych	27
Rynek nowatorskich wyrobów tytoniowych i papierosy elektroniczne	28
3 Wymiana handlowa	32
4 Rynek pracy	36
Uprawa tytoniu	37
Przetwórstwo tytoniu i produkcja wyrobów tytoniowych	38
Dystrybucja i handel	41
5 Udział sektora w PKB	42
Uprawy tytoniu	43
Przetwórstwo tytoniu i produkcja wyrobów tytoniowych	43
6 Dochody podatkowe budżetu państwa	46
Opodatkowanie konsumpcji wyrobów tytoniowych w Polsce	47
Mapa akcyzowa	51
Szacunek udziału wyrobów tytoniowych poniżej minimum akcyzowego	51
Opodatkowanie papierosów w Polsce na tle innych krajów UE	54
Studium przypadku – Rumunia	56
Opodatkowanie wyrobów nowatorskich	58
Studium przypadku – Włochy	59
Długofalowa polityka akcyzowa – studia przypadku	60
Studium przypadku – Niemcy	61
Studium przypadku – Grecja	62
Znaczenie konsumpcji i produkcji wyrobów tytoniowych w dochodach podatkowych budżetu państwa	64

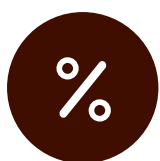
7	Prognoza zmiany dochodów podatkowych z tytułu konsumpcji papierosów i wyrobów nowatorskich	68
	Wprowadzenie	69
	Założenia teoretyczne	69
	Analiza ekonometryczna	70
	Prognozowane skutki zmiany planów akcyzowych	71
8	Wyzwania regulacyjne	78
9	Szara strefa wyrobów tytoniowych	82
10	Scenariusze rozwoju sektora	88
	Bibliografia	94
	Załączniki	100
	Spis wykresów i tabel	102

Wykaz skrótów i skrótowców

British American Tobacco	BAT
Business Centre Club	BCC
Centralne Biuro Śledcze Policji	CBŚP
Centrum Badania Opinii Społecznej	CBOS
computable general equilibrium (wielorównaniowy model równowagi ogólnej)	CGE
full time equivalent (ekwiwalent czasu pracy w pełnych etatach)	FTE
Główny Urząd Statystyczny	GUS
Imperial Tobacco	IT
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej	IERiGŻ
Japan Tobacco International	JTI
Krajowa Administracja Skarbowa	KAS
Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa	KOWR
Krajowy Związek Plantatorów Tytoniu	KZPT
Ministerstwo Finansów	MF
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	MRiRW
Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa	FAOSTAT
Philip Morris International	PMI
podatek od dochodów osób fizycznych	PIT
podatek od dochodów osób prawnych	CIT
podatek od wartości dodanej	VAT
Polska Izba Handlu	PIH
Polska Klasyfikacja Działalności 2007	PKD
Polski Związek Plantatorów Tytoniu	PZPT
pośredniczące podmioty tytoniowe	PPT
produkt krajowy brutto	PKB
rozszerzona odpowiedzialność producenta	ROP
Światowa Organizacja Zdrowia	WHO
Unia Europejska	UE

IKONY INFORMACYJNE

W celu ułatwienia szybkiego odszukania najważniejszych informacji raport wykorzystuje trzy rodzaje ikon. Ich obecność na marginesie strony sygnalizuje wystąpienie w tekście odpowiedniego rodzaju informacji.

Dane

Informacja wskazująca na istotne wielkości liczbowe (np. wielkość produkcji wyrobów tytoniowych w danym roku) lub procentowe (np. udział procentowy dochodów z VAT na wyroby tytoniowe w całkowitych dochodach państwa z tytułu tego podatku).

Trend

Obrazuje zmianę badanego zjawiska w czasie – na przykład dochodów podatkowych lub spożycia wyrobów tytoniowych. Wzrost, spadek i stagnacja są rodzajami trendu.

Warto wiedzieć

Istotna informacja innego typu.

17,4 tys. ton

surowca tytoniowego
wyprodukowano szacunkowo
w Polsce w 2023 r.

Uprawą tytoniu zajmuje się
ok. 3,5 tys. gospodarstw.

214,8 mld sztuk

papierosów wyprodukowano
w Polsce w 2023 r.

Polska jest największym
producentem papierosów
w Unii Europejskiej.

85 proc.

papierosów
wyprodukowanych w Polsce
trafia na eksport, głównie
do krajów Unii Europejskiej.
Całkowita wartość eksportu
wyrobów tytoniowych
i nieprzetworzonego
tytoniu w 2023 r. wyniosła
24,7 mld zł.

38,6 mld zł

dochodu przyniosły budżetowi
państwa produkcja i konsumpcja
wyrobów tytoniowych w 2023 r.

Razem to 8 proc. całkowitych
dochodów podatkowych budżetu.

29,1 mld zł to dochody z podatku
akcyzowego, ok. 9 mld to dochody
z tytułu podatku VAT, 205 mln zł –
dochody z PIT, a 230 mln zł – z CIT.

28,9 tys.

pełnowymiarowych miejsc pracy zapewniała
w 2023 r. produkcja wyrobów tytoniowych w tej
branży i sektorach powiązanych.

Całkowita liczba osób, które miały związek
z uprawą tytoniu, produkcją, transportem
i dystrybucją wyrobów tytoniowych
wyniosła szacunkowo ok. 560 tys.

Streszczenie

Jest nam niezmiernie miło przedstawić Państwu opracowany przez zespół ekonomistów CASE (Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych) raport, którego celem jest ukazanie kompleksowego obrazu rynku tytoniowego w Polsce. Publikacja stanowi kontynuację dwóch poprzednich opracowań *Wpływ produkcji wyrobów tytoniowych na polską gospodarkę z 2018 i 2020 r.* przygotowanych na zlecenie JTI Polska Sp. z o.o. Opisujemy w niej kluczowe dla Polski aspekty sektora tytoniowego, poddając analizie podstawowe wskaźniki go charakteryzujące. Szczegółowo ukazujemy branżę tytoniową oraz jej znaczenie dla gospodarki, biorąc pod uwagę między innymi strukturę tego sektora i sektorów powiązanych, wpływ sektora na rynek pracy w Polsce oraz jego udział w PKB, w tym aktywność inwestycyjną. Przedstawiamy także wyzwania i ograniczenia stojące przed producentami wyrobów tytoniowych oraz możliwe perspektywy rozwoju. Analizujemy rozwijający się rynek wyrobów nowatorskich i jego wpływ na całą gałąź przemysłu. Dodatkowo badaniu poddano sposób opodatkowania wyrobów tytoniowych w Polsce w porównaniu do innych krajów europejskich, jego zmiany w ostatnich latach oraz znaczenie dla dochodów gospodarczych państwa. Modelujemy też prognozy potencjalnych zmian dochodów z tytułu akcyzy w kontekście zmiany kalendarza podwyżek akcyzy na lata 2025–2027 z lipca 2024 r.

W raporcie zostały sformułowane następujące wnioski:

- W 2023 r. w Polsce wyprodukowano 214,8 mld sztuk papierosów, co stanowi wzrost o ponad 42 proc. w stosunku do 2013 r. W tym samym czasie produkcja wszystkich wyrobów tytoniowych w kraju wzrosła o ok. 70 proc.
- Legalna sprzedaż papierosów w Polsce do 2020 r. znajdowała się w wyraźnym długookresowym trendzie malejącym, na co wpłynęły m.in. rezygnacja z konsumpcji wyrobów tytoniowych, rozwój rynku alternatywnych wyrobów oraz dynamiczny wzrost cen. W ostatnich latach sprzedaż papierosów wzrosła, na co prawdopodobnie miały wpływ m.in. napływ uchodźców i migrantów, zmieniająca się struktura cen towarów i usług, szybki przyrost dochodów Polaków, a także ograniczenie szarej strefy.
- Polska jest największym producentem wyrobów tytoniowych w UE. Najważniejszą część produkcji stanowią papierosy. Produkcja w Polsce zaspakaja 39 proc. całego rynku wspólnotowego. W przypadku tytoniu do palenia Polska uplasowała się na drugim miejscu.
- Polska jest trzecim największym producentem nieprzetworzonego tytoniu w Unii Europejskiej – produkuje ponad 18,1 proc. surowca tytoniowego we Wspólnocie. W 2023 r. w Polsce funkcjonowało 3,5 tysiąca gospodarstw uprawiających tytoń, które zatrudniały ok. 20 tys. osób.
- W 2023 r. wartość rynku krajowego tradycyjnych wyrobów tytoniowych wyniosła 42,9 mld zł, z czego 40,2 mld zł stanowił rynek papierosów. Z roku na rok rośnie zna-

czenie rynku wyrobów nowatorskich. Sprzedaż w tym segmencie wzrosła w latach 2019–2023 ponad ośmiokrotnie, a udział wyrobów nowatorskich w całości rynku wyniósł w 2023 r. 11,5 proc.

- Większość z wyprodukowanych w Polsce papierosów przeznaczonych jest na eksport (85 proc. w 2023 r.), który w znacznej mierze trafia do krajów Unii Europejskiej. Największym partnerem handlowym Polski są Niemcy, które w 2022 r. były odpowiedzialne za ok. 24 proc. udziału polskiego eksportu papierosów. Po nich plasują się odpowiednio: Hiszpania (13,9 proc.), Włochy (10 proc.) i Holandia (8,6 proc.).
- Łącznie liczba osób związanych w 2019 r. z uprawą tytoniu, produkcją i dystrybucją wyrobów tytoniowych to szacunkowo powyżej 600 tys. W 2023 r. liczba ta wynosiła ok. 560 tys. Spadek zatrudnienia wynikał przede wszystkim z redukcji miejsc pracy w rolnictwie tytoniu oraz konsolidacji sektora handlu. Liczbę miejsc pracy w sektorze tytoniowym i w sektorach z nim powiązanych szacujemy na 28,9 tys. w przeliczeniu na pełne etaty. Liczba ta uwzględnia pełnowymiarowe miejsca pracy przy produkcji wyrobów tytoniowych, materiałów i maszyn do ich produkcji, przy uprawie tytoniu, w sektorze handlowym i detalicznym, a także w centrach usług wspólnych koncernów tytoniowych.
- Podatki akcyzowe i VAT na wyroby tytoniowe stanowią istotne źródło dochodów dla budżetu państwa w Polsce – w 2023 r. przyniosły ok. 37,8 mld zł. Dochody te stanowią łącznie 8 proc. całkowitych dochodów podatkowych i wpływają na budżet centralny, gminy, powiatu i województwa. Wysoka produkcja eksportowa i wyngrodzenia w branży tytoniowej przyczyniają się ponadto do znaczących przychodów z podatków dochodowych.
- W Polsce opodatkowane są papierosy, tytoń do palenia, cygara i cygaretki, susz tytoniowy, wyroby nowatorskie oraz płyn do papierosów elektronicznych. Od 2022 r. obowiązywał w Polsce tzw. kalendarz podwyżek podatku akcyzowego, który zakładał 10-procentowe podwyżki aż do 2027 r. W lipcu 2024 r. ogłoszono planowane zmiany w tym harmonogramie, które zakładają podwyżki akcyzy o 25 proc. w 2025 r., 20 proc. w 2026 r. i 15 proc. w 2027 r. Kalendarz podwyżek uwzględnia wzrost opodatkowania na wszystkie kategorie wyrobów z wyjątkiem mieszanek roślinnych i szetek z nikotyną.
- W 2023 r. udział podatków (VAT i akcyzy) w cenie papierosów na poziomie ok. 16,5 zł wyniósł ponad 81 proc., co oznacza, że efektywna stawka podatkowa w odniesieniu do wartości netto tych wyrobów wyniosła ok. 438 proc. Udział podatków w 30-gramowym opakowaniu tytoniu do palenia w cenie ok. 17,5 zł był zbliżony i wyniósł prawie 80 proc., natomiast udział podatków w średniej cenie wyrobów nowatorskich na poziomie 13,35 zł był niższy i wyniósł niecałe 41 proc.
- Udział minimalnej stawki podatku akcyzowego oraz łączny udział podatku akcyzowego i VAT w cenie papierosów w Polsce jest nieco powyżej mediany dla krajów UE. Przykładem kraju, który zmienił w ostatnich latach strategię opodatkowania wyrobów

tytoniowych, jest Rumunia, gdzie stopniowe podwyżki stawek i ograniczenie nielegalnego handlu przyniosły wzrost dochodów budżetowych. Polska od 2022 r. też ma zaplanowany kalendarz podwyżek podatku akcyzowego do 2027 r. i ten mechanizm również przyniósł wzrost wpływów budżetowych z tytułu akcyzy w odniesieniu do roku 2021 i 2022.

- Analizy przypadków dotyczące takich krajów jak Niemcy czy Rumunia wskazują na pozytywne skutki prowadzenia przewidywalnej polityki akcyzowej. Przypadek Grecji sugeruje natomiast, że duże i nieprzewidywalne zmiany mogą doprowadzić do spadku dochodów podatkowych, między innymi poprzez zwiększenie udziału szarej strefy. Z podobnym problemem mierzyła się także Polska w latach 2011–2015, kiedy skokowe i niezapowiedziane podwyżki podatku akcyzowego poprzedziły załamanie się legalnego rynku, wzrost szarej strefy i w efekcie spadek wpływów budżetowych.
- Przed rokiem 2022 Polska należała do krajów o najniższym opodatkowaniu wyrobów nowatorskich. Wprowadzone w ostatnich latach podwyżki akcyzy nieco zwiększyły obciążenie podatkowe tej kategorii w Polsce, jednak nadal kształtuje się ono nieco poniżej mediany. W Polsce w 2022 r. po raz pierwszy uchwalono coroczny wzrost akcyzy kwotowej na wyroby tytoniowe o 10 proc. w latach 2023–2027 w ramach tzw. mapy akcyzowej, co miało na celu przyczynić się do większej stabilności i stopniowego zwiększania się dochodów z tytułu tego podatku. Mapa ta została jednak w 2024 r. znacząco zrewidowana i zakłada zwiększenie planowanego opodatkowania od 2025 r.
- W kolejnych latach wyzwaniem dla producentów z branży tytoniowej mogą być zmiany w prawodawstwie unijnym i podążającym za nim prawie polskim. Należą do nich m.in.: możliwa rewizja dyrektywy akcyzowej oraz rewizja tzw. dyrektywy produkcyjnej (Tobacco Products Directive).
- Zjawiskiem negatywnie oddziałującym na branżę tytoniową oraz dochody podatkowe budżetu państwa jest szara strefa, czyli przemyt i nielegalna sprzedaż papierosów zza granicy oraz produkcja i sprzedaż wyrobów podrobionych. W ostatnich latach uległa ona znaczącemu zmniejszeniu, co może być skutkiem braku zmian stawek akcyzy w latach 2015–2019, obostrzeń pandemicznych w latach 2020–2021 i wreszcie uszczelnienia granicy z Białorusią oraz Ukrainą po rozpoczęciu pełnoskalowej inwazji przez Rosję, co ogranicza przemyt z dotychczasowych głównych źródeł. Do takiej zmiany przyczyniły się również działania polskich służb.
- Przeprowadzona przez CASE analiza ekonometryczna mierząca reakcję popytu na zmiany ceny wskazuje, że najwyższą wrażliwością cenową cechują się papierosy z najniższego segmentu cenowego, natomiast najniższą papierosy marek premium. Popyt na papierosy w danym segmencie okazał się również wrażliwy na zmiany cen w segmentach sąsiednich.
- Według aktualnych planów akcyzowych na lata 2025–2027 przyjętych w 2024 r. i ich kontynuacji w latach 2028–2030, średnie roczne tempo wzrostu cen w poszczegól-

nych segmentach rynku w latach 2025-2027 szacowane jest między 13,4 proc a 14,4 proc. Ponadto, oczekuje się silnego negatywnego wpływu zmian cen na popyt na papierosy. Prognozujemy, że w 2027 r. popyt na papierosy będzie o 9,7 mld niższy w porównaniu do scenariusza zakładającego utrzymanie mapy akcyzowej z 2022 r.

- Na podstawie symulacji można spodziewać się, że proponowane w lipcu 2024 r. zmiany w polityce akcyzowej negatywnie wpłyną na dochody budżetowe z tytułu podatku akcyzowego i VAT na papierosy, obniżając je o 3,7 mld w 2027 r.
- Raport zawiera również symulacje długookresowego rozwoju sektora i jego wpływu na całość gospodarki Polski poprzez efekty mnożnikowe. Wyniki symulacji wskazują na to, że sektor tytoniowy w Polsce znajduje się w przełomowym momencie, który zdecyduje o jego przyszłości. Gdyby zrealizował się scenariusz pozytywny – co wiąże się z utrzymaniem dynamiki inwestycji obserwowanej w poprzednich latach i rozwojem produkcji wyrobów nowatorskich – to korzyści gospodarcze z tytułu działalności sektora wyniosłyby dodatkowo 40 proc. w stosunku do tego, ile wartości dodanej generuje łańcuch produkcji i dystrybucji. Z kolei w scenariuszu negatywnym, w którym znacząco rosną obciążenia podatkowe i spada aktywność inwestycyjna, znaczenie tego łańcucha obniżyłoby się o podobną wielkość.

WPROWADZENIE

Wprowadzenie

Jest to już trzeci raport CASE dotyczący wpływu produkcji wyrobów tytoniowych na polską gospodarkę. Niniejszy, tak jak poprzednie, został przygotowany na zlecenie JTI Polska Sp. z o.o. Analizujemy w nim cały łańcuch produkcji wyrobów tytoniowych: od uprawy tytoniu poprzez jego przetwórstwo i działalność produkcyjną firm tytoniowych aż po dystrybucję wyrobów tytoniowych w sektorze handlu i produktów detalicznych. Część raportu poświęcono także obecnym i przyszłym wyzwaniom regulacyjnym i szarej strefie wyrobów tytoniowych.

Znaczenie wyrobów tytoniowych w gospodarce polskiej jest wielowymiarowe. W raporcie uwzględniliśmy aktualne dane dotyczące wielkości produkcji tytoniu nieprzetworzonego i wyrobów tytoniowych i ich wkład w tworzenie produktu krajowego brutto. Nasza analiza bierze pod uwagę powiązania między sektorami, czyli nie tylko wartość dodaną wytworzoną w sektorze rolnictwa i przetwórstwa tytoniu, ale także tę pochodzącą z dystrybucji wyrobów tytoniowych. Szczegółowo przeanalizowaliśmy zarówno znaczenie zatrudnienia powiązanego z łańcuchem produkcji i dystrybucji, jak i wielkość inwestycji sektora tytoniowego, a także – z uwagi na to, że jest to jeden z sektorów najbardziej otwartych na handel zagraniczny – zbadaliśmy strukturę i dynamikę importu i eksportu wyrobów tytoniowych. W odróżnieniu od poprzednich edycji raportu przyjrzelśmy się zmianom w obciążeniu wyrobów tytoniowych opodatkowaniem oraz znaczeniu tego sektora dla przychodów podatkowych kraju.

W tym raporcie, podobnie jak w poprzednich edycjach, zaprezentowano symulacje rozwoju sektora w oparciu o spodziewane zmiany w otoczeniu regulacyjnym. Zmiany te to przede wszystkim wzrost opodatkowania wynikający z planowanej rewizji tzw. dyrektywy akcyzowej. Rozważamy ponadto możliwość przesunięcia popytu w kierunku wyrobów nowatorskich i możliwy wpływ tych tendencji na aktywność inwestycyjną sektora.

Po raz pierwszy w raporcie znalazły się szczegółowe rozważania na temat wpływu opodatkowania na wielkość popytu. Oszacowany na potrzeby badania model ekonometryczny pozwala ocenić elastyczność poszczególnych segmentów popytu na zmiany w opodatkowaniu, a zatem prześledzić efekty wzrostu akcyzy zgodnie z tzw. mapą akcyzową. Ponadto raport zawiera pogłębione rozważania dotyczące odmiennych strategii w opodatkowaniu wyrobów nowatorskich i wyrobów tradycyjnych w kilku krajach UE – temu poświęcamy analizy przypadków.

Niniejszy raport, podobnie jak poprzednie, skupia się w największym stopniu na kwestiach związanych z produkcją wyrobów tytoniowych i jej powiązaniem z resztą gospodarki. Badania konsumpcji wyrobów tytoniowych mają służyć przede wszystkim tym analizom. Inne aspekty konsumpcji wyrobów tytoniowych, w tym kwestie zdrowotne i ich koszty dla gospodarki Polski, nie są przedmiotem tego raportu.

ROZDZIAŁ 1

CHARAKTERYSTYKA SEKTORA TYTONIOWEGO W POLSCE

Charakterystyka sektora tytoniowego w Polsce

Uprawa tytoniu

Słowo „tytoń” wywodzi się z tureckiego określenia *tütün*. Ta geneza nie jest przypadkowa, ponieważ tytoń przybył do Polski właśnie z tureckiego Konstantynopola pod koniec XVI w. Roślina szybko zdobyła w kraju popularność. Pierwsze podatki od tytoniu wprowadzono już w roku 1643 i choć na początku tytoń importowano głównie z Turcji, to uprawa i produkcja krajowa od XVIII w. stanowiły ważne źródło dochodów państwa¹.

Łańcuch produkcji wyrobów tytoniowych rozpoczyna się na etapie upraw tytoniu. Chociaż większość nieprzetworzonego tytoniu pochodzi w Polsce z importu, to jednak uprawa tytoniu jest istotnym przedmiotem produkcji rolnej. W 2023 r. uprawą tytoniu zajmowało się 3,5 tys. gospodarstw² zatrudniających ok. 20 tys. osób³.

Polscy plantatorzy – gospodarstwa rolne – zrzeszają się w grupy producentów. Interesy plantatorów są reprezentowane przez związki, z których największe to Krajowy Związek Plantatorów Tytoniu w Lublinie (KZPT) oraz Polski Związek Plantatorów Tytoniu w Krakowie (PZPT). Od plantatorów tytoń jest skupowany przez tzw. pośredniczące podmioty tytoniowe (PPT) – status pośredniczącego podmiotu tytoniowego przedsiębiorcy mogli uzyskiwać od 2013 r. w wyniku uznania suszu tytoniowego za wyrób akcyzowy. W Polsce monitoring i nadzór nad uprawą tytoniu oraz produkcją i zbyciem surowca tytoniowego kontroluje Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa. Odpowiada on m.in. za prowadzenie rejestru producentów tytoniu oraz gromadzenie danych na ich temat.

Uprawa tytoniu wymaga dużego nakładu pracy, specjalistycznej wiedzy oraz dużej ilości pestycydów (stosowane do zwalczania szkodników). Tytoń może jednak rosnąć na glebach słabej jakości i łatwo adaptuje się do warunków środowiskowych. Surowcem do produkcji tytoniu są liście rośliny gatunku *Nicotiana tabacum* i *Nicotiana rustica*⁴. W Polsce dominuje uprawa tytoniu typu Virginia (95 proc. tytoniu dostarczanego do punktów skupu w 2023 r.⁵) i Burley (4 proc.). Cena skupu Virginii jest stale wyższa od ceny Burleya, w drugiej połowie 2023 r. wynosiła ok. 7 zł za kg.

1 Z. Naworski, *Opodatkowanie tytoniu w dawnej Polsce*, Roczniki Nauk Prawnych, t. XXVIII, nr 1, 2018.

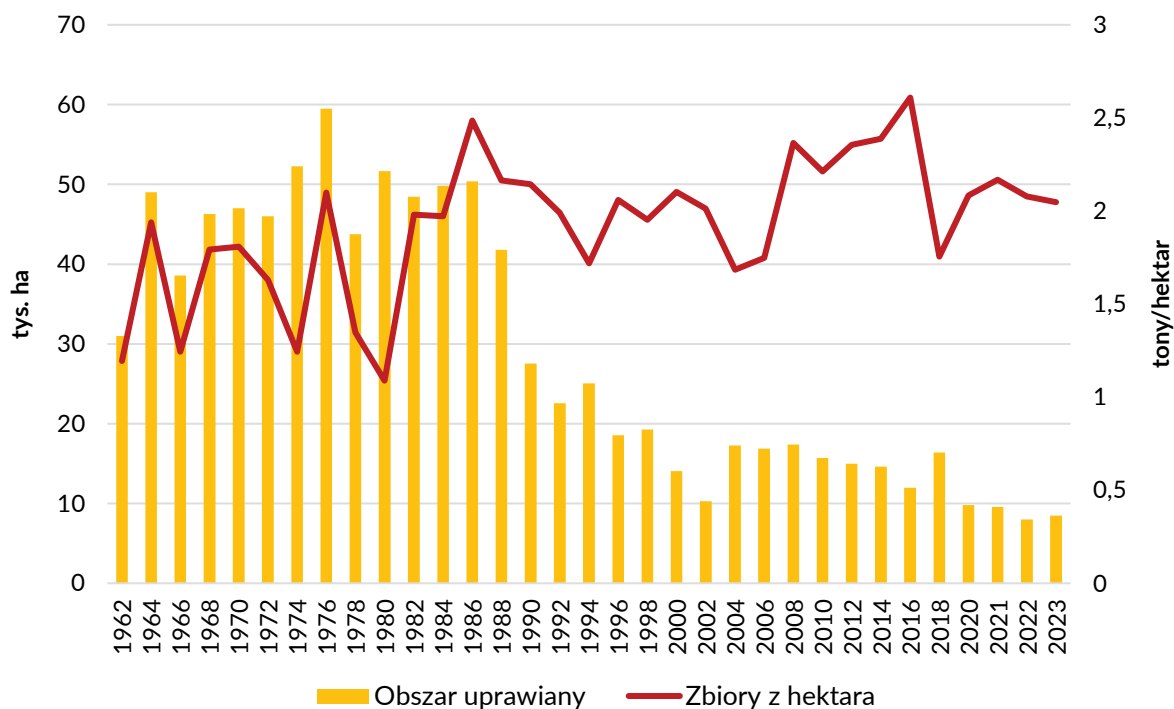
2 Dane dot. liczby podmiotów otrzymane z Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa.

3 Szacunek Polskiego Związku Plantatorów tytoniu oparty o obszar zasiewów oraz intensywność pracy na hektar. Konsultacje w dniu 25.10.2024.

4 I. Głowacka, *Wpływ otoczenia regulacyjnego na rozwój upraw i produkcji tytoniu w Polsce oraz znaczenie sektora tytoniowego dla gospodarki krajowej*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, Warszawa 2019, s. 13.

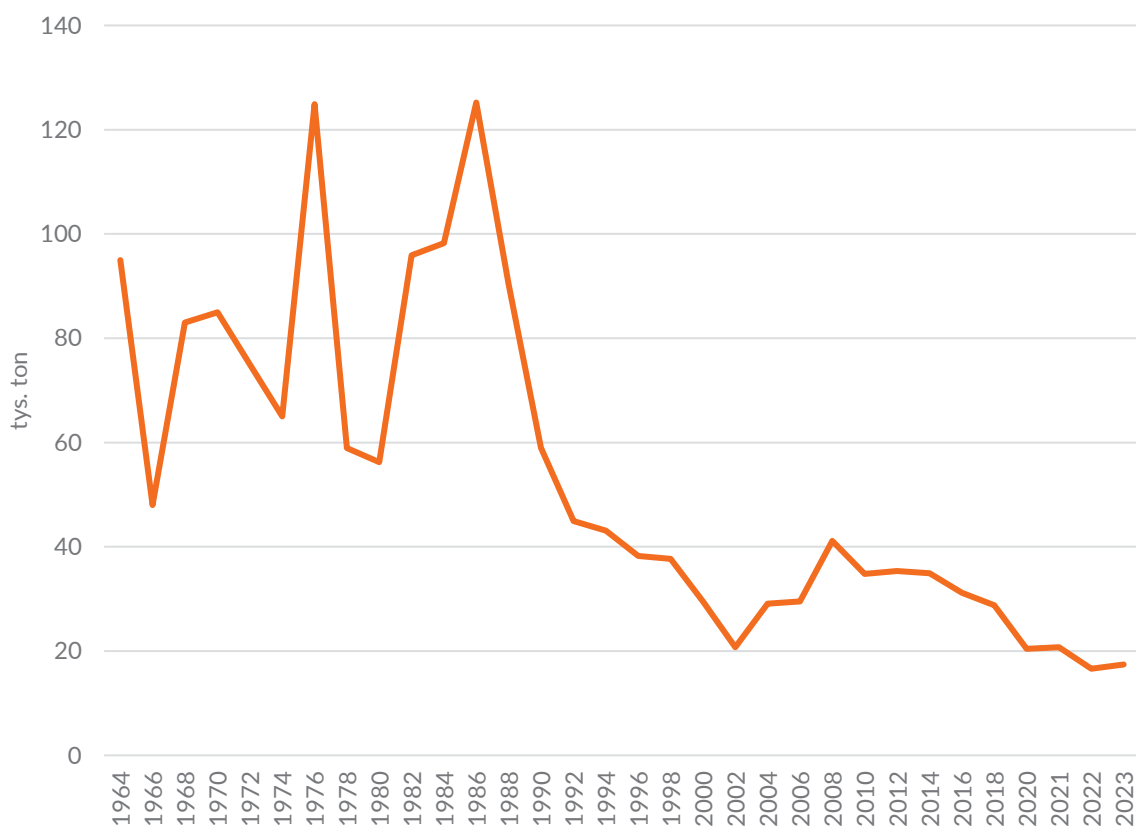
5 Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, *Zintegrowany system rolniczej informacji rynkowej*, nr 1; publikacja z 14.03.2024.

WYKRES 1. OBSZAR ZASIEWÓW I WYDAJNOŚĆ ZBIORÓW W LATACH 1962–2023

Źródło: FAOSTAT, Eurostat.

WYKRES 2. PRODUKCJA NIEPRZETWORZONEGO TYTONIU W LATACH 1964–2023

Źródło: FAOSTAT, Eurostat; prognoza CASE dla roku 2023 na podstawie danych ARIMR o wielkości zasiewów i założeniu wydajności z hektara z 2022 r.

WYKRES 3. OBSZAR ZASIEWÓW NIEPRZETWORZONEGO TYTONIU W POLSCE W 2023 R.

w tys. ha

Polska: 8,5

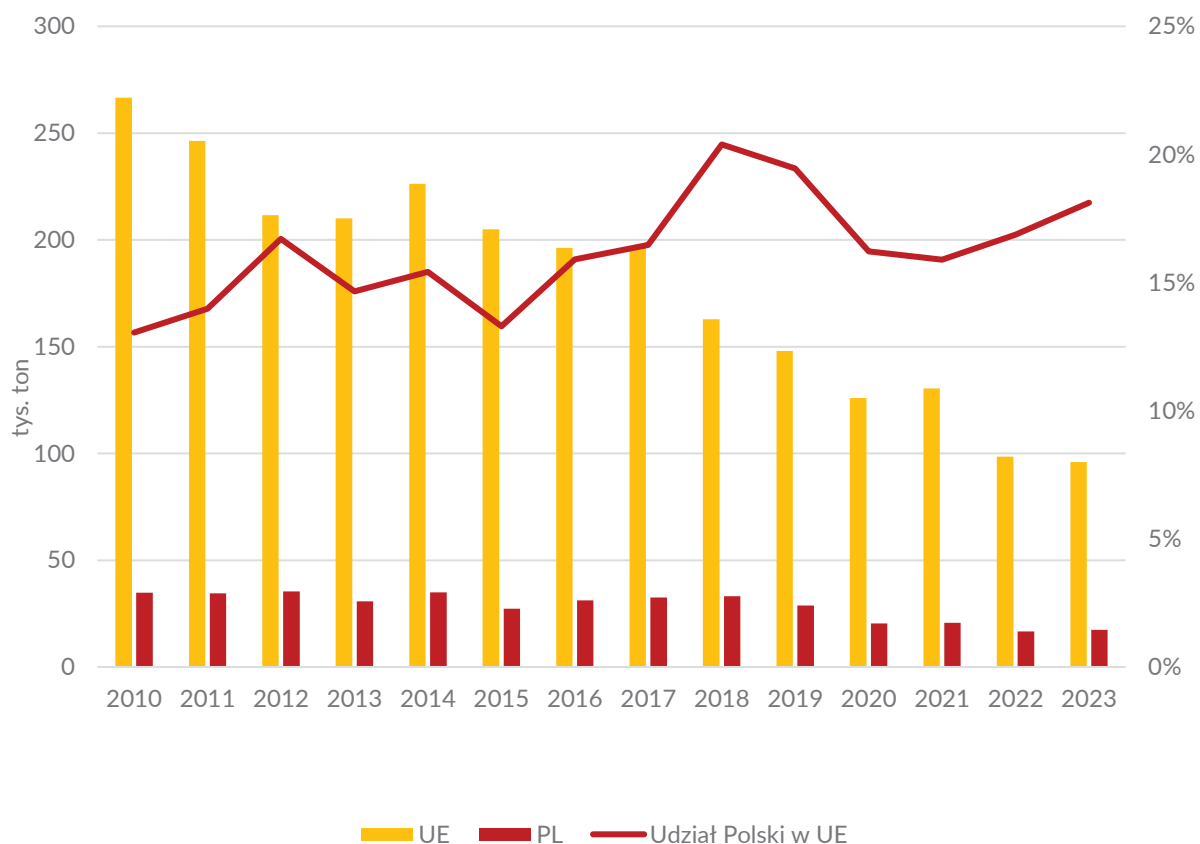

Źródło: ARIMR.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 14 marca 2012 r. w Polsce zezwala się na uprawę tytoniu w pięciu regionach: lubelsko-podkarpackim, świętokrzysko-małopolskim, kujawsko-pomorskim, mazurskim, dolnośląskim. Ostatnie dostępne dane za rok 2023 wskazują, że produkcja tytoniu była skoncentrowana w województwie lubelskim (66 proc. produkcji krajowej) i podkarpackim (14 proc.) przy nieznacznym obszarze zasiewów w pozostałych województwach. Obszar zasiewów tytoniu stopniowo spada, w szczególności w relacji do wielkości obserwowanych historycznie przy jednocześnie rosnącej wydajności produkcji (Wykres 1). W 2023 r. obszar zasiewów tytoniu zwiększył się w stosunku do roku poprzedniego o ponad 6 proc. Produkcja tytoniu w Polsce jest jednak na poziomie ok. 20 proc. wielkości obserwowanych około pół wieku wcześniej (Wykres 2).

Wielkość produkcji w Polsce jest silnie uzależniona od warunków klimatycznych oraz pogodowych. W związku z postępującym kryzysem klimatycznym anomalie pogodowe stanowią potencjalne niebezpieczeństwo dla wielkości plonów oraz zwiększają niepewność na rynku wyrobów tytoniowych. Wzrost temperatury, zmiany w występowaniu opadów i zmniejszające się zasoby wody to kilka skutków kryzysu klimatycznego, którym będą musieli podołać

WYKRES 4. PRODUKCJA KRAJOWA NIEPRZETWORZONEGO TYTONIU NA TLE UNII EUROPEJSKIEJ W 2023 R.

Źródło: Eurostat; dla UE szacunki na podstawie danych za 2022 i niepełnych danych dla krajów członkowskich za 2023 r.

plantatorzy tytoniu⁶. Na uprawę tytoniu wpływa, oprócz warunków naturalnych, również wielkość szarej strefy – nielegalna produkcja podrobionych towarów oraz przemysł papierosów z zagranicy ograniczają popyt na legalne produkty⁷.

Produkcja nieprzetworzonego tytoniu w Unii Europejskiej na przestrzeni ostatniej dekady ma tendencję spadkową, w związku z tym Polska pod względem wielkości produkcji w UE w latach 2016–2019 utrzymywała się na drugim miejscu, a jej udział osiągnął najwyższą wartość (20,4 proc.) w 2018 r. **W 2023 r. udział Polski w produkcji nieprzetworzonego tytoniu w Unii Europejskiej wyniósł 18,1 proc., co oznacza, że Polska była trzecim największym producentem surowca tytoniowego w UE (po Włoszech i Hiszpanii).** W stosunku do 2019 r. w 2023 produkcja tytoniu w UE spadła o około jedną trzecią. Nastąpiło to również w Polsce: w 2023 r. była o ok. 40 proc. niższa niż w 2019⁸.

6 Zmiany klimatyczne – jak wpłyną na polskie rolnictwo, 13 lutego 2020, <https://agrorodadca24.pl/43/zmiany-klimatyczne-jak-wplyna-na-polskie-rolnictwo-4832.html>, [dostęp 10.01.2024].

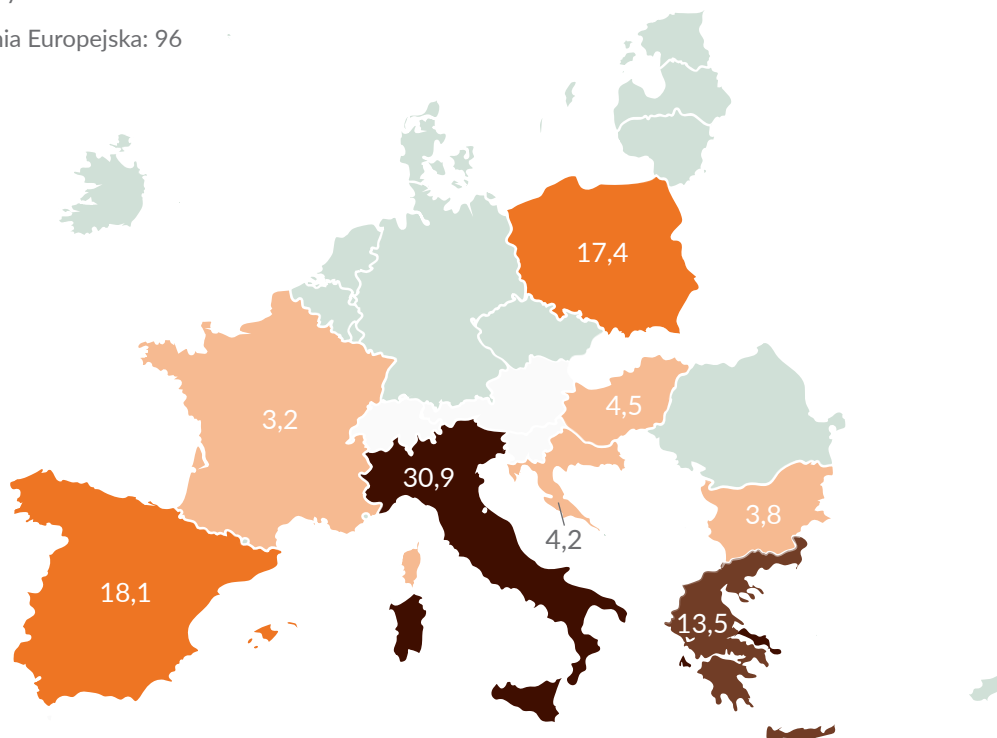
7 J. Fundowicz, K. Łapiński, B. Wyżnikiewicz, D. Wyżnikiewicz, *Szara strefa 2022*, Instytut Prognoz i Analiz Gospodarczych Fundacja Naukowa, Warszawa 2022.

8 Dane za 2022 dla niektórych krajów UE nie były dostępne w czasie przygotowania niniejszego raportu, dla tych krajów przyjęto poziom z roku poprzedniego.

WYKRES 5. PRODUKCJA NIEPRZETWORZONEGO TYTONIU W 2023 R.

w tys. ton

Unia Europejska: 96

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu; wielkość dla Włoch przyjęta z roku 2022.

Według Eurostatu w 2023 r. uprawy tytoniu zajmowały największy obszar we Włoszech (10,2 tys. ha), Polsce (8,5 tys. ha) i Grecji (7,5 tys. ha). Największą wydajność upraw w przeliczeniu na jeden hektar zanotowano w 2023 r. w Hiszpanii (3,1 t/ha) oraz we Włoszech (ok. 2,2 t/ha). Pod tym względem Polska była na trzecim miejscu w Unii Europejskiej, z wydajnością upraw na poziomie 2,1 t/ha. Jednocześnie jedynie te trzy kraje odznaczały się wydajnością powyżej średniej dla UE.

Spadająca rentowność, wpływająca na zmniejszenie produkcji tytoniu, jest w dużej mierze spowodowana wzrostem kosztów pracy (uprawę tytoniu cechuje bardzo wysoka pracochłonność⁹⁾ oraz likwidacją w 2015 r. unijnych dopłat dla rolników. Polska, pomimo bycia znaczącym producentem tytoniu w Unii Europejskiej, nie jest przodującym producentem tytoniu w skali globalnej. Światowymi liderami na rynku produkcji tytoniu są Chiny, Indie i Brazylia.

9 Wpływ produkcji wyrobów tytoniowych na polską gospodarkę, CASE, Warszawa 2018.

Przetwórstwo tytoniu i produkcja wyrobów tytoniowych

Głównymi ogniwami łańcucha produkcji wyrobów tytoniowych są przetwórcy surowca tytoniowego, producenci wyrobów tytoniowych oraz producenci dóbr pośrednich i innych środków produkcji.

W Polsce działają spółki należące do największych światowych koncernów: British American Tobacco, Imperial Tobacco, Japan Tobacco International oraz Philip Morris International. Wśród ważnych zakładów przetwórstwa tytoniu możemy wyróżnić Universal Leaf Tobacco Poland działające w Jędrzejowie oraz BFT Sp. z o.o. w Zawadzie. W roku 2023 w Polsce działało 39 podmiotów gospodarczych w sektorze produkcji wyrobów tytoniowych¹⁰.

W Augustowie znajduje się jeden z najważniejszych na świecie zakładów produkcyjnych firmy BAT. Z kolei Imperial Tobacco posiada fabryki w Tarnowie Podgórnym koło Poznania oraz w Radomiu. JTI w Starym Gostkowie koło Łodzi ma fabryki produkujące papierosy, tytoń do palenia, inne wyroby tytoniowe (w tym wyroby nowatorskie, saszetki nikotynowe i płyn do papierosów elektronicznych). Natomiast fabryki Philip Morris International są zlokalizowane w Krakowie.

Na tym etapie łańcucha produkcji trzeba również zwrócić uwagę na producentów dóbr pośrednich i inwestycyjnych, producentów finalnych wyrobów tytoniowych oraz podmioty świadczące usługi wspierające branżę na płaszczyznach rachunkowej oraz administracyjnej. Wśród tego rodzaju przedsiębiorstw należy wyróżnić Amcor Specialty Cartons, lidera na rynku opakowań do tytoniu, czy International Tobacco Machinery Poland Sp. z o.o., która m.in. opracowuje innowacyjne rozwiązania w dziedzinie technologii produkcji wyrobów tytoniowych.

Produkcja papierosów stanowi największą część całej produkcji wyrobów tytoniowych w Polsce. **W 2023 r. wyprodukowano 214,8 mld sztuk papierosów – oznacza to, że w ciągu dekady produkcja papierosów wzrosła w Polsce o ok. 42,3 proc.** Podobny wzrost, jednak dynamiczniejszy, osiągnęła produkcja całej kategorii wyrobów tytoniowych, która od 2013 r. wzrosła aż o 70 proc.¹¹ Ten dynamiczny wzrost był przede wszystkim wywołany polityką koncernów tytoniowych i przenoszeniem do Polski produkcji wyrobów tytoniowych. Wiązało się to również ze znaczącymi inwestycjami w rozbudowę potencjału produkcyjnego znajdujących się w Polsce fabryk papierosów i wyrobów tytoniowych. Wydaje się jednak, że od ok. 2020 r. wygasła tendencja wzrostowa produkcji tradycyjnych wyrobów tytoniowych na rzecz segmentu rynku wyrobów nowatorskich.

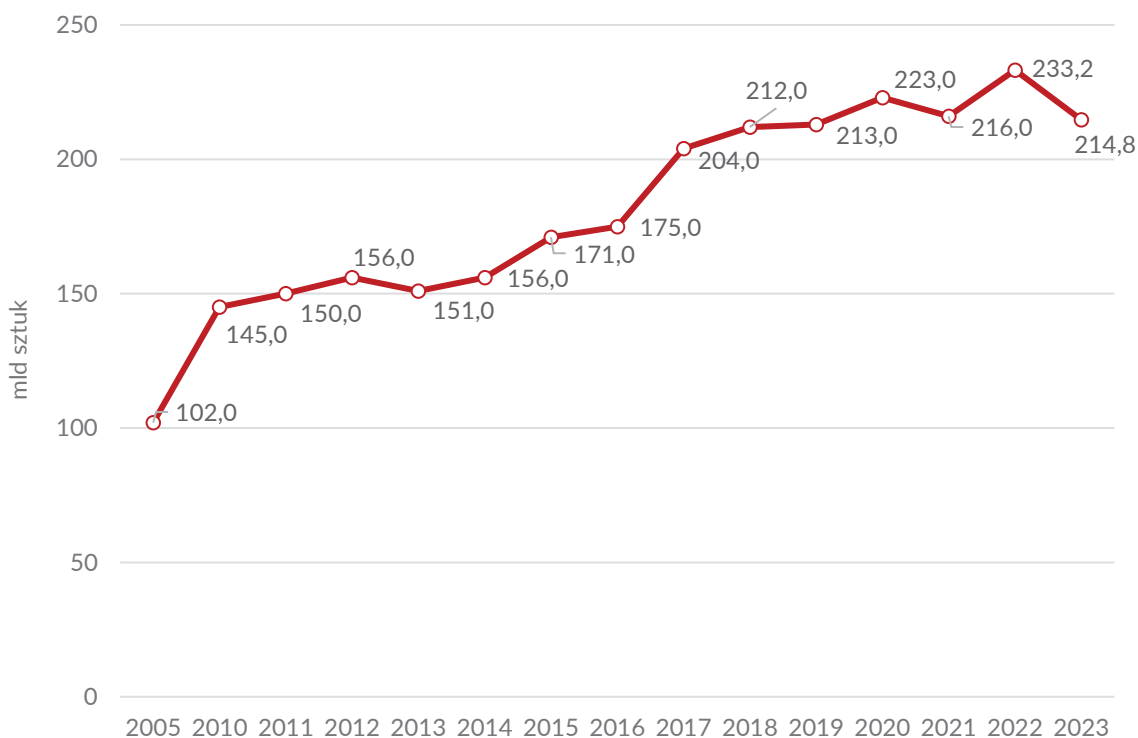
Od roku 2014 aktywność inwestycyjna w przemyśle przetwórstwa tytoniu jest wysoka, a w 2023 r. poziom nakładów wyniósł ponad 0,9 mld zł. Atrakcyjność Polski dla inwestorów wiąże się m.in. z bliskością dużych rynków zbytu, stosunkowo niższymi kosztami pracy

¹⁰ Ostatni wykaz za rok 2023 znajduje się na stronie: <https://www.gov.pl/attachment/15d5d943-30b0-4374-97c5-803f11b99ae0>, [dostęp 1.06.2024].

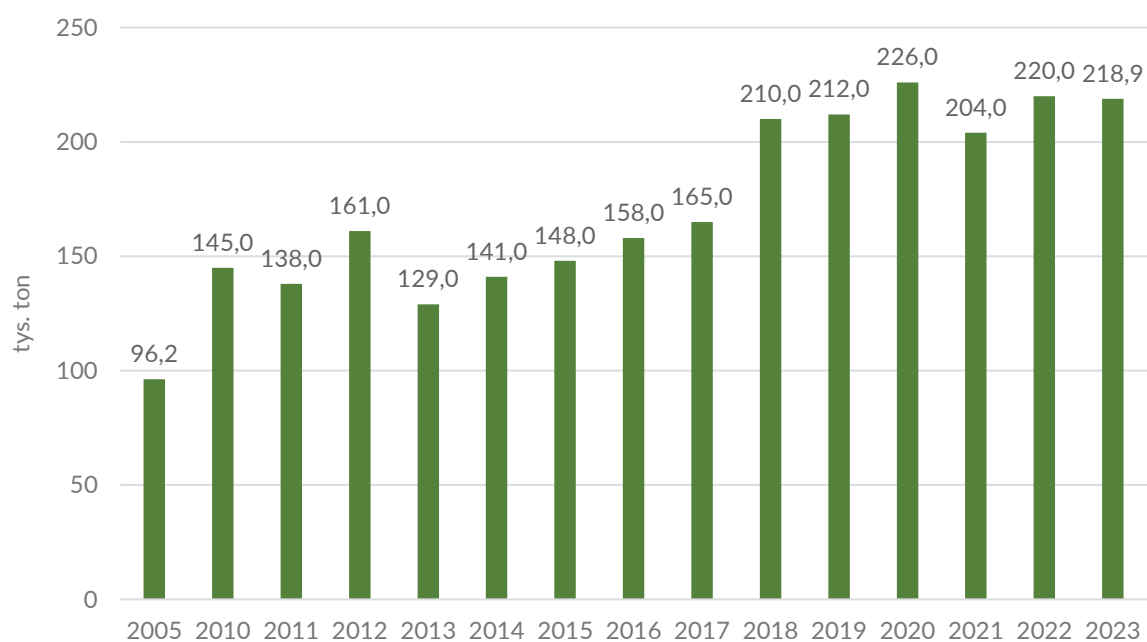
¹¹ Dane za 2023 – szacunek CASE.

WYKRES 6. PRODUKCJA PAPIEROSÓW

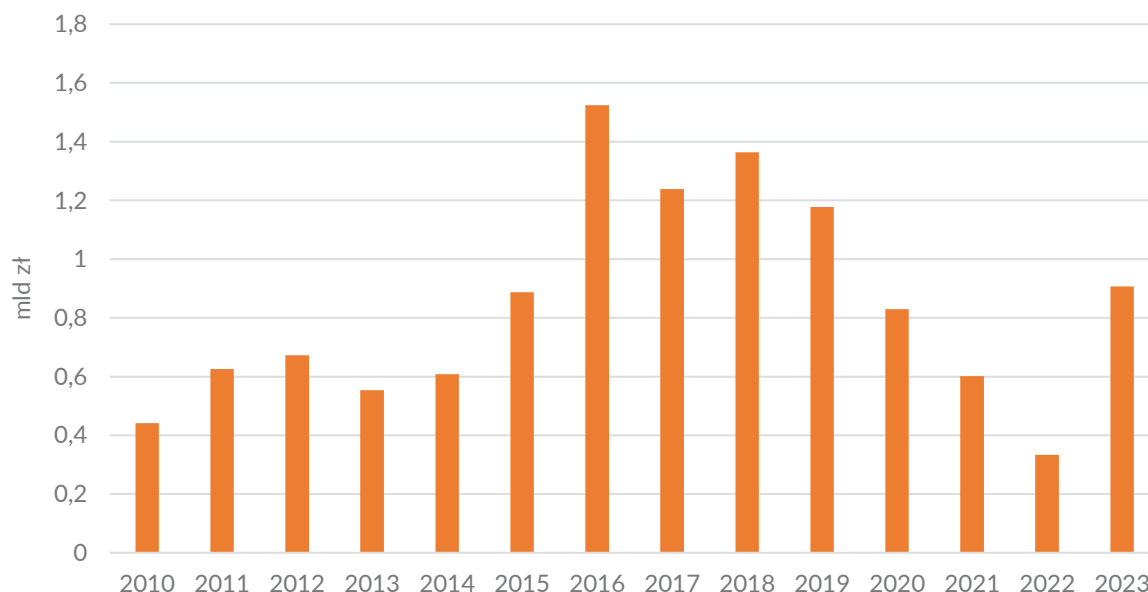
Źródło: GUS, Rocznik Statystyczny Przemysłu.

WYKRES 7. PRODUKCJA WYROBÓW TYTONIOWYCH

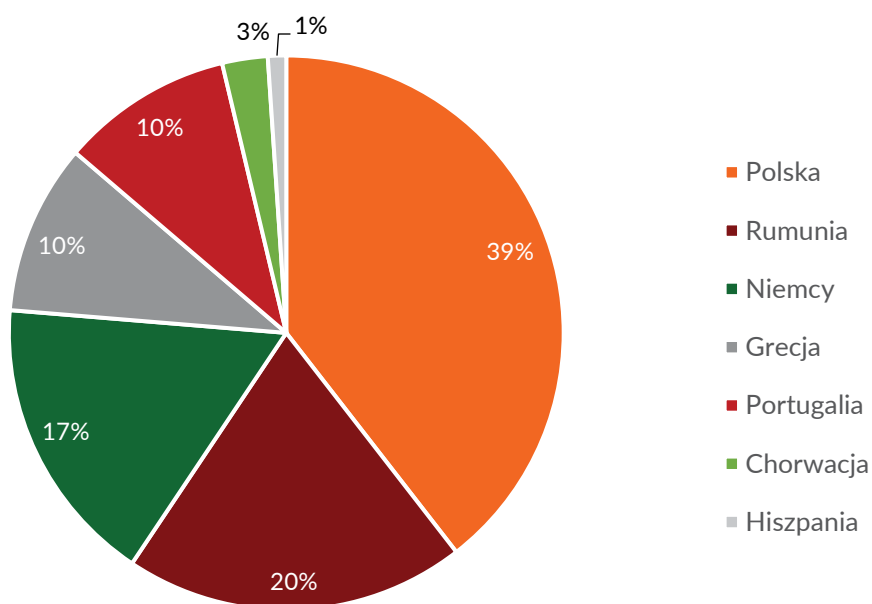
Źródło: GUS, Rocznik Statystyczny Przemysłu, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej; dane za 2023 – szacunek CASE. Agregat wyrobów tytoniowych zawiera papierosy i pozostałe wyroby tytoniowe.

WYKRES 8. NAKŁADY INWESTYCYJNE W PRZEMYSŁE PRZETWÓRSTWA TYTONIU

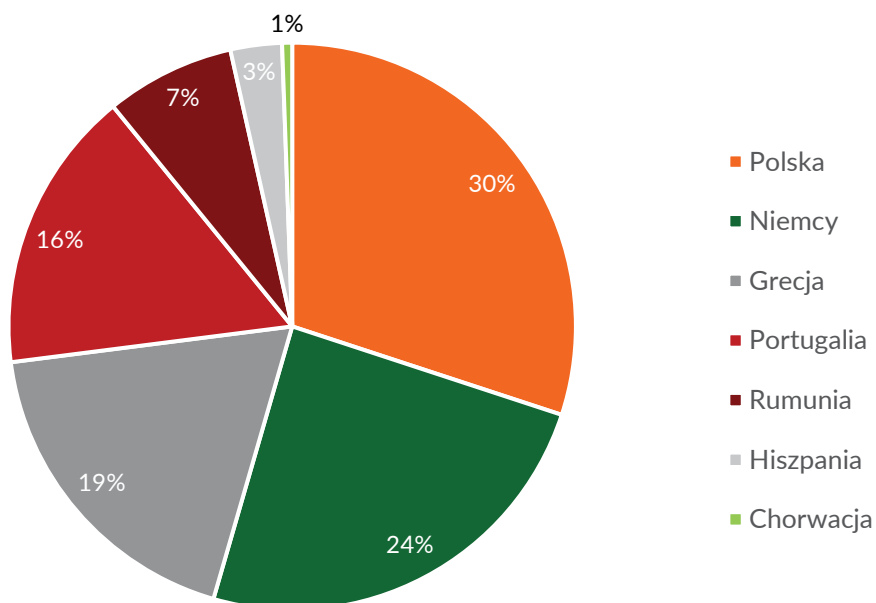
Źródło: GUS, Rocznik Statystyczny Przemysłu, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej; dane z 2023 oszacowane na podstawie wielkości z Biuletynu Statystycznego GUS nr 4/2024.

WYKRES 9. UDZIAŁY KRAJÓW W WOLUMENIE PRODUKCJI SPRZEDANEJ PAPIEROSÓW W UE W 2022 R.

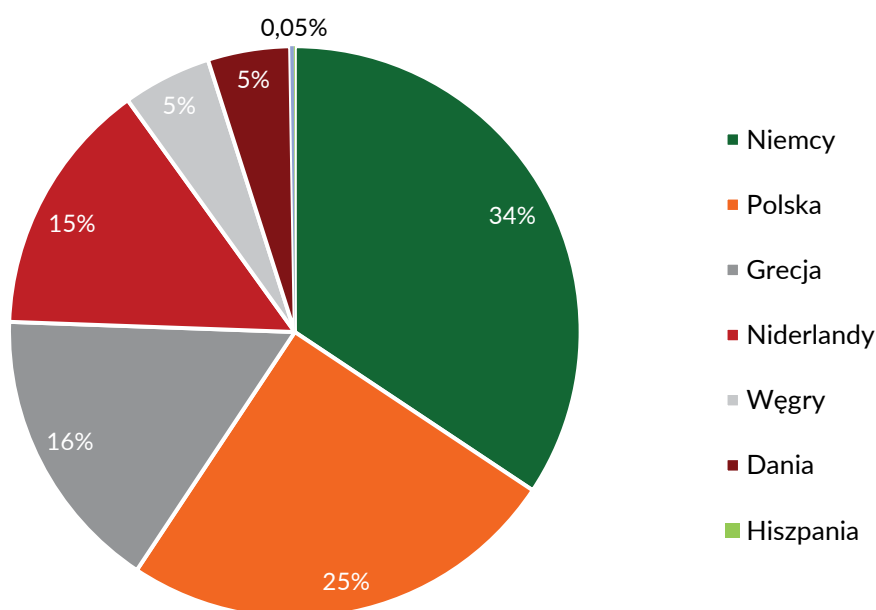
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu; dane dla Polski pochodzą z GUS, dane za 2023 niedostępne.

WYKRES 10. UDZIAŁY KRAJÓW W WARTOŚCI PRODUKCJI PAPIEROSÓW W UE W 2022 R.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu; dane dla Polski doszacowane na podstawie danych GUS, dane za 2023 niedostępne.

WYKRES 11. UDZIAŁY KRAJÓW W WOLUMENIE PRODUKCJI TYTONIU DO PALENIA W UE W 2022 R.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu; dane za 2023 niedostępne.

i łatwym dostępem do wykwalifikowanej siły roboczej. Te czynniki w znacznym stopniu zdecydowały o umiejscowieniu produkcji w Polsce.

Działalność koncernów tytoniowych wymaga również znaczącej infrastruktury wspierającej. Przykładowo firma JTI nie tylko rozbudowała fabryki wyrobów tytoniowych w Starym Gostkowie o kolejne obiekty, w tym fabrykę nowatorskich wyrobów tytoniowych, ale też uruchomiła w Warszawie w 2019 r. Globalne Centrum Usług Biznesowych, które jest największym z trzech takich centrów JTI na świecie¹². Podobnie w przypadku koncernu Philip Morris ważną częścią działalności w Polsce jest Centrum Zintegrowanych Usług Biznesowych znajdujące się w Krakowie, a spółka Philip Morris Polska Distribution, odpowiadająca za dystrybucję wyrobów tytoniowych, znajduje się w Warszawie.

Inwestycje w przemysł przetwórstwa tytoniu mają nie tylko pozytywny wpływ na efektywność technologii oraz jakość procesu produkcji, ale również przekładają się na wysoką jakość wytwarzanych wyrobów¹³. Aktywność inwestycyjna w latach 2020–2022 jest jednak wyraźnie niższa niż w roku 2019. Przyczyn jej spadku należy się doszukiwać z jednej strony w skutkach pandemii i ogólnego pogorszenia się koniunktury światowej, a ponadto w wyhamowaniu tempa wzrostu produkcji wyrobów tytoniowych, zaś z drugiej strony w zakończeniu w poprzednich latach znaczących projektów inwestycyjnych przez głównych producentów wyrobów tytoniowych, co znacząco zwiększyło możliwości produkcyjne koncernów. Tym samym inwestycje w produkcję wyrobów tradycyjnych mają raczej charakter odtworzeniowy (unowocześnianie i utrzymanie istniejącego kapitału rzeczowego przedsiębiorstw) niż zwiększający możliwości produkcyjne. Jednocześnie wysoką dynamikę odnotowała produkcja wyrobów nowatorskich. W 2023 r. inwestycje sektora znacząco wzrosły – o 171 proc. w stosunku do roku poprzedniego i były wyższe niż w latach 2020–2022, czego przyczyną jest m.in. wzrost skali produkcji wyrobów nowatorskich.

Polski przemysł tytoniowy ma silną pozycję w Unii Europejskiej. **W 2022 r. Polska była zdecydowanym liderem w produkcji papierosów w Unii Europejskiej**¹⁴ – jej udziały w wolumenie produkcji sprzedanej papierosów we Wspólnocie wyniosły aż 39 proc. Podobnie wygląda pozycja Polski w produkcji papierosów pod względem wartości produkcji sprzedanej – Polska osiągnęła aż 30 proc. udziałów tego rynku. W kategorii wolumenu produkcji kolejną pozycję zajmowała Rumunia, a po niej Niemcy, a pod względem wartości produkcji sprzedanej Niemcy byli drugim największym producentem papierosów, a trzecim była Grecja.

Nieco inaczej wygląda sytuacja w odniesieniu do produkcji tytoniu do palenia w Unii Europejskiej – największy wolumen produkcji osiągnęły Niemcy (34 proc. rynku), a drugim największym producentem jest Polska (25 proc.). Znaczący udziały w rynku mają również Grecja (16 proc.) oraz Niderlandy (15 proc.).

12 *Inwestycje JTI polska*, <https://www.jti.com/pl/node/1842/inwestycje-jti-polska>, [dostęp 01.02.2024].

13 I. Głowacka, *Wpływ otoczenia regulacyjnego na rozwój upraw i produkcji tytoniu w Polsce oraz znaczenie sektora tytoniowego dla gospodarki krajowej*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, Warszawa 2019, s. 145.

14 Porównywalne dane za 2023 r. są niedostępne.

Dystrybucja i handel

W Polsce wyroby tytoniowe są szeroko dostępne – sprzedaje się je w kioskach, salonikach prasowych, sklepach specjalistycznych oraz wielobranżowych, stoiskach specjalistycznych w centrach handlowych, w super- oraz hipermarketach, a także na stacjach benzynowych i w lokalach gastronomicznych. Aby ograniczyć rynek nielegalnych wyrobów tytoniowych, 20 maja 2019 r. weszły w życie przepisy, które zobowiązują producentów, hurtowników oraz dystrybutorów do oznaczania opakowań wyrobów identyfikatorami oraz rejestracji obrotu wyrobami tytoniowymi w systemie elektronicznym. Rejestracja podmiotów handlowych oraz innych uczestników produkcji i dystrybucji wyrobów tytoniowych, a następnie śledzenie produktów tytoniowych mają docelowo ograniczyć szarą strefę, a także chronić zdrowie publiczne i budżet państwa¹⁵. Liczba punktów sprzedaży wyrobów tytoniowych w 2019 r. wynosiła ok. 100 tys.¹⁶ Jednak – według danych rynkowych – od tego czasu liczba punktów sprzedaży detalicznej ogółem spadała (w 2020 r. o ok. 2 proc.¹⁷ i kolejne 1,4 proc.¹⁸ w 2021, o 1 proc. w 2022¹⁹)²⁰. Z kolei w 2023 r. liczba punktów sprzedaży wyrobów tytoniowych zmniejszyła się o 3,8 proc.²¹ Tym samym można oszacować, że w 2023 r. funkcjonowało ok. 86,2 tys. placówek sprzedaży detalicznej (spadek o 13,8 proc. w stosunku do 2019). Spadek ten jest związany przede wszystkim z konsolidacją rynku detalicznego, tzn. zwiększeniem się liczby średnich sklepów i supermarketów kosztem małych jednostek handlowych (małe sklepy spożywcze, kioski). Jednocześnie w Polsce spada liczba hipermarketów.

Wyroby tytoniowe stanowią dużą część obrotów małych i średnich przedsiębiorstw oraz – co ważne – wspomagają sprzedaż innych produktów²². Zakup wyrobów tytoniowych, będących dla określonej grupy konsumentów produktem podstawowym, pociąga za sobą kupno produktów nieplanowanych lub komplementarnych, np. kawy czy gumy do żucia.

15 System Śledzenia Wyrobów Tytoniowych Track & Trace, <https://www.podatki.gov.pl/akcyza/system-sledzenia-wyrobow-tytoniowych-track-trace>, [dostęp 04.11.2023].

16 *Wpływ produkcji wyrobów tytoniowych na polską gospodarkę*, CASE, Warszawa 2020.

17 I. Mrozowska, *Nielsen: od dwóch lat maleje liczba sklepów w Polsce*, 24 lutego 2021, <https://handlextra.pl/artykuly/246619,nielsen-od-dwoch-lat-maleje-liczba-sklepow-w-polsce>, [dostęp 20.10.2023].

18 *Rynek detaliczny 2021*; <https://foodfakty.pl/rynek-detaliczny-2021-struktura-liczebosc-placowek-trendy-wyniki-badania-liczebosci-i-struktury-handlu-w-czerwcu-2021-wg-nielseniq>, [dostęp 20.11.2023].

19 I. Nowochatko-Kowalczyk, *Liczba sklepów w Polsce spada. Są jednak branże, w których przybywa placówek stacjonarnych*, 05.01.2023, <https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artykul/dun-bradstreet-liczba-sklepow-spada-sa-jednak-branze-w-ktorych-przybywa-placowek-tradycyjnych>, [dostęp 26.11.2023].

20 Podobny spadek dla 2020 r. szacuje GUS: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/handel/rynek-wewnetrzny-w-2020-roku,7,27.html>, [dostęp 20.11.2023].

21 A. Pańczyk, *Liczba sklepów w Polsce maleje od lat*, wiadomoscispozywcze.pl, 6.11.2023, <https://wiadomoscispozywcze.pl/artykuly/12694/liczba-sklepow-w-polsce-maleje-od-lat-przez-dekade-uboy-ich-ponad-46-tys/>, [dostęp 20.12.2023].

22 *Wpływ produkcji wyrobów tytoniowych na polską gospodarkę*, CASE, Warszawa 2020.

A close-up photograph of a person's hands holding a large, vibrant green tobacco leaf. The leaf is held taut, showing its intricate vein structure. The person is wearing a red and white checkered shirt. The background is a blurred field of tobacco plants under bright, natural light.

ROZDZIAŁ 2
RYNEK WYROBÓW
TYTONIOWYCH W POLSCE

Rynek wyrobów tytoniowych w Polsce

Rynek tradycyjnych wyrobów tytoniowych

Wartość rynku krajowego tradycyjnych wyrobów tytoniowych w 2023 r. wyniosła 42,9 mld zł²³. W tej kwocie większość stanowił rynek papierosów (40,2 mld zł). Wzrost wartości tego rynku w relacji do danych za 2019 r. (prezentowanych w poprzedniej edycji raportu) wynika nie tylko z rosnących cen wyrobów tytoniowych, ale także z przyrostu ich sprzedaży. W relacji do roku 2022, wzrost wartości rynku papierosów w 2023 r. wynikał przede wszystkim ze zmian przeciętnej ceny detalicznej papierosów.

Legalna sprzedaż papierosów w latach 2010-2020 sukcesywnie spadała. Potwierdzają to zarówno dane rynkowe pochodzące z koncernów (zob. Wykres 12), jak i dane GUS²⁴. Trend ten jest częścią utrzymującego się od dekad spadku konsumpcji papierosów: w 2020 r. poziom konsumpcji papierosów na mieszkańca stanowił jedynie jedną trzecią konsumpcji z 1990 r. i 45% konsumpcji z 2000 r. Omawiany spadek długookresowy spowodowany był szeregiem czynników, zaczynając od rosnącej świadomości o negatywnym wpływie wyrobów tytoniowych na zdrowie i upowszechnienia się zdrowego trybu życia, a kończąc na dynamicznym

WYKRES 12 SPRZEDAŻ PAPIEROSÓW NA RYNKU KRAJOWYM

Źródło: dane rynkowe.

23 Szacunek CASE na podstawie wielkości legalnego rynku krajowego oraz przeciętnej ceny detalicznej papierosów i tytoniu do palenia.

24 Roczniki statystyczne GUS, edycje 2015–2023, Mały Rocznik Statystyczny 2024.

wzroście cen papierosów. Nie bez związku ze sprzedażą papierosów w ostatniej dekadzie jest również wzrost sprzedaży nowatorskich wyrobów tytoniowych i e-papierosów.

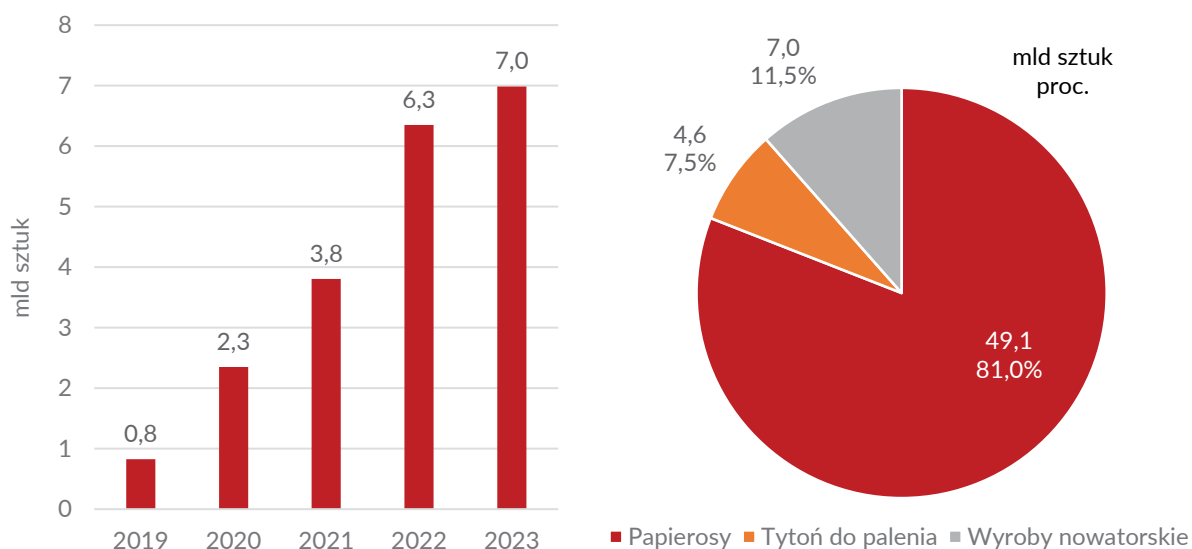
Warto zaznaczyć, że obok długookresowego spadku sprzedaży papierosów występują również wahania krótkookresowe. Spadek sprzedaży w 2020 r. przedstawiciele branży tłumaczą m.in. wyraźnym ograniczeniem kontaktów społecznych w początkowym okresie pandemii. Według tego samego źródła, wzrost sprzedaży w kolejnych latach był po części odbiciem po pandemii, a także rezultatem napływu uchodźców i migrantów z Ukrainy²⁵. Na wzrost sprzedaży miał również wzrost dochodów Polaków, znaczące wzrosty pozostałych cen i towarów konsumpcyjnych w stosunku do ceny papierosów, a także zmiany w relatywnych cenach papierosów w relacji do pozostałych rynków UE²⁶.

Rynek nowatorskich wyrobów tytoniowych i papierosy elektroniczne

Coraz większy wpływ na przyszłość rynku tradycyjnych wyrobów tytoniowych w Polsce mają nowatorskie wyroby tytoniowe oraz e-papierosy. Nowatorskie wyroby tytoniowe – czyli podgrzewacze do tytoniu, które podnoszą temperaturę tytoniu do niższych wartości niż wyroby tradycyjne (dzięki czemu nie następuje spalanie i nie powstaje dym) – są sprzedawane

WYKRES 13. SPRZEDAŻ WYROBÓW NOWATORSKICH W LATACH 2019–2023 (LEWY PANEL); WOLUMEN SPRZEDANYCH WYROBÓW TYTONIOWYCH W 2023 R. (PRAWY PANEL)

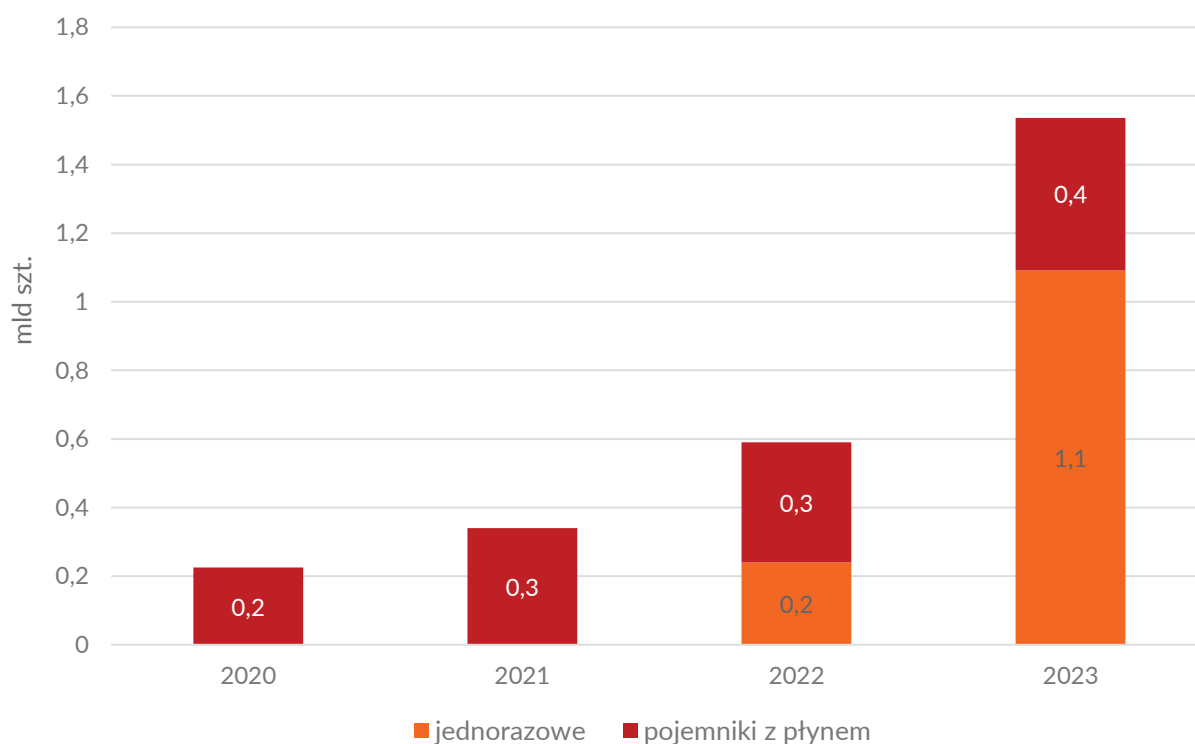

Źródło: Estymacje na podstawie danych rynkowych oraz danych Biura ds. Substancji Chemicznych w zakresie sprzedaży płynów i papierosów elektronicznych.

25 Konsultacje z JTI 01.06.2024

26 Mowa o nieoficjalnych przepływach międzynarodowych papierosów opodatkowanych i legalnie sprzedanych na rynku polskim, które finalnie trafiają na rynki krajów UE.

WYKRES 14. WOLUMEN SPRZEDAŻY JEDNORAZOWYCH E-PAPIEROSÓW I POJEMNIKÓW Z PŁYNYM (W EKWIWALENCIE PAPIEROSÓW W MLD SZT.)

Źródło: Estymacje na podstawie danych rynkowych, rocznych raportów inwestorskich firm oraz wydanych znaków akcyjowych.

w Polsce przez cztery główne międzynarodowe firmy tytoniowe. Produkuje je w Polsce firma JTI, a od 2024 r. również Philip Morris²⁷. Papierosy elektroniczne pojawiły się na rynku wcześniej niż podgrzewacze tytoniu. To urządzenia zasilane akumulatorem, który podgrzewa wprowadzany roztwór i zmienia go w aerozol do wdychania. Płyny do e-papierosów, tak jak i same urządzenia, są szeroko dostępne pod różnymi postaciami oraz produkowane przez wiele podmiotów. Wśród rosnącej liczby przedsiębiorstw produkujących płyny do papierosów elektronicznych znajdują się też duże podmioty, jak JTI Polska oraz Grupa CHIC (spółka zarządzająca największą siecią dystrybucji oraz sprzedaży e-papierosów w Europie²⁸, część British American Tobacco).

Dane rynkowe²⁹ dotyczące wyrobów nowatorskich wskazują, że w 2023 r. sprzedaż wkładów do podgrzewaczy tytoniu wyniosła ok. 7 mld sztuk (przeliczona na ekwiwalent papierosów), czyli ponad 10 proc. połączonego rynku tradycyjnych i nowatorskich wyrobów³⁰.

27 P. Skwirowski, *Miliardowa inwestycja koncernu tytoniowego PMI w Polsce*, <https://www.rp.pl/biznes/art39096991-miliardowa-inwestycja-koncernu-tytoniowego-pmi-w-polsce>, [dostęp 15.04.2024].

28 *BAT w Polsce*, https://www.bat.com.pl/group/sites/BAT_9Y2FAC.nsf/vwPagesWebLive/DO9T5K52#, [dostęp 24.06.2022].

29 Dane rynkowe otrzymane od JTI.

30 Zob. np. *Cel Philip Morris International: Zgasić papierosa w Polsce, rozmowa Piotra Skwirowskiego z Michałem Mierzejewskim*, <https://www.rp.pl/biznes/art38154561-cel-philip-morris-international-zgasic-papierosa-w-polsce>, [dostęp 22.06.2023].

Sprzedaż w tym segmencie w latach 2019–2023 wzrosła ponad ośmiokrotnie przy przeciętnej rocznej dynamice na poziomie 80 proc. W roku 2023 dynamika ta była niższa i wyniosła ok. 10 proc. w stosunku do roku poprzedniego, co wydaje się naturalne wraz z osiągnięciem dość wysokiego poziomu sprzedaży w poprzednich latach.

Według danych rynkowych rynek papierosów elektronicznych również znajduje się w szybko rosnącym trendzie. W latach 2020-2023 przeciętna roczna dynamika sprzedaży zapasowych pojemników z płynem do e-papierosów wyniosła 27 proc., co przyniosło wzrost sprzedaży z 225 mln szt. (ekwiwalent papierosów) w 2020 r. do 444 mln szt. w 2023 r. Znacznie szybciej zyskującą na popularności kategorią wyrobów są jednorazowe papierosy – w 2023 ich sprzedaż wzrosła ponad 4,5-krotnie w relacji do roku poprzedniego i osiągnęła 1,1 mld szt. (ekwiwalent papierosów). Tym samym, ich udział w łącznym rynku e-papierosów i pojemników z płynem wyniósł 71,1 proc. Łączny rynek obu typów wyrobów wyniósł w 2023 r. ok. 1,5 mld szt. (Wykres 14).

Użytkownicy elektronicznych papierosów jako powód ich używania wymieniają m.in. modę na ich palenie (28 proc.), dbałość o zdrowie (17 proc.), oszczędność pieniędzy (16 proc.) czy chęć rzucenia palenia tradycyjnego (13 proc.). Podobnie jest z konsumentami preferującymi podgrzewacze tytoniu, którzy za główny powód korzystania z nowatorskich wyrobów tytoniowych wskazują dbałość o zdrowie oraz modę na te produkty (rzadziej jest to chęć walki z nałogiem papierosowym, a raczej są używane na przemian z papierosami)³¹.

W 2021 r. konsumenci papierosów elektronicznych z płynem stanowili 0,9 proc. ogółu dorosłych osób w Polsce. Odsetek ten maleje przy jednoczesnym wzroście popularności podgrzewaczy do tytoniu – liczba konsumentów pomiędzy rokiem 2019 a 2021 wzrosła ponad trzykrotnie (z 0,5 proc. do 1,6 proc. ogółu społeczeństwa)³². Dostępne w tym okresie dane i badania konsumentów wskazywały, że podgrzewacze tytoniu wydają się zastępować elektroniczne papierosy, zwłaszcza w grupie osób młodszych (tj. w wieku 18–24), będących głównymi użytkownikami zarówno nowatorskich wyrobów tytoniowych, jak i e-papierosów³³. Według nowszych danych zawartych w raporcie Medonetu z 2023 r. odsetek osób wykorzystujących podgrzewacze w stosunku do ogółu palaczy i użytkowników innych wyrobów tytoniowych wyniósł ok. 20 proc. (w tym 13 proc. codziennie), a używających e-papierosy – 19 proc. (10 proc. codziennie). Na podstawie tych danych można stwierdzić, że wyroby nowatorskie i e-papierosy miały w 2023 r. podobny udział wśród konsumentów, a dynamika sprzedaży obu kategorii pozostaje wysoka.

31 A. Trzasańska, U. Krassowska, *Raport z ogólnopolskiego badania ankietowego na temat postaw wobec palenia tytoniu*, Kantar dla Głównego Inspektoratu Sanitarnego, październik 2019.

32 Badania CBOS: *Konsumpcja Nikotyny. Raport z badań ilościowych dla Biura ds. Substancji Chemicznych*, Warszawa 2021, s. 21, nowsze edycje raportu nie są dostępne.

33 Ibidem.

ROZDZIAŁ 3
WYMIANA HANDLOWA

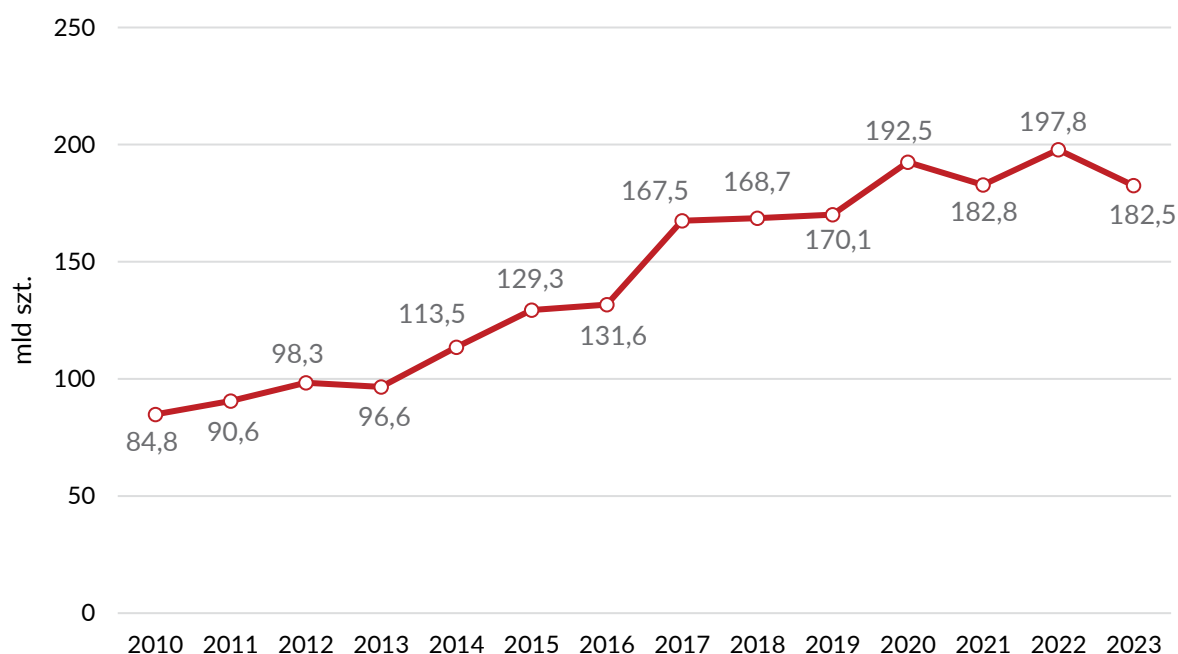

Wymiana handlowa

Produkcja tytoniu i wyrobów tytoniowych w Polsce jest nastawiona w dużym stopniu na eksport. W 2023 r. eksport papierosów wyniósł niecałe 182 mld sztuk i był o 7,2 proc. niższy niż w poprzednim roku. Na eksport kierowano ok. 85 proc. produkcji papierosów. Należy przy tym zwrócić uwagę, że do 2020 r. przez około dekadę eksport papierosów notował wyraźną tendencję rosnącą. Po 2020 r. ustabilizował się na poziomie 180–190 mld sztuk. Import papierosów jest znacznie niższy niż eksport i w 2023 r. wyniósł 39 mld sztuk³⁴.

WYKRES 15. LICZBA SZTUK WYEKSPORTOWANYCH PAPIEROSÓW (MLD SZT.)

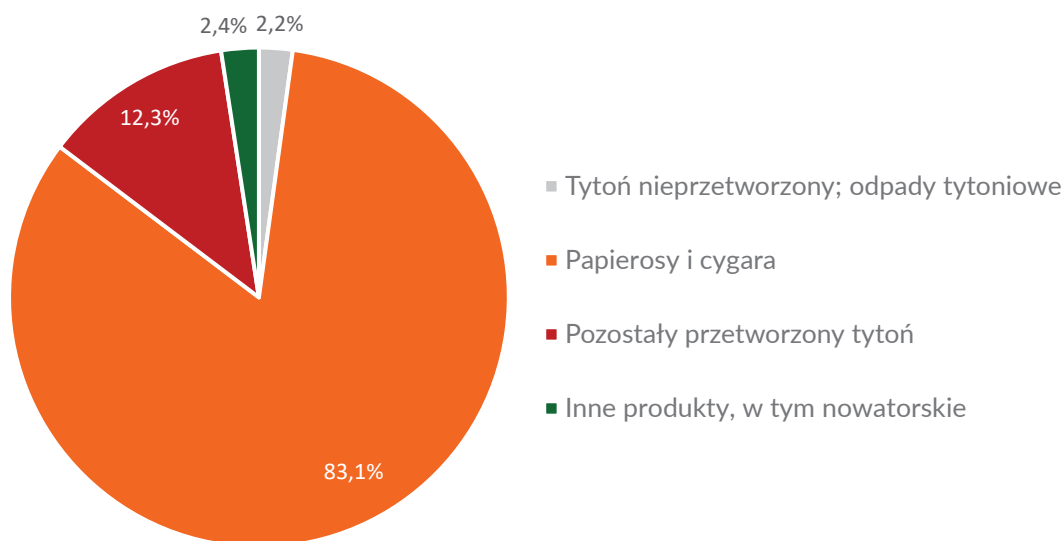
Źródło: Dane Eurostatu COMEXT, [dostęp 1.06.2024].

Całkowita wartość eksportu wyrobów tytoniowych i nieprzetworzonego tytoniu w 2023 r. wynosiła 24,7 mld zł, co daje wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 26 proc. Największy udział przychodów w omawianej wartości eksportu ma sprzedaż papierosów (83,1 proc.), natomiast drugą największą kategorię stanowi tytoń przetworzony, którego wartość sprzedaży za granicę wyniosła w 2023 r. 3,03 mld zł (12,3 proc.).

Zdecydowana większość (w 2023 r. – 84,3 proc.) eksportu polskiego tytoniu i wyrobów tytoniowych trafia do Unii Europejskiej, będącej dla Polski największym rynkiem zbytu produktów tytoniowych. Największym partnerem handlowym Polski są Niemcy, które w 2023 r.

34 Obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu COMEXT, [dostęp 1.06.2024].

WYKRES 16. STRUKTURA EKSPORTU TYTONIU NIEPRZETWORZONEGO I WYROBÓW TYTONIOWYCH

Źródło: Dane Eurostatu COMEXT, [dostęp 1.06.2024].

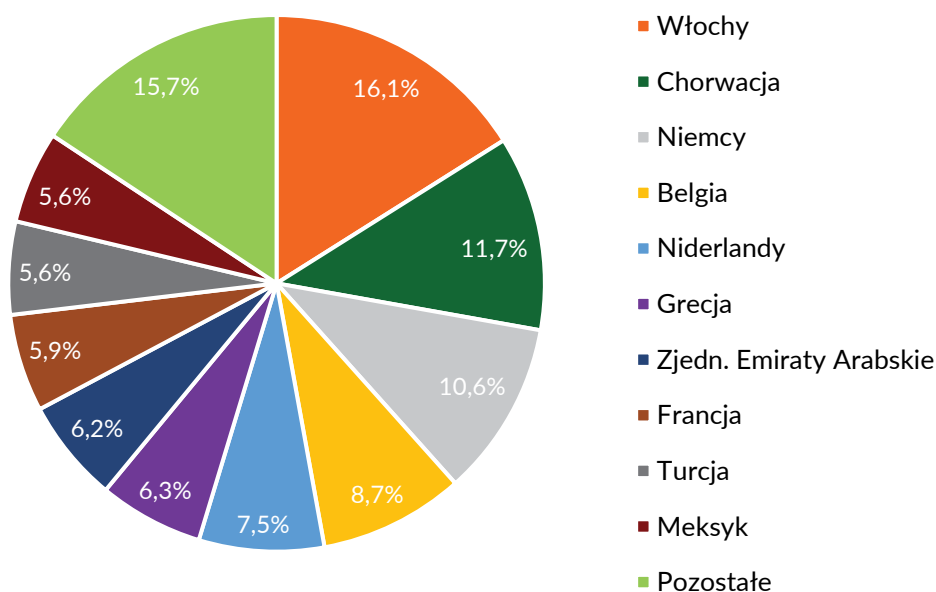
były odpowiedzialne za ok. 25 proc. udziału polskiego eksportu papierosów. Po nich plasują się odpowiednio Hiszpania (15,6 proc.), Włochy (10,8 proc.) i Niderlandy (7,7 proc.). Handel papierosami jest mocno skoncentrowany – 5 największych partnerów odpowiadało w 2023 r. za 65,3 proc. całości eksportu, a 10 największych – za 78,6 proc.

TABELA 1. NAJWIĘKSI PARTNERZY HANDLOWI W POLSKIM EKSPORCIE PAPIEROSÓW W 2023 R.

Partnerzy handlowi	Liczba papierosów (mln szt.)	Udział w eksporcie papierosów (%)
Niemcy	44 904,7	24,6
Hiszpania	28 435,3	15,6
Włochy	19 623,6	10,8
Niderlandy	13 985,4	7,7
Wielka Brytania	12 186,4	6,7
Francja	7 340,1	4,0
Czechy	5 369,2	2,9
Arabia Saudyjska	4 951,4	2,7
Belgia	3 661,3	2,0
Słowacja	3 024,8	1,7

Źródło: Dane Eurostatu COMEXT, [dostęp 1.06.2024].

WYKRES 17. STRUKTURA GEOGRAFICZNA POLSKIEGO EKSPORTU TYTONIU NIEPRZETWORZONEGO (WEDŁUG WOLUMENU) W 2023 R.

Źródło: Dane Eurostatu COMEXT, [dostęp 1.06.2024].

Inaczej wygląda struktura partnerów handlowych w eksporcie polskiego tytoniu nieprzetworzonego. Największymi jego importerami w 2023 r. były kolejno: Włochy, Chorwacja oraz Niemcy. Do Włoch trafiło 16 proc. naszego eksportu tytoniu nieprzetworzonego, do Chorwacji niecałe 12 proc., podobnie jak do Niemiec. Jednak nie tylko z Unią Europejską prowadzimy wymianę handlową – wśród największych partnerów handlowych znajdują się również Turcja, Zjednoczone Emiraty Arabskie oraz Meksyk.

Wartość importu ogółem tytoniu nieprzetworzonego i wyrobów tytoniowych w 2023 r. wyniosła 7,8 mld zł. Największą część (42 proc.) stanowiły wydatki na import tytoniu nieprzetworzonego, który służy do produkcji wyrobów tytoniowych. Nowatorskie wyroby tytoniowe i e-papierosy były drugą największą kategorią o zbliżonej wielkości (40 proc. importu). Przetworzony tytoń stanowił 14 proc. importu, a papierosy oraz cygara jedynie 3 proc. Polski sektor tytoniowy w 2023 r. odnotował nadwyżkę w handlu międzynarodowym w wysokości ok. 16,9 mld zł.

Ważnym elementem importu są nowatorskie wyroby tytoniowe, e-papierosy i inne wyroby zawierające tytoń lub nikotynę przeznaczone do konsumpcji (np. saszetki nikotynowe). Wielkość ich importu wyniosła w 2023 r. 3,1 mld zł. W tym handlu występował znaczący deficyt – eksport to jedynie ok. 0,6 mld zł. **Największy udział w wartości polskiego importu miały wkłady do podgrzewaczy do tytoniu, których import stanowił w 2023 r. ok. 64 proc.** Dla porównania e-papierosy to nieco ponad 26 proc.

ROZDZIAŁ 4 RYNEK PRACY

Rynek pracy

Zgodnie z łańcuchem wartości dodanej rynek pracy związany z sektorem tytoniowym możemy podzielić na cztery kategorie: plantatorów tytoniu, przetwórców tytoniu, producentów tytoniu oraz segment handlowo-dystrybucyjny. Należy przy tym podkreślić, że branża tytoniowa wykorzystuje też inne sektory, m.in. informatyczny, finansowy, zarządzania zasobami ludzkimi. Z powodu złożoności łańcucha produkcji oszacowanie dokładnej liczby miejsc pracy na tym rynku nie jest możliwe. Szacunki CASE z 2019 r. wskazują na wielkość rynku pracy przekraczającą 600 tys. osób³⁵. Obecnie liczba pracowników związanych z sektorem tytoniowym wynosi ok. 560 tys.

Powyższa liczba uwzględnia również pracowników tylko pośrednio zaangażowanych w sektorze tytoniowym, natomiast **szacuje się, że liczba pełnoetatowych miejsc pracy wygenerowana przez sektor wyrobów tytoniowych w 2023 r. wyniosła 28,9 tys.**³⁶ Powyższy szacunek jest nieco niższy niż prezentowany w poprzedniej edycji raportu³⁷. Spadek o ponad 4 tys. miejsc pracy wynika przede wszystkim z redukcji zatrudnienia w uprawie tytoniu oraz handlu i był w części rekompensowany wzrostem zatrudnienia w koncernach tytoniowych. Wzrost ten wynikał głównie z nowo tworzonych miejsc pracy w tzw. centrach usług wspólnych, które dostarczają usług biznesowych powiązanych z produkcją wyrobów tytoniowych – zarówno dla pozostałych podmiotów w Polsce, jak i powiązanych z koncernami tytoniowymi podmiotów zagranicznych. Centra te tworzą znaczną liczbę miejsc pracy: dla przykładu należące do JTI Globalne Centrum Usług Biznesowych w Warszawie zatrudnia obecnie blisko 1000 osób, a znajdujące się w Krakowie Service Center Europe firmy Philip Morris International – ponad 1800 osób.

Uprawa tytoniu

Zatrudnienie w rolnictwie w latach 2020–2023 sukcesywnie spadało, na co miały wpływ najpierw obostrzenia pandemiczne, a później pełnoskalowa inwazja na Ukrainę, które ograniczały napływ pracowników sezonowych z zagranicy, a także długookresowy trend. Dane GUS wskazują na spadek od 2015 r. liczby pracujących w rolnictwie o prawie połowę. Trend ten nie ominął upraw tytoniu. W tym segmencie rolnictwa w 2023 r. w stosunku do roku 2019 produkcja spadła o prawie 40 proc. Spadkowy trend widoczny jest również w liczbie gospodarstw uprawiających tytoń: w 2016 r. było ich ok. 11 tys., w roku 2019 – 6 tys., a w 2021 już tylko 3,8 tys.³⁸ W kolejnych latach dynamika spadku liczby gospodarstw zmniejszyła się. Liczba gospodarstw wyniosła na koniec 2022 r. 3,6 tys., 2023 r. – 3,5 tys., a w paź-

35 Liczba ta uwzględnia wszystkich pracowników, którzy mają jakikolwiek związek z produkcją tytoniu, wyrobów tytoniowych oraz ich dystrybucją, ale działalność ta może stanowić bardzo niewielką część ich wszystkich obowiązków.

36 *Wpływ produkcji wyrobów tytoniowych na polską gospodarkę*, CASE, Warszawa 2020.

37 *Ibidem*.

38 *Uprawa i produkcja tytoniu w Polsce*, 20.06.2022, <https://www.kalendarzrolnikow.pl/12726/uprawa-i-produkcja-tytoniu-w-polsce-2>, [dostęp 5.01.2024] oraz CASE (2020).

dzienniku 2024 r. 3,4 tys.³⁹ Przy produkcji tytoniu pracuje obecnie około 20 tys. osób⁴⁰, lecz ze względu na sezonowość produkcji, w przeliczeniu na pełne etaty liczba pracowników jest znacznie mniejsza. Uwzględniając ogólny trend spadkowy zatrudnienia w rolnictwie oraz spadek produkcji, CASE szacuje, że w 2023 r. liczba miejsc pracy przy uprawie tytoniu wyniosła ok. 2,3 tys. w przeliczeniu na pełne etaty, co stanowi poniżej 1,5 proc. wszystkich miejsc pracy w rolnictwie⁴¹.

Najważniejszymi ośrodkami uprawy tytoniu pozostają w 2023 r. województwa: lubelskie, gdzie znajduje się 66 proc. całej powierzchni uprawy tytoniu, podkarpackie (ok. 14 proc.), świętokrzyskie oraz małopolskie (po 5 proc.)⁴². Niska rentowność i wysoka pracochłonność sektora skutkują spadkiem opłacalności produkcji tytoniu, a tym samym mniejszym zainteresowaniem jego uprawą i sukcesywnie malejącą produkcją. Uprawa tytoniu jest jedną z najbardziej pracochłonnych branż w rolnictwie, wymaga od 500 do 1800 roboczogodzin na hektar⁴³. Kolejnym ważnym powodem rezygnacji z upraw tytoniu jest zniesienie unijnych dopłat.

Przetwórstwo tytoniu i produkcja wyrobów tytoniowych

W 2023 r. przeciętne zatrudnienie przy produkcji wyrobów tytoniowych wynosiło 7,9 tys. pracowników, co stanowiło 0,34 proc. zatrudnienia w przetwórstwie przemysłowym ogółem. Zatrudnienie w przemyśle tytoniowym rosło w latach 2015–2020, a potem liczba pracowników w tej branży ustabilizowała się na poziomie ok. 8 tys. W 2023 zatrudnienie spadło o 0,7 proc. w stosunku do roku poprzedniego⁴⁴.

Na wielkość zatrudnienia w omawianym segmencie przemysłu można również spojrzeć w szerszym ujęciu – w przypadku działalności związanej z przetwórstwem tytoniu i produkcją wyrobów tytoniowych ważną rolę odgrywają też branże i zawody wspierające ów przemysł, funkcjonujące w obszarach m.in.: finansów, zarządzania zasobami ludzkimi, logistyki, infrastruktury informatycznej i administracyjnej. W związku z tym zatrudnionych i skupionych wokół branży przemysłu tytoniowego będzie znacznie więcej. Czterej najwięksi producenci wyrobów tytoniowych – Japan Tobacco International, Philip Morris International, British American Tobacco i Imperial Tobacco – zatrudniali w 2023 r. ok. 12,7 tys. pracowników⁴⁵. Co więcej, przemysł tytoniowy wymaga współpracy z zakładami specjalizującymi się w produkcji opakowań czy wdrażaniu innowacji w sektorze wytwarzania maszyn do produkcji wyrobów tytoniowych (tradycyjnych i nowatorskich). Przedsiębiorstwa zajmujące się tą

39 Dane dot. liczby podmiotów otrzymane z Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa.

40 Szacunek Polskiego Związku Plantatorów tytoniu oparty o obszar zasiewów oraz intensywność pracy na hektar. Konsultacje w dniu 25.10.2024.

41 Według GUS w 2023 r. przeciętne zatrudnienie w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie wyniosło 159 tys. w przeliczeniu na pełne etaty. Całkowita liczba pracujących w tym sektorze to 1,1 mln osób.

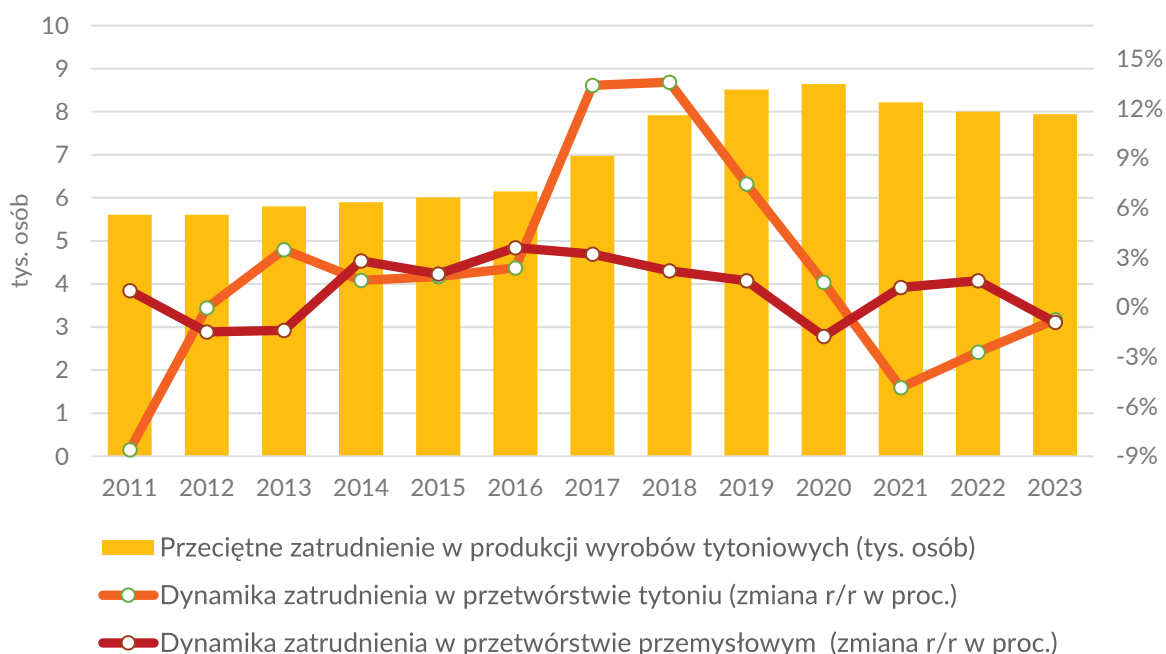
42 Obliczenia własne na podstawie danych GUS, baza Bank Danych Lokalnych, [dostęp 03.02.2024].

43 A. Kozłowska, *Branża tytoniowa walczy o istnienie*, 2021, <https://www.farmer.pl/finanse/dotacje-i-doplaty/branza-tytoniowa-walczy-o-istnienie,104419.html>, [dostęp 24.11.2023].

44 Obliczenia własne na podstawie danych GUS, Biuletyn Statystyczny.

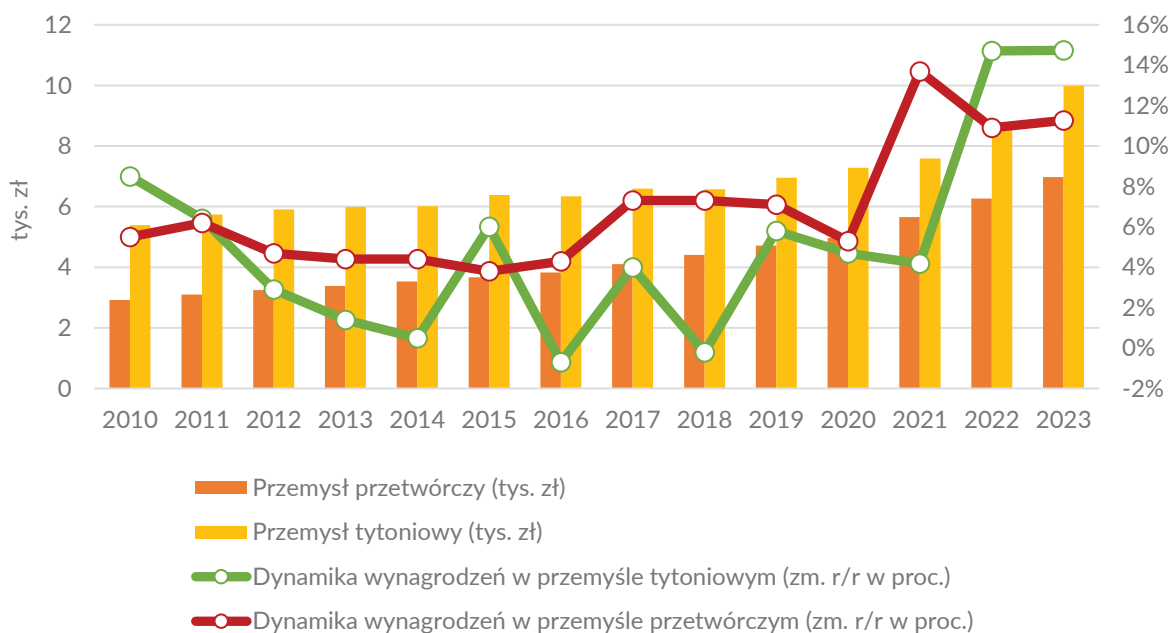
45 Dane zebrane z raportów koncernów tytoniowych oraz raportów producenta maszyn wykorzystywanych w produkcji wyrobów tytoniowych i producenta opakowań dostępnych w KRS oraz z konsultacji z przedstawicielami branży.

WYKRES 18. PRZECIĘTNE ZATRUDNIENIE W PRODUKCJI WYROBÓW TYTONIOWYCH W LATACH 2011-2023

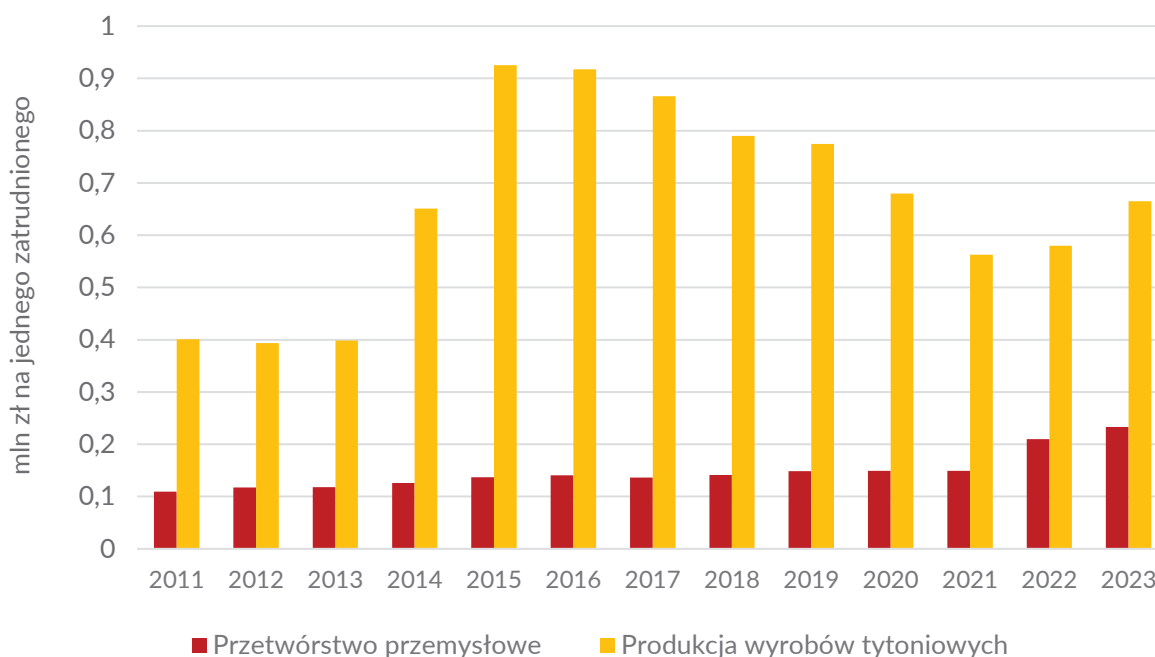
Źródło: GUS, Rocznik Statystyczny Przemysłu.

WYKRES 19. PRZECIĘTNE MIESIĘCZNE WYNAGRODZENIA W SEKTORZE TYTONIOWYM W STOSUNKU DO WYNAGRODZEŃ W PRZETWÓRSTWIE PRZEMYSŁOWYM W LATACH 2010-2023

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS: Pracujący w gospodarce narodowej w latach 2010-2022, Rocznik Statystyczny Przemysłu, Biuletyn Statystyczny 4/2024.

WYKRES 20. WYDAJNOŚĆ SEKTORA TYTONIOWEGO W PORÓWNANIU DO WYDAJNOŚCI W PRZETWÓRSTWIE PRZEMYSŁOWYM W LATACH 2011–2023

Źródło: GUS, Rocznik Statystyczny Przemysłu, 2023 – szacunek CASE.

działalnością zatrudniały ponad 1 tys. osób. Łącznie w segmencie wytwarzania wyrobów tytoniowych uwzględniając centra usług wspólnych i dystrybucji oraz pozostałą działalność wspierającą pracowało w 2023 r. ponad 13,9 tys. osób.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w produkcji wyrobów tytoniowych w 2023 r. wyniosło 9988 zł⁴⁶ i było o prawie 44 proc. wyższe niż w 2019 i o 15 proc. wyższe niż w 2022. Istnieje duża różnica w średniej płacy pomiędzy sektorem tytoniowym a wynagrodzeniem brutto w przemyśle przetwórczym ogółem (w 2023 r. wynagrodzenia w sektorze tytoniowym były o 43 proc. większe). Różnica ta powiększyła się w 2023 r. w porównaniu do wcześniej obserwowanych.

Przemysł tytoniowy charakteryzuje się również wysokim poziomem wydajności, zdecydowanie wyższym od przemysłu przetwórczego ogółem – w 2023 r. wartość dodana brutto na jednego zatrudnionego była niecałe 3 razy większa w sektorze tytoniowym niż w segmencie przemysłu przetwórczego ogółem (Wykres 20). Jednak w ostatnich latach wzrost wydajności jest widoczny również w przetwórstwie przemysłowym. Wynika to nie tylko ze wzrostu realnej wartości dodanej na zatrudnionego, ale także z faktu, że wydajność wyrażono tu w cenach bieżących – a okres po 2021 r. charakteryzował się zarówno wyraźnym wzrostem cen konsumenta i producenta, jak i szybkim wzrostem wynagrodzeń. W sektorze tytoniowym czynnikiem podnoszącym wartość dodaną na zatrudnionego jest wzrastający udział produkcji wyrobów nowatorskich.

46 GUS, *Biuletyn Statystyczny* 4/2024.

Produktywność sektora tytoniowego w porównaniu do przemysłu przetwórczego ogółem jest znacznie większa między innymi z uwagi na dużo wyższy poziom środków trwałych przypadających na jednego pracownika. W 2022 r. wartość kapitału produkcyjnego na 1 zatrudnionego w produkcji wyrobów tytoniowych wyniosła niecałe 1,6 mln zł, podczas gdy w przemyśle przetwórczym ogółem było to ok. 373 tys. zł, czyli czterokrotnie mniej⁴⁷. Przewaga w wydajności między sektorem tytoniowym a przemysłem przetwórczym stopniowo jednak spada, co ma związek ze wzrostem kosztów działalności przemysłu tytoniowego i spadkiem wartości dodanej w produkcji wyrobów tytoniowych.

Dystrybucja i handel

Okres pandemii wpłynął na konsolidację sektora handlu, co z kolei przełożyło się na spadek liczby osób pracujących w tym sektorze, oraz skumulowany spadek zatrudnienia w handlu w 2023 r. o 7,3 proc. w stosunku do 2019 r. W oparciu o wcześniejsze obliczenia CASE (2020) szacujemy liczbę wszystkich osób w sektorze handlu – zatrudnionych w hurtowniach i detalicznych punktach sprzedaży – na ok. 505 tys. Liczbę pełnowymiarowych miejsc pracy kreowanych przez dystrybucję i handel towarami tytoniowymi szacujemy na 12,6 tys. w 2023 r.⁴⁸

47 Obliczenia własne na podstawie: GUS (2023), *Rocznik Statystyczny Przemysłu 2023*.

48 Szacunek w oparciu o stosunek marży na wyroby tytoniowe do całkowitej wartości dodanej generowanej przez handel hurtowy i detaliczny.

ROZDZIAŁ 5

UDZIAŁ SEKTORA W PKB

Udział sektora w PKB

Uprawy tytoniu

Według wstępnych danych przeciętna cena skupu tytoniu w sezonie 2022/2023 wyniosła 30,70 zł/kg⁴⁹ (wzrost o 74 proc. w stosunku do roku poprzedniego). Plony tytoniu w 2023 r. wyniosły 17,4 tys. ton. Tym samym wartość produkcji tytoniu nieprzetworzonego wyniosła w cenach skupu 536 mln zł w 2023 r. Pomimo że wielkość produkcji spadła o ok. 40 proc. od roku 2019, to dzięki szybkiemu wzrostowi cen tytoniu w latach 2022–2023 wartość produkcji wzrosła o ok. 83 proc. **Wartość dodaną w uprawie tytoniu CASE szacuje na ok. 214,5 mln zł w 2023 r.**

Przetwórstwo tytoniu i produkcja wyrobów tytoniowych

Całkowitą wartość produkcji krajowej gotowych wyrobów tytoniowych CASE szacuje na 57 mld zł w 2023 r.⁵⁰ Szacunek ten opracowano na podstawie wartości rynku krajowego oraz danych o handlu międzynarodowym. Wartość dodana wytworzona w sektorze produkcji wyrobów tytoniowych jest od powyższej kwoty znacznie mniejsza. Stanowi ona różnicę między wartością sprzedaży wyrobów tytoniowych pomniejszoną o wartość podatku akcyzowego i innych podatków pośrednich a wydatkami, które ponoszą koncerny tytoniowe na dobra pośrednie używane podczas produkcji wyrobów tytoniowych. Wartość dodana składa się z całkowitego wynagrodzenia pracowników (wraz z koniecznymi narzutami podatkowymi) oraz wynagrodzenia kapitału (m.in. zyski przedsiębiorstw). **CASE szacuje, że wartość dodana w produkcji wyrobów tytoniowych wyniosła 5,1 mld zł w 2023 r.**⁵¹

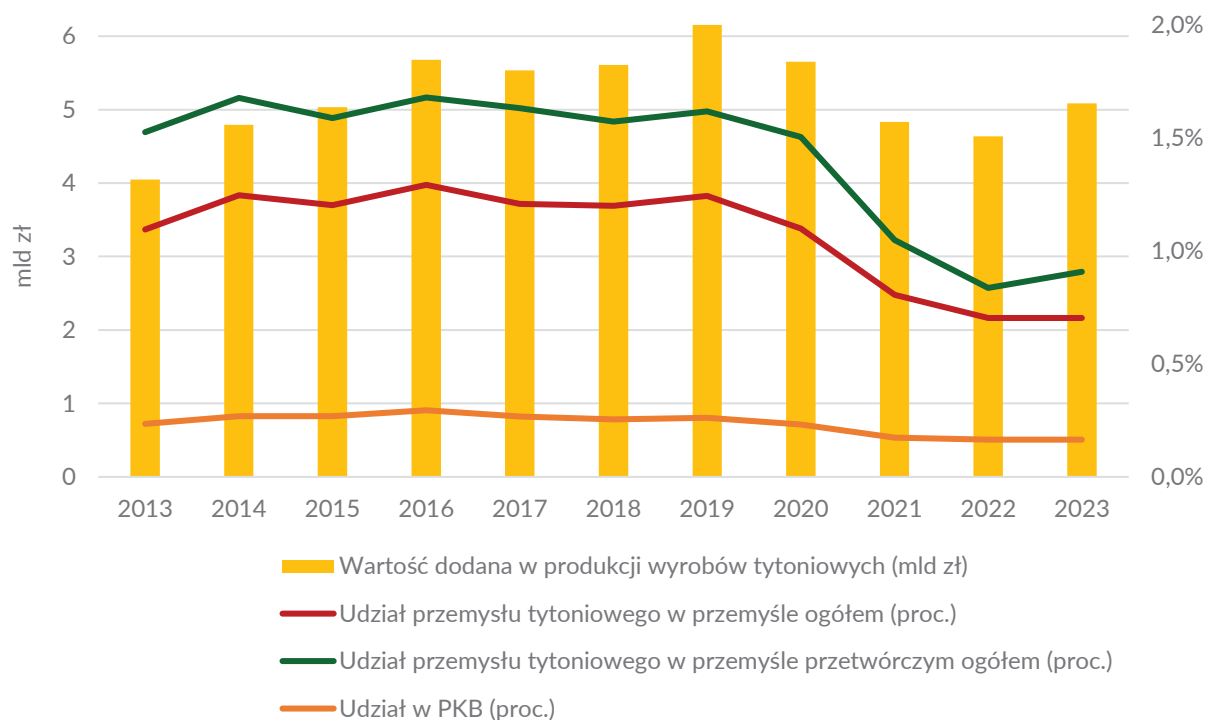
Wartość dodana wytworzona w sektorze produkcji wyrobów tytoniowych w 2022 r. pozostaje nieco niższa niż ta w pandemicznym roku 2020 i wyraźnie niższa od tej w rekordowym roku 2019. Dynamika wzrostu sektora w latach 2021–2022 w ujęciu nominalnym była niższa niż w przypadku pozostałych części gospodarki, co odzwierciedla stopniowy spadek udziału sektora w PKB Polski. W samym roku 2023 nominalna wartość dodana wzrosła o prawie 10 proc. w stosunku do roku poprzedniego, co było nie tylko skutkiem zwiększenia produkcji (m.in. wyrobów nowatorskich, gdzie wartość dodana jest prawdopodobnie wyższa niż w przypadku papierosów), a także wzrostu cen producenta. W latach poprzednich na spadek wartości dodanej miały wpływ przede wszystkim niskie dynamiki cen producenta,

49 Szacunek CASE na podstawie cen z 2022 r. podanych przez GUS oraz dynamiki rocznej cen 2023/2022 na podstawie danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (2024), *Zintegrowany system rolniczej informacji rynkowej*, nr 1.

50 W przypadku rynku krajowego wartość ta zawiera podatki i marże transportowe (wyrażona jest w cenach nabycia), a w przypadku eksportu jedynie podatki i marże transportowe nakładane w Polsce.

51 Szacunek na podstawie dynamiki produkcji sektora, dynamiki cen producenta w sektorze oraz poziomu wartości dodanej sektora w 2022 r. (według danych GUS).

WYKRES 21. UDZIAŁ SEKTORA PRODUKCJI WYROBÓW TYTONIOWYCH W PKB ORAZ WARTOŚĆ DODANA W PRODUKCJI WYROBÓW TYTONIOWYCH W LATACH 2013–2023

Źródło: GUS, Rocznik Statystyczny Przemysłu (2013–2023), Rachunki Narodowe.

które zarówno w 2021, jak i w 2022 r. były wyraźnie niższe niż w przemyśle przetwórczym⁵². W 2023 r. sektor tytoniowy wytwarzał 0,18 proc. produktu krajowego brutto i ok. 0,7 proc. wartości dodanej przemysłu.

Jak wspomniano wyżej, sektor tytoniowy współtworzył też dochody w sektorach powiązanych, czyli m.in. w sektorze rolnym, produkcyjnym i logistyce. **Całkowita wartość dodana z uwzględnieniem tych powiązań wyniosła w 2023 r. szacunkowo ok. 9,4 mld zł, z czego większość (85 proc.) została wytworzona poprzez eksport wyrobów tytoniowych.** Wartość dodana wytworzona w całym łańcuchu produkcji wyrobów tytoniowych w 2023 r. wyniosła zatem ok. 0,3 proc. polskiego produktu krajowego brutto.

⁵² Przykładowo dynamika cen w przemyśle wyniosła w 2021 r. 7,9 proc. w ujęciu rocznym, podczas gdy w przemyśle tytoniowym było to 0,4 proc.

ROZDZIAŁ 6
DOCHODY PODATKOWE
BUDŻETU PAŃSTWA

Dochody podatkowe budżetu państwa

Opodatkowanie konsumpcji wyrobów tytoniowych w Polsce

Obecny kształt podatku akcyzowego w Polsce jest w dużej mierze determinowany przez dyrektywy, rozporządzenia oraz orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Najważniejszym dokumentem definiującym wyroby tytoniowe oraz określającym stawki minimalne i strukturę stawek na te wyroby w UE jest dyrektywa 2011/64/UE⁵³. Państwa członkowskie na jej podstawie dostosowują przepisy krajowe do wymogów prawa unijnego. W polskim systemie podatkowym podatek na wyroby tytoniowe reguluje przede wszystkim *Ustawa z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym*⁵⁴.

Dyrektywa UE definiuje kategorie produktów tytoniowych, dzieląc je na papierosy oraz inne wyroby tytoniowe. Ta druga kategoria obejmuje tytoń do palenia, cygara i cygaretki oraz inny tytoń do palenia. W Polsce, zgodnie z ustawą o podatku akcyzowym⁵⁵, wyróżnia się takie kategorie wyrobów tytoniowych jak: papierosy, tytoń do palenia oraz cygara i cygaretki, a także susz tytoniowy, który jest półproduktem. Od 2018 r. są opodatkowane także wyroby nowatorskie oraz płyn do papierosów elektronicznych. Jednak efektywna stawka akcyzy na te wyroby obowiązuje dopiero od 1 października 2020 r.

UE wymaga od krajów członkowskich w przypadku papierosów stosowania kombinacji podatku kwotowego (wyrażanego jako stała kwota na 1000 papierosów) oraz stawki procentowej (liczonej jako procent maksymalnej ceny detalicznej). W Polsce dodatkowo przedmiotem opodatkowania akcyzą jest susz tytoniowy – wyrób niezharmonizowany na poziomie Unii Europejskiej (susz tytoniowy nie jest również wyrobem tytoniowym w rozumieniu przepisów akcyzowych).

Państwa członkowskie Unii Europejskiej są zobowiązane osiągać minimalny poziom obciążenia akcyzą określony w regulacjach unijnych. Wynosi on 90 euro na 1000 papierosów i 60 proc. ich ceny detalicznej. W przypadku tytoniu do palenia wynosi 50 proc. ważonej ceny i 60 euro za kg. W osiągnięciu tychże minimów może pomagać tzw. minimalny podatek akcyzowy, który jest pobierany, jeżeli podatek akcyzowy obliczony z uwzględnieniem stawek akcyzy byłby niższy niż ustalony poziom minimalny. Polska, podobnie jak większość państw członkowskich, wprowadziła minimalny podatek akcyzowy na papierosy i tytoń do palenia.

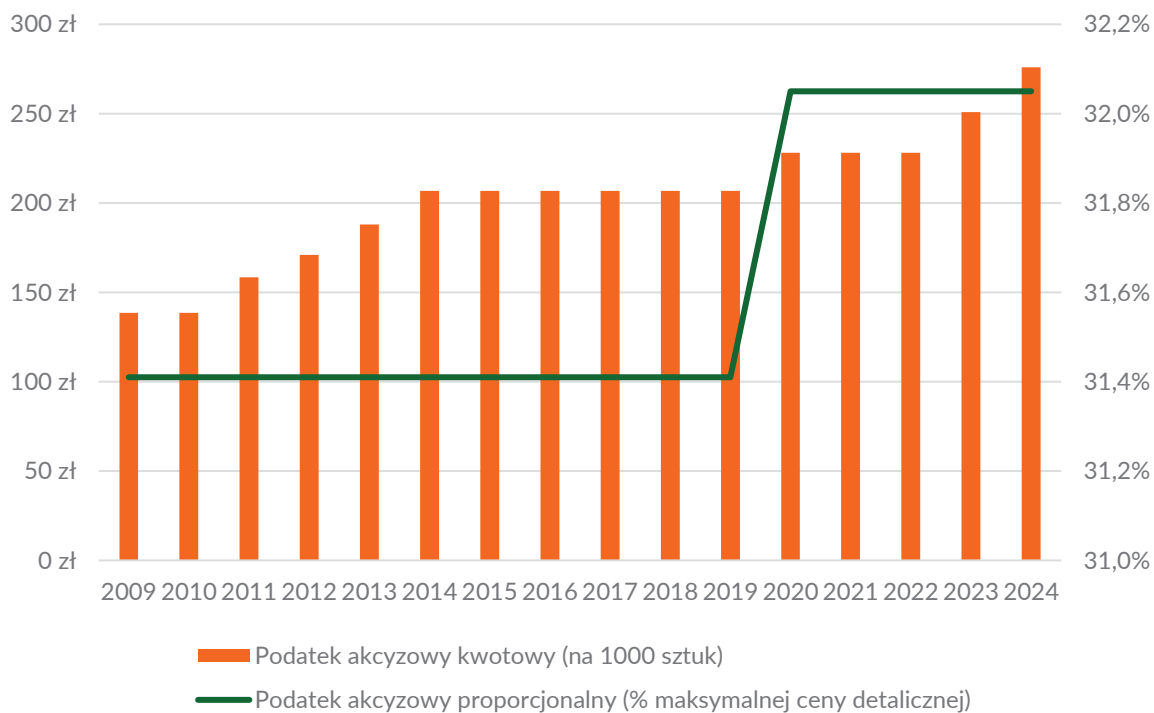
W 2022 r. stawka kwotowa akcyzy na papierosy wynosiła 228,10 zł za 1000 sztuk, natomiast stawka kwotowa akcyzy na tytoń do palenia – 155,79 zł za kg. Dodatkowo obowiązywała stawka procentowa akcyzy na papierosy i tytoń do palenia wynosząca 32,05 proc. w stosunku do ich średniej detalicznej ceny sprzedaży (por. wykresy: 22, 23 oraz 24).

53 Dz. Urz. UE L 176 z 5 lipca 2011 r., s. 24.

54 Dz.U. 2009 nr 3 poz. 11.

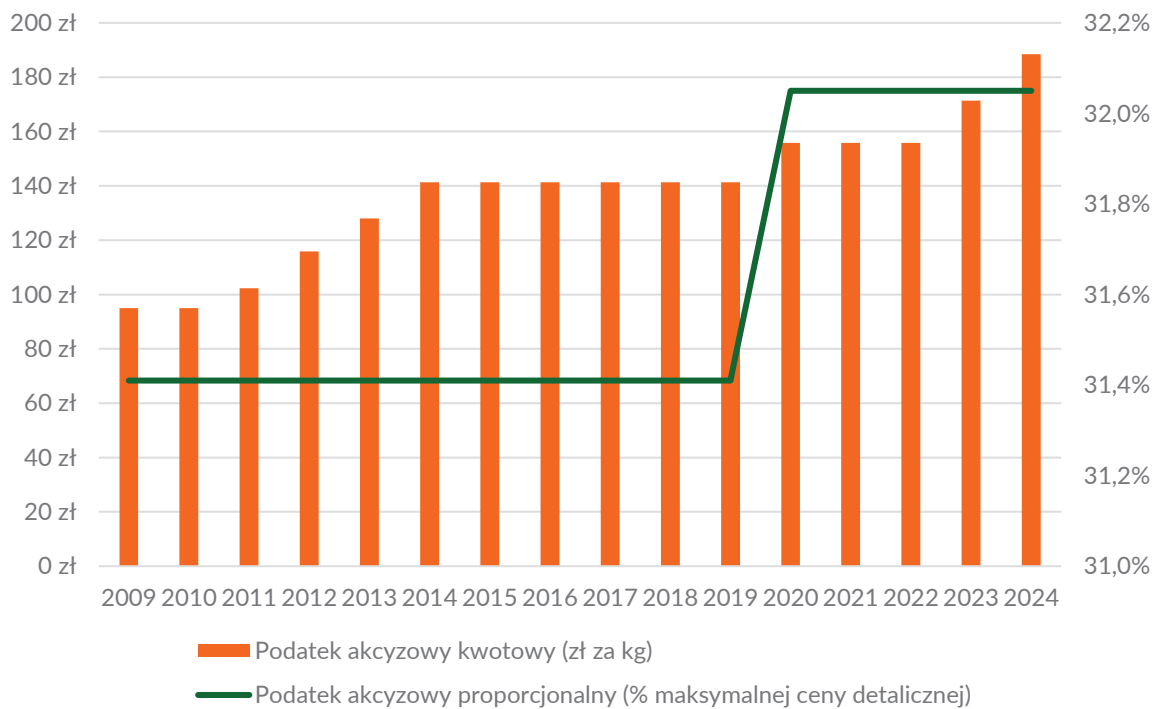
55 Ibidem.

WYKRES 22. ZMIANY W OPODATKOWANIU PAPIEROSÓW W LATACH 2009–2024

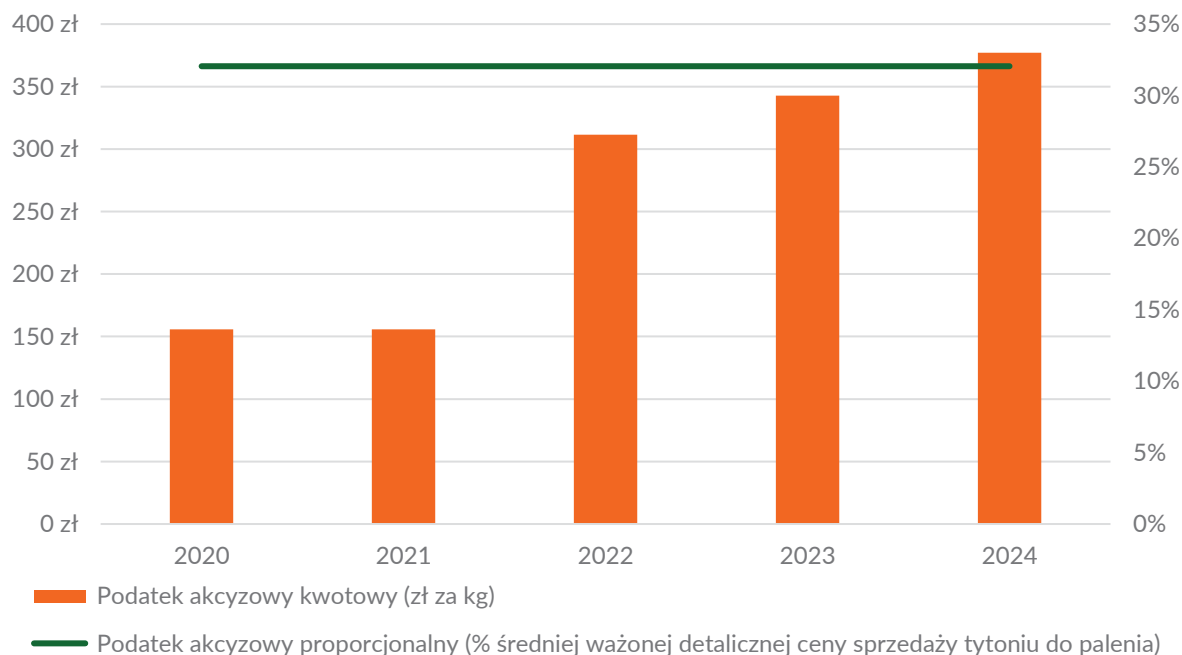
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MF

WYKRES 23. ZMIANY W OPODATKOWANIU TYTONIU DO PALENIA W LATACH 2009–2024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MF.

WYKRES 24. ZMIANY W OPODATKOWANIU WYROBÓW NOWATORSKICH W LATACH 2020–2024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MF.

Na początku 2022 r. w ramach nowelizacji ustawy o podatku akcyzowym wprowadzono także następujące regulacje:

- Minimalna stawka akcyzy na papierosy została podniesiona ze 100 proc. do 105 proc. całkowitej kwoty akcyzy naliczanej od średniej detalicznej ceny sprzedaży.
- Minimalną stawkę podatku akcyzowego dla tytoniu do palenia ustalono na poziomie 100 proc. całkowitej kwoty akcyzy naliczanej od średniej detalicznej ceny sprzedaży.
- Stawka akcyzy na wyroby nowatorskie wzrosła do 311,58 zł za kg, co stanowiło ok. 50-procentowy wzrost w porównaniu do poprzedniego roku.

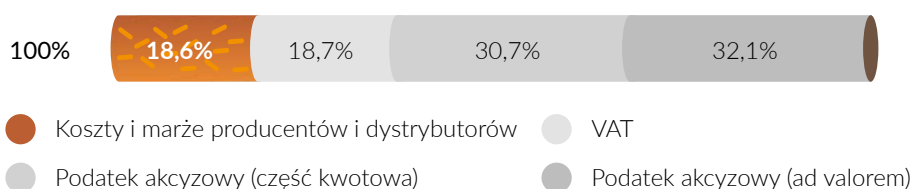
W latach 2023 i 2024 wprowadzono kolejne istotne zmiany w stawkach akcyzy na wyroby tytoniowe:

- Stawka akcyzy na papierosy rosła w tempie 10 proc. rocznie, do 250,91 zł w 2023 i 276,00 zł w 2024 za każde tysiąc sztuk.
- W podobnym tempie była powiększana stawka akcyzy na tytoń do palenia i w latach 2023 i 2024 to odpowiednio 171,37 zł i 188,51 zł za każdy kg.
- Analogicznie stawka akcyzy na susz tytoniowy za kg produktu wzrosła z 252,25 zł w 2022 do 277,48 zł w kolejnym roku. Na rok 2024 została ustanowiona na poziomie 305,23 zł.

- W przypadku nowatorskich wyrobów tytoniowych stawka kwotowa akcyzy to w 2024 r. 377,01 zł za każdy kg (w porównaniu z 342,74 zł w roku 2023), natomiast stawka procentowa pozostaje bez zmian i wynosi 32,05 proc. średniej ważonej detalicznej ceny sprzedaży tytoniu do palenia. Warto jednak zauważyć, że efektywna stawka podatku akcyzowego na wyroby nowatorskie pozostaje relatywnie niska w porównaniu do średniej z Unii Europejskiej – stanowi ok. 22 proc. średniej ceny tych wyrobów z 2023 r.

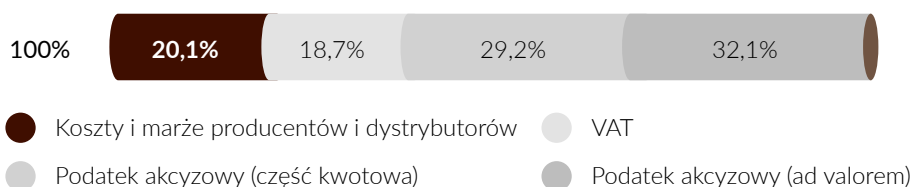
Jednocześnie zostały utrzymane obowiązujące w 2022 r. stawki procentowe akcyzy oraz minimalna stawka akcyzy.

WYKRES 25. SKŁADOWE ŚREDNIEJ WAŻONEJ CENY PAPIEROSÓW (2023 R.)

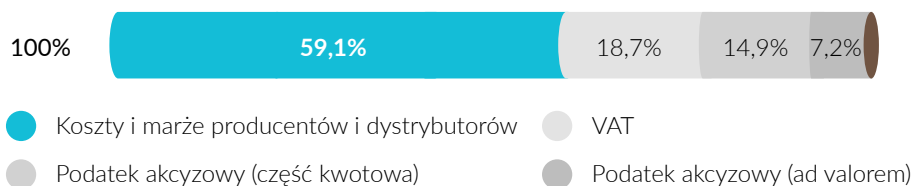
Źródło: Obliczenia własne na podstawie obowiązujących stawek, dochodów podatkowych i średniej ważonej ceny wyrobów (dane MF).

WYKRES 26. SKŁADOWE ŚREDNIEJ WAŻONEJ CENY TYTONIU DO PALENIA (2023 R.)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie obowiązujących stawek, dochodów podatkowych i średniej ceny wyrobów (dane MF).

WYKRES 27. SKŁADOWE ŚREDNIEJ WAŻONEJ CENY WYROBÓW NOWATORSKICH (2023 R.)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie obowiązujących stawek, dochodów podatkowych i rozkładu cen wyrobów (dane MF, CMR).

Udział VAT (18,7 proc.) i podatku akcyzowego (62,7 proc.) w średniej ważonej cenie papierosów wyniósł łącznie 81,4 proc. w 2023 r. (Wykres 25). Udział podatku w średniej cenie tytoniu do palenia był tylko nieznacznie niższy i wyniósł 79,9 proc. w 2023 r. (Wykres 26). Oznacza to, że w okresie referencyjnym efektywna stawka podatkowa w odniesieniu do wartości netto wyniosła ok. 438 proc. dla papierosów i 399 proc. dla tytoniu do palenia. Innymi słowy, wartość odprowadzonego podatku akcyzowego i VAT była ponad 4-krotnie wyższa od ceny netto sprzedanych wyrobów tytoniowych. Udział podatków (akcyzowego i VAT) w średniej cenie wyrobów nowatorskich był zdecydowanie niższy niż w przypadku wyrobów tradycyjnych i wyniósł ok. 40,9 proc. po podwyżce stawki w 2023 r. (Wykres 27).

Mapa akcyzowa

W Polsce w 2022 r. uchwalono coroczny wzrost akcyzy kwotowej na wyroby tytoniowe o 10 proc. w latach 2023–2027. W lipcu 2024 r. Ministerstwo Finansów przedstawiło propozycję zmian w planach akcyzowych zakładającą znacznie wyższe tempa wzrostu podatku akcyzowego na wyroby tytoniowe⁵⁶, który został następnie przyjęty. Według tego obowiązującego już scenariusza, akcyza kwotowa na papierosy wzrośnie o: 25 proc. w 2025 r., 20 proc. w 2026 r. i 15 proc. w 2027 r., zaś nowe tempo wzrostu akcyzy kwotowej na tytoń do palenia w latach 2025-2027 wyniesie odpowiednio 38, 30 i 22 proc. Aktualna mapa akcyzowa zakłada również znaczne wzrosty akcyzy kwotowej na wyroby nowatorskie (o 50, 20 i 15 proc.) oraz płynu do e-papierosów (o 75, 50 i 25 proc.).

Szacunek udziału wyrobów tytoniowych poniżej minimum akcyzowego

Istotnym elementem wpływającym na ciężar opodatkowania wyrobów tytoniowych oraz dochody podatkowe jest minimalna stawka podatku akcyzowego obliczana na podstawie ceny równej średniej ważonej detalicznej cenie sprzedaży odpowiednio papierosów i tytoniu do palenia. Celem wprowadzenia minimum akcyzowego w Polsce i większości krajów UE było zapewnianie stabilności dochodów podatkowych w okresach spadku cen tańszych wyrobów.

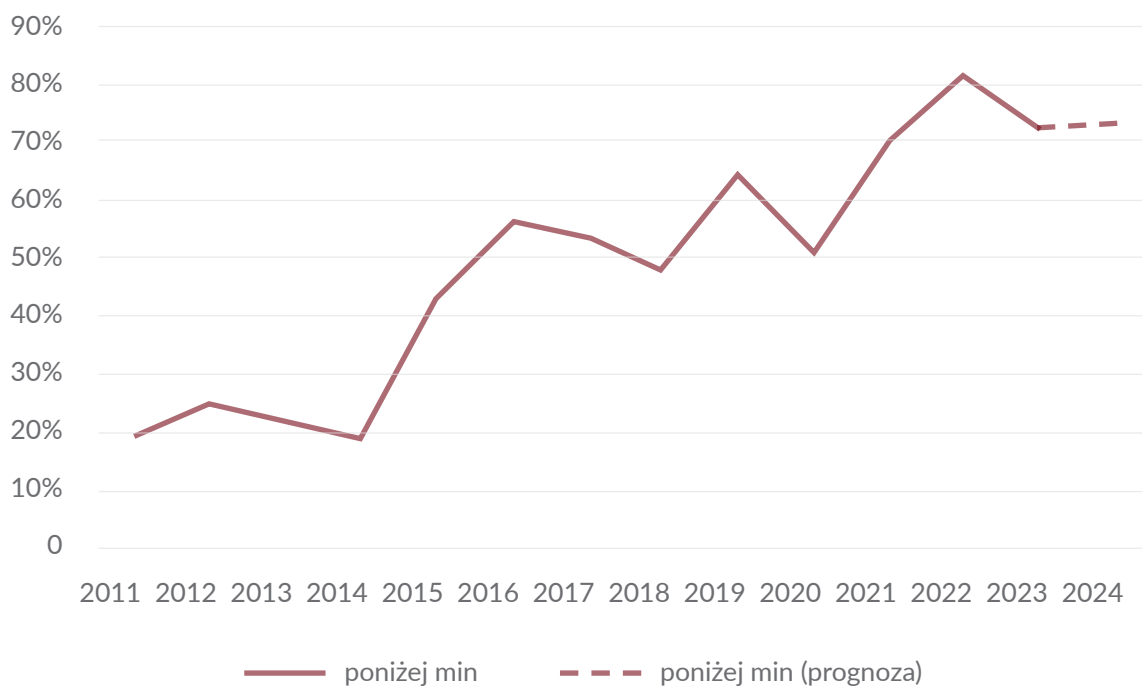
W 2023 r. udział papierosów poniżej minimum akcyzowego w Polsce oszacowano na ponad 72 proc., czyli o ok. 10 p.p. mniej niż w poprzednim roku. Oznacza to, że efektywna stawka podatkowa w przypadku zdecydowanej większości tańszych papierosów była wyższa niż stawka naliczona według stawki procentowej i stawki kwotowej. Duży udział sprzedaży papierosów poniżej minimum akcyzowego powoduje ponadto, że nakładany podatek akcyzowy ma w przeważającej mierze charakter podatku kwotowego, tj. niezależnego od ceny produktu.

56 A. Maciuła-Ziomek, *Podwyżka akcyzy na papierosy będzie ogromna*, w: *Biznes. Interia*, <https://biznes.interia.pl/gospodarka/news-podwyzka-akcyzy-na-papierosy-bedzie-ogromna-paczka-za-mniej-,nld,7635482> [dostęp: 20.07.2024].

Udział sprzedaży papierosów poniżej minimalnej stawki podatku akcyzowego znajduje się w trendzie wzrostowym od 2015 roku. W ostatnich latach, tj. po roku 2020, wzrost minimalnej stawki akcyzy był napędzany podwyżką stawki kwotowej, co zmuszało producentów do podnoszenia cen wyrobów, słabszy efekt miało natomiast podniesienie samej minimalnej stawki akcyzy do 105 proc. w 2022 r. (zob. Wykres 28). W 2023 r. odsetek papierosów, dla których miała zastosowanie minimalna stawka podatku akcyzowego, chwilowo się obniżył, w dłuższym okresie i przy założeniu aktualnie przyjętej mapy akcyzowej oczekuje się bardzo silnego spadku odsetka papierosów, dla których zastosowanie ma minimalna stawka akcyzy.

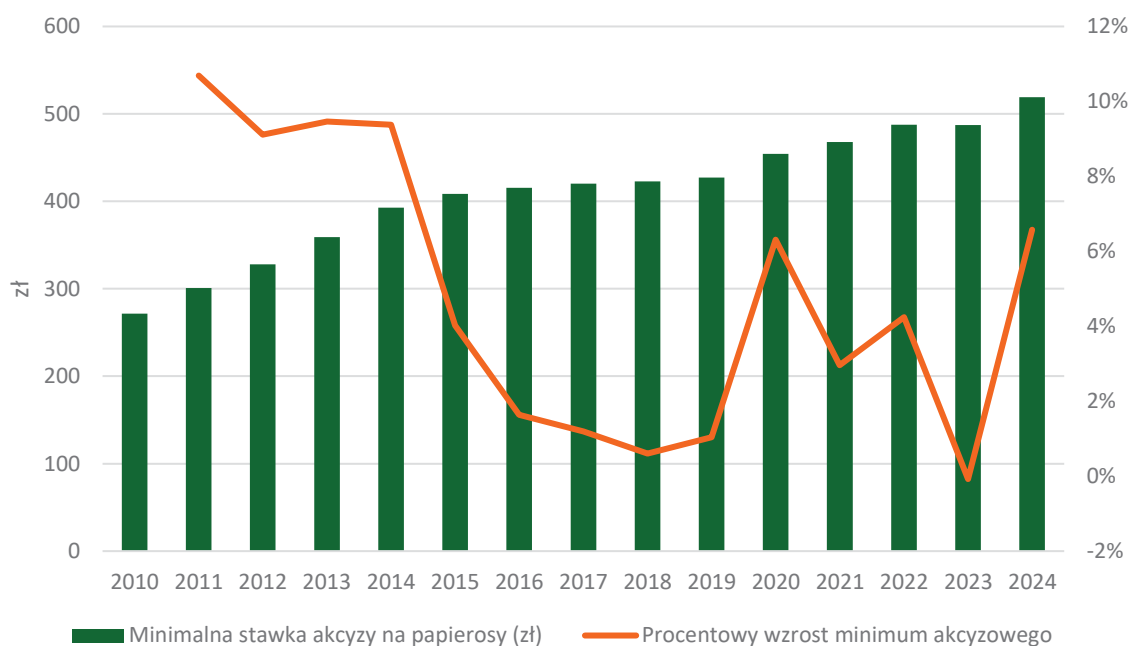
Należy również uwzględnić, że podwyżka minimalnej stawki akcyzy w różnym stopniu obciąża poszczególnych graczy rynkowych, szczególnie tych, którzy mają duży udział produktów obciążonych minimalną stawką, na co wskazuje Wykres 30.

WYKRES 28. UDZIAŁ PAPIEROSÓW PONIŻEJ MINIMALNEJ STAWKI PODATKU AKCYZOWEGO W CAŁEJ KATEGORII ORAZ JEGO PROGNOZA DLA 2024 ROKU

Źródło: Obliczenia własne na podstawie obowiązujących stawek, dochodów podatkowych i rozkładu cen wyrobów (dane MF, CMR).

WYKRES 29. MINIMALNA STAWKA AKCYZY (AKCYZA KWOTOWA I AD VALOREM ŁĄCZNIE) ORAZ JEJ PROCENTOWE ZMIANY W UJĘCIU ROCZNYM

Źródło: Obliczenia własne na podstawie obowiązujących stawek podatkowych (dane MF). Stawka za 100 sztuk.

WYKRES 30. UDZIAŁ PRODUKTÓW OBCIĄŻONYCH MINIMALNĄ STAWKĄ W PORTFOLIO (2023 R.)

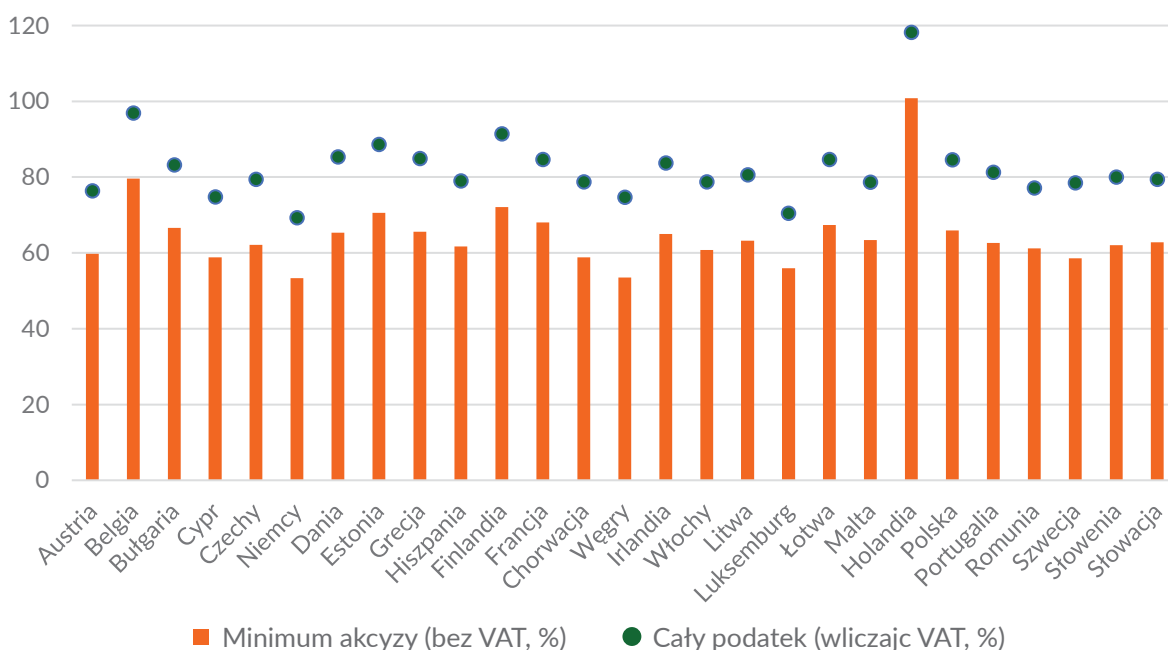
Źródło: Obliczenia własne na podstawie obowiązujących stawek, dochodów podatkowych i rozkładu cen wyrobów (dane MF, CMR).

Opodatkowanie papierosów w Polsce na tle innych krajów UE

Na początku 2024 roku relacja minimalnego podatku akcyzowego oraz średnia łączna relacja podatku akcyzowego i VAT do średniej ceny ważonej papierosów były w Polsce nieznacznie powyżej mediany UE (Wykres 31). Jeśli chodzi o relację podatków (akcyza i VAT) do średniej ceny ważonej, to najniższe wartości występowały w Niemczech (69,32 proc.), Luksemburgu (70,48 proc.) i Węgrzech (74,75 proc.). W przypadku relacji akcyzy minimalnej do średniej ceny ważonej najniższe wartości przyjmowała ona również w Niemczech (53,36 proc.), Węgrzech (53,49 proc.) i Luksemburgu (55,95 proc.). Odmiennie sytuacja wyglądała w Finlandii, Belgii i Holandii, gdzie łączna relacja podatku akcyzowego i VAT do ceny papierosów przekraczała 90 proc., a samo minimum akcyzowe to odpowiednio 72,80 proc., 79,60 proc. i 101 proc.

Wyłączając Holandię, gdzie wdrożono szereg środków mających na celu redukcję konsumpcji wyrobów tytoniowych, odchylenie skrajnych wartości procentowych stawek obciążeń podatkowych dotyczących papierosów poniżej 30 p.p. wskazuje na istotny poziom harmonizacji średnich stawek w UE. Większą zmiennością charakteryzuje się podatek wyrażony w EUR. Wysokość podatku w tej postaci jest zazwyczaj niższa w krajach o niskim wskaźniku poziomu cen, porównując do średniej w krajach członkowskich UE w danym przedziale czasowym (Wykres 32). Wskaźnik poziomu cen tworzony jest na podstawie parytetów siły nabywczej (PPP), obliczanych poprzez porównanie poziomów cen dla koszyka porównywalnych towarów i usług wybranych tak, aby były reprezentatywne dla wzorców konsumpcji w różnych krajach.

WYKRES 31. RELACJA MINIMALNEGO PODATKU AKCYZOWEGO I CAŁEGO PODATKU (Z VAT) DO ŚREDNIEJ CENY WAŻONEJ PAPIEROSÓW, STAN NA POCZĄTEK 2024 R.

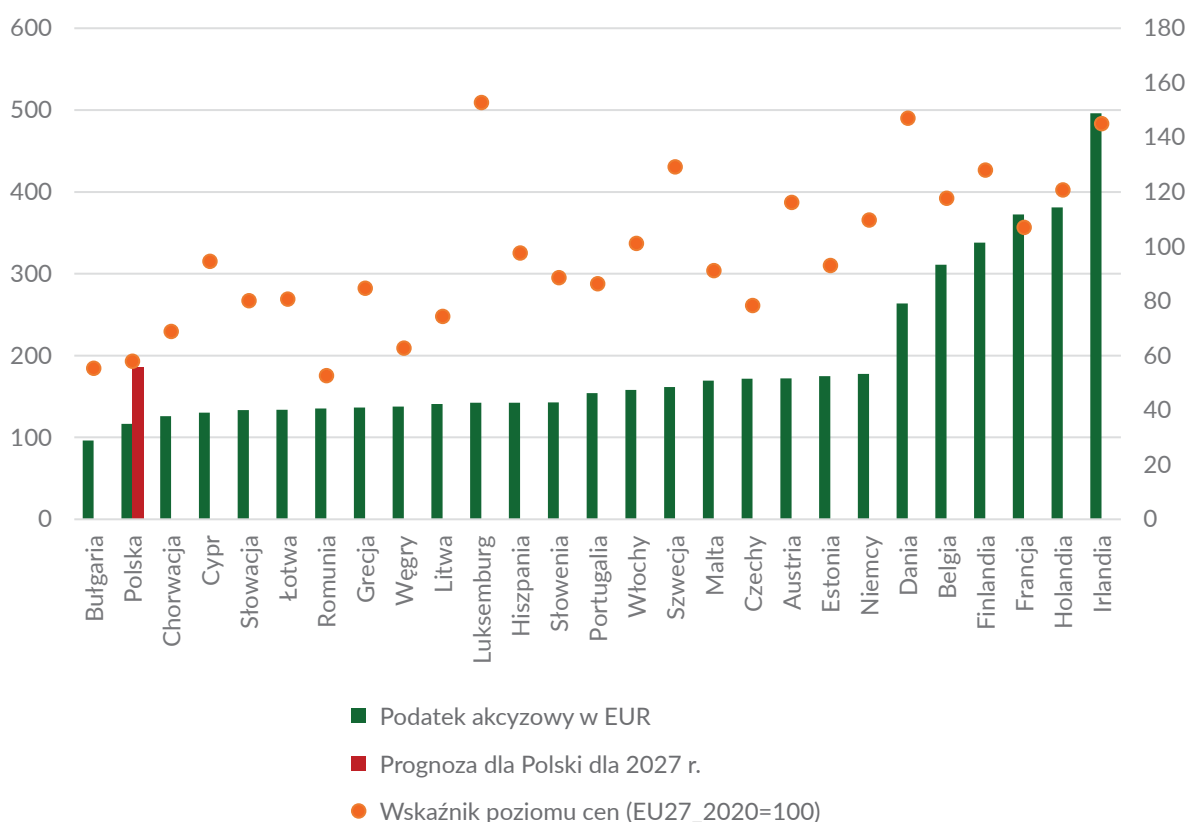

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Taxes in Europe database, [dostęp 2.05.2024]. Dla Holandii dane akcyzowe przedstawiają stan na 1 kwietnia 2024 r.

Różnice w stawkach podatkowych wynikają więc częściowo z różnic w kosztach produkcji i dystrybucji pomiędzy krajami członkowskimi. Polska, obok Bułgarii, należała do krajów o najniższej wartości podatków akcyzowych w przeliczeniu na wolumen, która wynosiła nieco ponad 116 EUR na 1000 papierosów. Jednak ten podatek będzie radykalnie rósł w związku z planowanym wzrostem kwotowej części podatku akcyzowego o 25, 20 i 15 proc. w kolejnych latach, co według naszych szacunków powinno uplasować Polskę między Niemcami a Danią w odniesieniu do wartości podatków akcyzowych wyrażonych w EUR (por. Wykres 32).

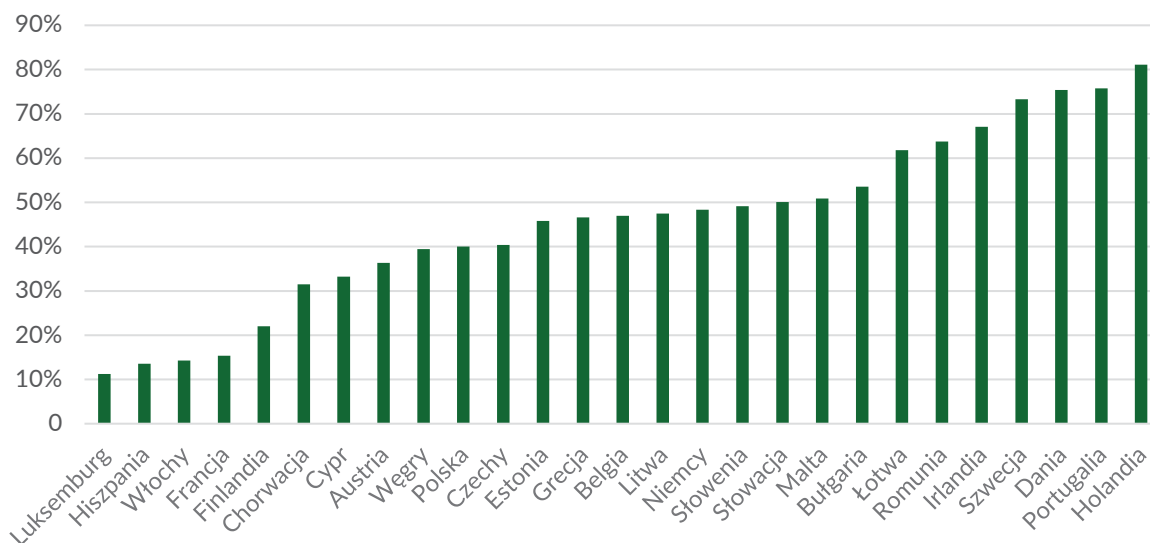
Istotnie zróżnicowana pomiędzy krajami członkowskimi była struktura stawek. Najniższe stawki podatku kwotowego stosowano w Luksemburgu, Hiszpanii i Włoszech, gdzie akcyza kwotowa (czyli stała wartość w EUR na 1000 papierosów) stanowiła nieznacznie poniżej 15 proc. całego podatku. Ponad 85 proc. to VAT i akcyza proporcjonalna, czyli podatki zależne od ceny wyrobu tytoniowego. Przeciwną strategię przyjęły Holandia, Portugalia i Dania, gdzie akcyza kwotowa stanowiła ponad 75 proc. całego podatku. W Polsce było to ok. 40

WYKRES 32. CAŁKOWITE OBCIĄŻENIE AKCYZĄ (W PRZELICZENIU NA 1000 PAPIEROSÓW O ŚREDNIEJ CENIE WAŻONEJ, STAN NA POCZĄTEK 2024 R.) I WSKAŹNIK POZIOMU CEN W 2022 R. (UE27-2020=100)

Źródło: Wskaźnik poziomu cen pochodzi z danych Eurostat, a podatek akcyzowy w EUR z Taxes in Europe database, [dostęp 2.05.2024]. Dane dla Holandii prezentowane są w oparciu o stawki z 1 kwietnia 2024 r. Prognoza dla Polski dla 2027 r. oparta na wewnętrznych szacunkach opisanych w rozdziale VII.

WYKRES 33. RELACJA AKCYZY KWOTOWEJ DO PODATKU OGÓŁEM, STAN NA POCZĄTEK 2024 R.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Taxes in Europe database [dostęp 2.05.2024]. Dla Holandii dane akcyzowe przedstawiają stan na 1 kwietnia 2024 r.

proc., czyli mniej niż średnia unijna wynosząca niecałe 46 proc. Duży udział sprzedaży papierosów poniżej minimalnej stawki akcyzy powoduje jednak, że stawka podatku akcyzowego na około trzy czwarte papierosów sprzedanych w Polsce miała wyłącznie charakter kwotowy. Proporcje te jednak się odwrócą w kolejnych latach, w związku ze znaczącymi podwyżkami stawki kwotowej.

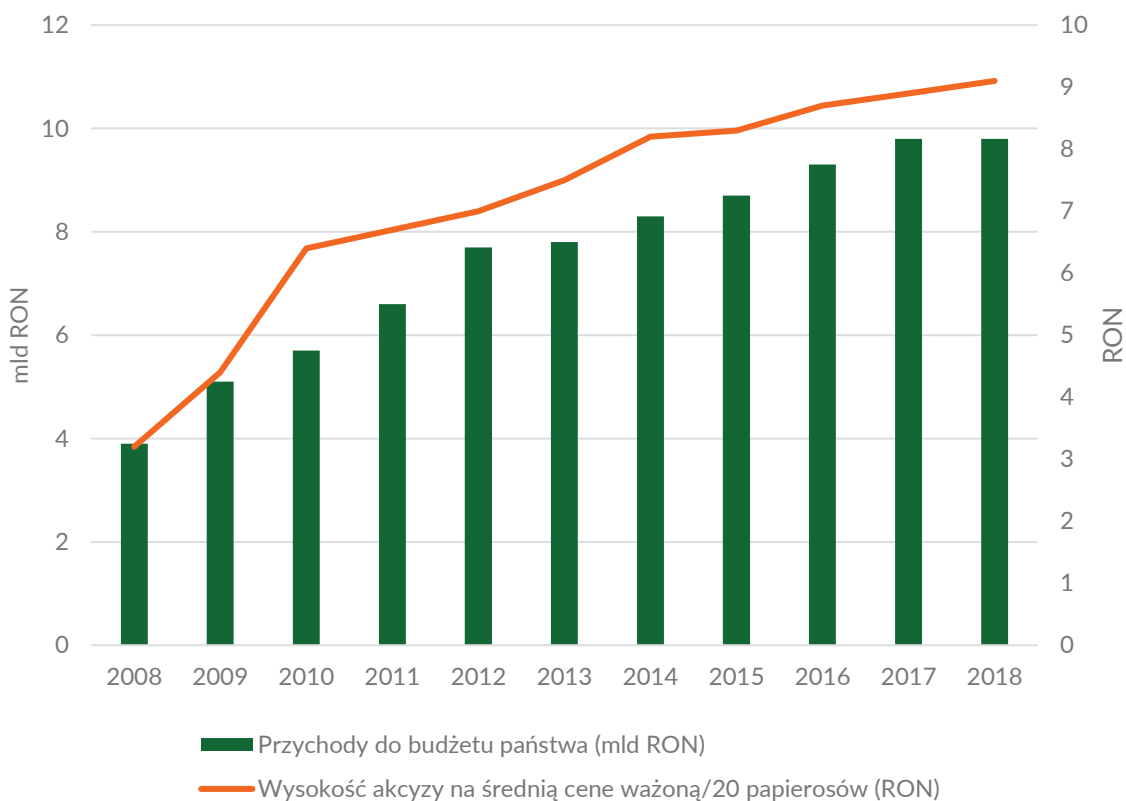
Studium przypadku – Rumunia

Przykładem państwa, które w ostatnich latach istotnie przewartościowało ciężar opodatkowania wyrobów tytoniowych, jest Rumunia. W 2007 – w roku wstąpienia do UE – stawka podatku akcyzowego wynosiła tam 34 EUR za każde 1000 sztuk papierosów. W latach 2008–2010, aby osiągnąć minimum 64 EUR, narzucone przez *Dyrektywę*, Rumunia podwoiła stawki podatkowe. Skutkowało to wzrostem cen paczki papierosów o 35 proc. w ciągu niecałych dwóch lat. Jednocześnie rozporządzalny dochód osobisty wzrastał o 0,8 proc. rocznie⁵⁷. W efekcie przystępność cenowa wyrobów tytoniowych zmniejszyła się gwałtownie. Doprowadziło to do wzrostu konsumpcji tańszych papierosów z nielegalnych źródeł, do czego przyczyniło się również położenie geograficzne Rumunii. Produkty sprowadzane były głównie z Mołdawii i Ukrainy⁵⁸. Wraz ze zwiększaniem się szarej strefy rynek papierosów legalnych zaczął się kurczyć w ujęciu ilościowym. Wzrost wpływów budżetowych z tytułu opodatkowania tych wyrobów był więc ograniczony – wyniósł zaledwie 22 proc., pod-

57 Economies and Consumers Annual Data, Euromonitor.

58 Project Star 2010, KPMG, https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/pmi-sustainability/star-report-2010.pdf?sfvrsn=1f02b0b5_0, [dostęp 5.10.2023].

WYKRES 34. OPODATKOWANIE WYROBÓW TYTONIOWYCH A PRZYCHODY BUDŻETOWE Z TEGO TYTUŁU W RUMUNII W LATACH 2008–2018

Źródło: <https://mfinante.gov.ro/ro/web/site>, CIRCABC, Excise Duty Tables (Archive), <https://circabc.europa.eu/ui/group/4e1c8a15-d45e-440e-8fec-f5d121e0c075/library/d029f425-a1eb-4640-82bf-2cc32c47eb0a/details>

czas gdy stawki akcyzy wzrosły o 41 proc.⁵⁹ Tylko w 2010 r. wpływy były o ok. 2 mld RON (427 mln EUR) mniejsze niż przewidywano, a 20 proc. kupowanych papierosów pochodziło z czarnego rynku⁶⁰.

W celu minimalizowania tych strat rząd Rumunii postanowił przyjąć odmienną strategię. W 2011 r. wprowadzono długoterminowy plan umiarkowanych podwyżek stawek opodatkowania do 2018 r. Rynek wyrobów tytoniowych ustabilizował się dzięki stopniowemu i stabilnemu wzrostowi cen. Wieloletni plan podatkowy zakładający coroczny wzrost stawki podatku o 2 proc. został uaktualniony w 2017 r. Ostatecznie w latach 2011–2019 wzrost wpływów do budżetu z tytułu opodatkowania przewyższał wzrost stawki podatku akcyzowego, co przedstawia Wykres 34. Polityka stopniowego podwyższania stawek oraz nacisk na ograniczanie obrotu nielegalnego skutkowały wzrostem dochodów proporcjonalnym do wzrostu stawek podatkowych.

59 Strona Dyrekcji Generalnej ds. Podatków i Unii Celnej, Pełna lista wpływów z podatku akcyzowego państw członkowskich (2008–2020) https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2021-11/excise_duties_to_bacco_en.pdf, [dostęp 5.10.2023].

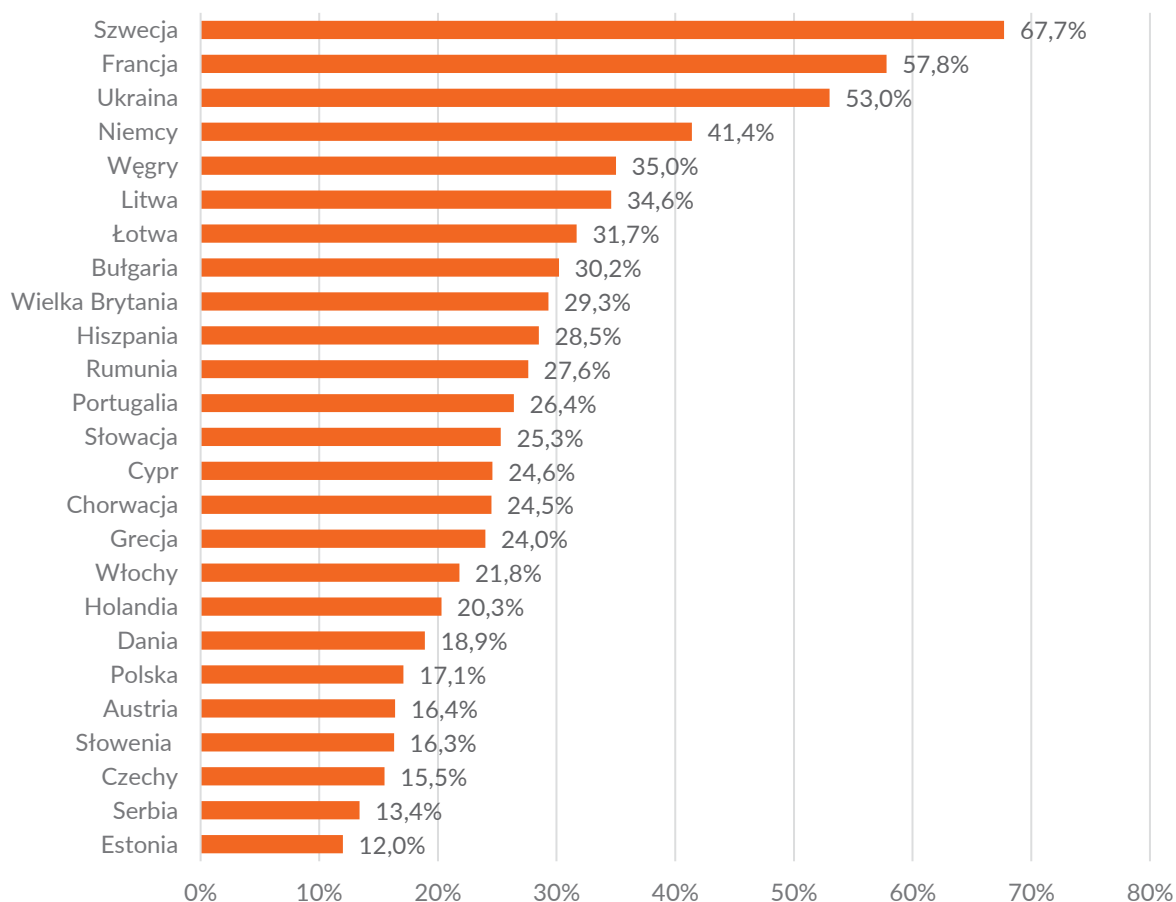
60 Project Star 2010, KPMG, https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/pmi-sustainability/star-report-2010.pdf?sfvrsn=1f02b0b5_0, [dostęp 5.10.2023].

Opodatkowanie wyrobów nowatorskich

Rynek produktów nowatorskich w ostatnich latach znacznie się rozwinął, co skutkowało istotnymi zmianami w zakresie i wysokości stawek w wielu krajach UE. Akcyza kwotowa w 2021 r. obowiązywała natomiast w 23 krajach UE. W 2021 r. (przed podwyższeniem stawek) Polska była jednym z krajów o najniższym poziomie opodatkowania akcyzą kwotową – ok. 34,67 EUR za kg.

Stawka akcyzy na wyroby nowatorskie w latach 2022–2024 uległa w Polsce podwyższeniu – od 311,58 zł do 377,01 zł za każdy kilogram. Obowiązywał też proporcjonalny podatek na poziomie 32,05 proc. średniej ważonej detalicznej ceny sprzedaży tytoniu do palenia. Na potrzeby ustalenia stawki akcyzy na wyroby nowatorskie stosuje się średnią ważoną detaliczną cenę sprzedaży tytoniu do palenia obliczaną na podstawie danych za pierwsze 10 miesięcy roku poprzedniego. W efekcie jest to zatem stawka w pełni kwotowa, której wysokość nie zależy od ceny wyrobu nowatorskiego, ale jest powiązana z ceną tytoniu do palenia i zawar-

WYKRES 35. UDZIAŁ PODATKU AKCYZOWEGO W CENIE SPRZEDAŻY DETALICZNEJ WYROBÓW NOWATORSKICH DLA WYBRANYCH KRAJÓW EUROPY W 2024 R. (NAJPOPULARNIEJSZA MARKA)

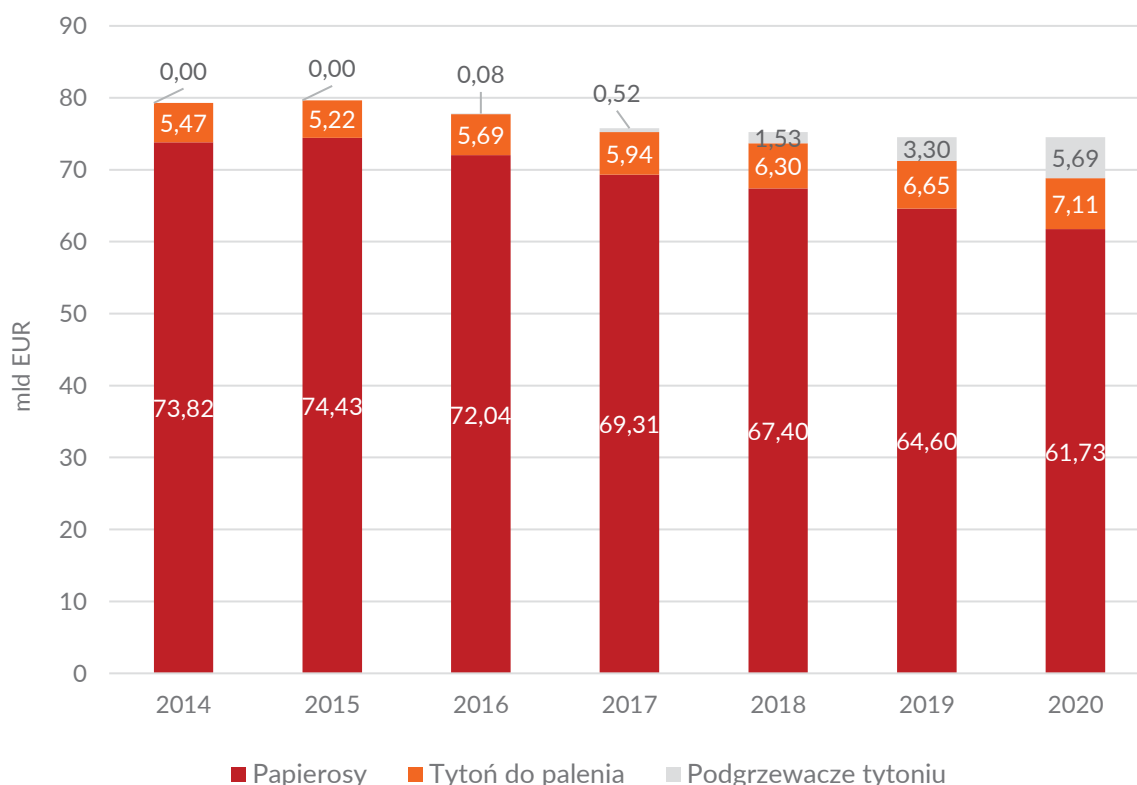
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych rynkowych.

tością tytoniu w opakowaniu wyrobów nowatorskich. W 2024 spośród wszystkich krajów UE najwyższy udział obciążenia podatkiem akcyzowym w cenie detalicznej marki o największej sprzedaży odnotowano w Szwecji⁶¹. Wynosi on ok. 68 proc. i jest znacznie wyższy od udziału podatku akcyzowego w cenie papierosów w Polsce (zob. Wykres 35), gdzie szacowany jest on na 17,1 proc., tj. poniżej średniej UE, pomimo podwyżek wynikających z mapy akcyzowej.

Studium przypadku – Włochy

Włochy jako jedno z pierwszych państw członkowskich Unii Europejskiej wprowadziły podatek akcyzowy na płyn do e-papierosów (w styczniu 2014 r.) oraz na nowatorskie wyroby tytoniowe, czyli podgrzewacze tytoniu (w styczniu 2015 r.). Od marca 2022 r. opodatkowano także saszetki nikotynowe. W efekcie e-papierosy zostały obciążone podatkiem podobnie jak papierosy⁶². Tak gwałtowna zmiana doprowadziła do szybkiego wzrostu cen e-papierosów

WYKRES 36. WPŁYWY Z TYTUŁU AKCYZY WE WŁOSZECH W LATACH 2014–2020

Źródło: Market size: E-Vapour Products in Italy, <https://www-1portal-1euromonitor-1com-16a1ap82i0383.han.sgh.waw.pl/portal/statisticsevolution/index>.

61 Dane udostępnione przez JTI.

62 CIRCABC, Archiwum tabeli akcyzowych krajów członkowskich, <https://circabc.europa.eu/ui/group/4e1c8a15-d45e-440e-8fec-f5d121e0c075/library/e42fab5d-cf41-4580-a9d0-2d40fa66dcc1>, [dostęp 08.11.2023].

i spadku ich sprzedaży. Wcześniej – pomiędzy rokiem 2010 a 2013 – rynek wzrastał w średnim tempie 170 proc. rocznie⁶³. W 2015 r. wprowadzono reformę określającą nowy sposób nakładania akcyzy na e-papierosy i zastosowano 50-procentową obniżkę, co zatrzymało spadek sprzedaży, jednak wpływy z tytułu akcyzy były poniżej oczekiwań włoskiego rządu.

Wprowadzona w 2015 r. akcyza na wyroby nowatorskie stanowiła 50 proc. akcyzy na papierosy, a w 2019 r. została zmniejszona do 25 proc. Jednak mimo tego wzrost wpływów do budżetu państwa okazał się dużo niższy niż przewidywano. Wprawdzie wolumen sprzedaży podgrzewaczy wzrósł, ale przez bardzo niski poziom akcyzy nie zrekompensowało to luki budżetowej z tytułu strat w branży tradycyjnych produktów tytoniowych, co przedstawia Wykres 36. Gwałtowne zmiany oraz duże różnice w opodatkowaniu produktów tytoniowych doprowadziły we Włoszech do mniejszych wpływów do budżetu niż oczekiwano⁶⁴. Od 2021 r. rząd Włoch wprowadził 3-letni kalendarz podatkowy, zgodnie z którym akcyza na tytoń do podgrzewczy tytoniu w stosunku do akcyzy na papierosy ma wzrastać o 5 proc. rocznie, aby w 2023 r. osiągnąć 40 proc. poziomu opodatkowania papierosów.

Długofalowa polityka akcyzowa – studia przypadku

Ryzyko gospodarcze związane z częstymi zmianami przepisów może utrudniać prowadzenie biznesu i niekorzystnie wpływać na zachowania konsumentów. W przypadku producentów są to przede wszystkim koszty dostosowawcze, rewizje planów inwestycyjnych czy inne zmiany w działalności przedsiębiorstwa. Przewidywalna polityka podatkowa przynosi korzyści zarówno podatnikom, jak i administracjom podatkowym. Jej głównym celem jest stabilizacja oczekiwań przedsiębiorców i konsumentów. Przewidywalność podatków jest dla podatników ważnym elementem decyzji inwestycyjnych i może mieć tym samym znaczący wpływ na wzrost gospodarczy. Zwiększenie przewidywalności podatkowej to także jeden z głównych priorytetów Forum Administracji Podatkowych (FTA) funkcjonującego w ramach OECD.

W niniejszym rozdziale prezentujemy trzy studia przypadków odmiennych podejść do planowania opodatkowania wyrobów tytoniowych. Przykładem państwa w UE, które kilka lat temu wprowadziło plany akcyzowe, zwiększając tym samym pewność podatkową, są Niemcy. Przed rokiem 2011 polityka fiskalna Niemiec w zakresie akcyzy zmieniała się wielokrotnie. Początkowo zakładano prosty scenariusz, że wzrost akcyzy zapewni wzrost przychodów budżetowych z tego tytułu. Wydaje się jednak, że nieprzewidywalne i gwałtowne podwyżki prowadziły do niepewności na rynku i rozwoju szarej strefy, a tym samym do spadku wpływów do budżetu państwa. Podobnie sytuacja wyglądała w Grecji, gdzie niejasna polityka podatkowa poprzedzała wzrost obrotu nielegalnymi wyrobami. Z kolei w Rumuni gwałtowne i destabilizujące rynek podwyżki podatków zostały zastąpione długoletnim planem stopniowych podwyżek.

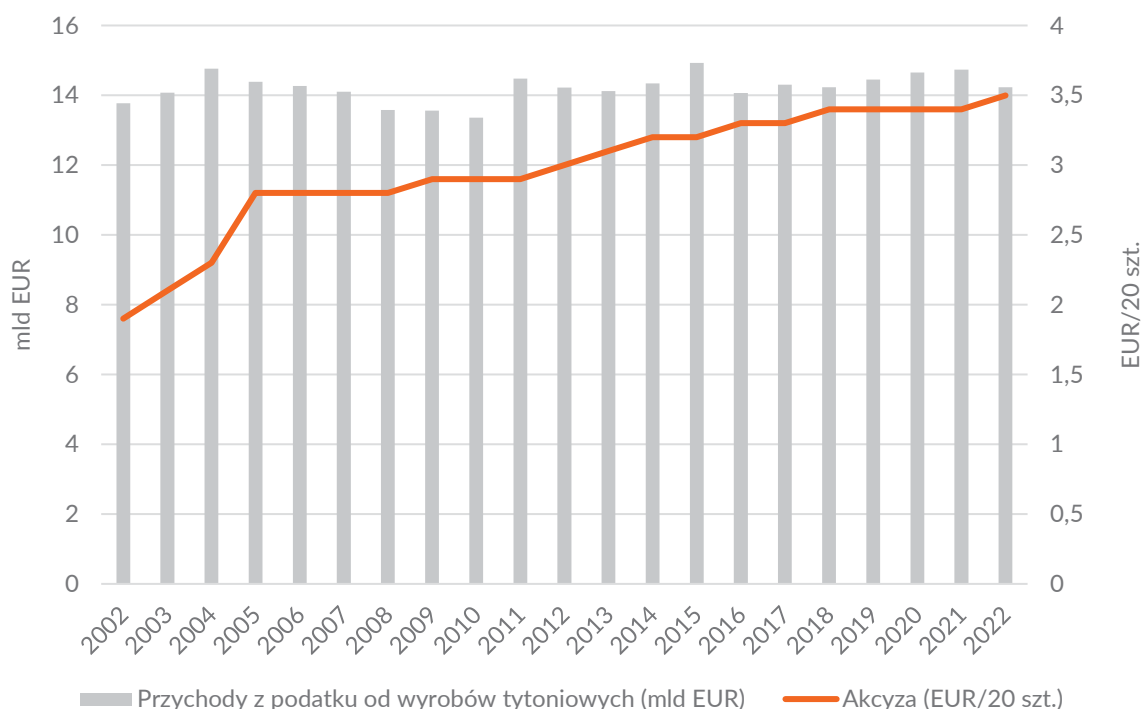
63 Market size: E-Vapour Products in Italy, <https://www-1portal-1euromonitor-1com-16a1ap82i0383.han.sgh.waw.pl/portal/statisticsevolution/index>, [dostęp 08.11.2023].

64 Ibidem.

Studium przypadku – Niemcy

Niemcy jako jedno z pierwszych państw UE wprowadziły w 2011 r. kalendarz podatkowy przewidujący coroczne umiarkowane podwyżki podatku akcyzowego na wyroby tytoniowe. Kalendarz ten obowiązujący w latach 2011–2016 zakładał wzrost stawki specyficznej o ok. 2 proc. rocznie⁶⁵. Wprowadzenie tego kalendarza było poprzedzone ośmioletnim okresem stagnacji przychodów. Pomiędzy rokiem 2002 a 2005 – pomimo zwiększenia ciężaru opodatkowania o ok. 50 proc.⁶⁶ – dochody z tytułu podatku akcyzowego uległy podwyższeniu jedynie o 2 proc.⁶⁷ W wyniku wzrostu konsumpcji wyrobów nielegalnych⁶⁸ rząd zamroził stawki podatku akcyzowego w 2006 r. Nie wpłynęło to jednak znacznie na trwającą stagnację przychodów budżetowych z tytułu akcyzy⁶⁹ ze względu na utrzymujące się duże różnice

WYKRES 37. OPODATKOWANIE WYROBÓW TYTONIOWYCH A PRZYCHODY BUDŻETOWE Z TEGO TYTUŁU W NIEMCZECH W LATACH 2002-2022

Źródło: CIRCABC, Excise Duty Tables (Archive), <https://circabc.europa.eu/ui/group/4e1c8a15-d45e-440e-8fec-f5d121e0c075/library/d029f425-a1eb-4640-82bf-2cc32c47eb0a/details>, Statistisches Bundesamt, Kassenmäßige Steuereinnahmen

65 *Beschlussempfehlung und Bericht des Finanzausschusses (7. Ausschuss) zu dem Gesetzentwurf der Bundesregierung. Entwurf eines Fünften Gesetzes zur Änderung von Verbrauchsteuergesetzen.* <https://dserver.bundestag.de/btd/17/040/1704052.pdf>, [dostęp 5.10.2023].

66 CIRCABC, Excise Duty Tables (Archive), <https://circabc.europa.eu/ui/group/4e1c8a15-d45e-440e-8fec-f5d121e0c075/library/d029f425-a1eb-4640-82bf-2cc32c47eb0a/details>, [dostęp 08.11.2023].

67 Statistisches Bundesamt, Kassenmäßige Steuereinnahmen

68 M. Bräuninger, S. Schulze (2010). *Überprüfung der Methodik zur Schätzung der nicht in Deutschland versteuerten Zigaretten* (No. 1-27). HWWI Policy Paper.

69 Ibidem.

cenowe między wyrobami tytoniowymi w Niemczech i w krajach sąsiadujących, które skłaniały konsumentów do dokonywania transakcji na czarnym rynku⁷⁰.

Model opodatkowania wyrobów tytoniowych (Das Tabaksteuermodell), bo tak nazwano wprowadzony w 2011 r. plan opodatkowania, pozwolił na osiągnięcie stabilności przychodów podatkowych z tytułu akcyzy. Mimo spadku sprzedaży legalnej z 84,5 mld papierosów w 2011 r. do 80,35 mld w 2015 r.⁷¹ przychody w tym czasie utrzymywały się na podobnym poziomie ok. 14,5 mld EUR⁷². Równocześnie rynek nielegalnego handlu papierosami zmniejszył się z 13,96 mld papierosów w 2011 r. do 5,7 mld w 2015 r.

Od 1 stycznia 2022 r. wprowadzono nowy plan opodatkowania na lata 2022–2026. Przewiduje on wzrost podatku akcyzowego kwotowego łącznie o 12 proc. w ciągu tych czterech lat⁷³. Zgodnie z tym planem podniesiono kwotową stawkę podatku o 10,8 proc. i obniżono stawkę *ad-valorem* o 1,85 p.p., co spowodowało wzrost całkowitej kwoty podatku o 2,9 proc. (0,10 EUR za 20 szt.). W 2023 r. ponownie podniesiono kwotową stawkę podatku o 5,7 proc., co zwiększyło obciążenie podatkowe o kolejne 4,8 proc. (0,17 EUR za 20 szt.).

Studium przypadku – Grecja

Inaczej niż w Niemczech czy Rumunii wyglądały w ostatnich latach zmiany akcyzy w Grecji. Od 2010 r. rząd tego państwa wprowadzał kilka podwyżek akcyzy na wyroby tytoniowe. Dodatkowo nastąpił wzrost podatku VAT o 4 p.p. (z 19 proc. do 23 proc.)⁷⁴. Łączna kwota opodatkowania paczki papierosów wzrosła więc o 37 proc. w latach 2009–2010. W ciągu roku cena paczki papierosów wzrosła o 19 proc. W połączeniu z rosnącą inflacją doprowadziło to do podwyżki cen o ponad 30 proc. do 2016 r.⁷⁵ Jednocześnie dochody osobiste mieszkańców Grecji spadały, co skutkowało zmniejszeniem przystępności cenowej wyrobów tytoniowych⁷⁶. Konsumenci zaczęli sięgać po tańsze zamienniki. Początkowo był to tytoń drobno krojony, którego obrót w latach 2009–2012 wzrósł z 1,6 tys. do 2,7 tys. ton. Pod koniec 2012 r. rząd podjął jednak decyzję o znacznym zwiększeniu akcyzy na ten wyrób, co doprowadziło do spadku obrotów do 2,4 tys. ton w 2019 r.⁷⁷ Jednocześnie coraz więk-

70 Project Star 2011, KPMG, https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/pmi-sustainability/star-report-2011.pdf?sfvrsn=3f02b0b5_0, [dostęp 5.10.2023].

71 Project Sun 2015, KPMG, <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/project-sun-report.pdf>, [dostęp 5.10.2023].

72 Dyrekcja Generalna ds. Podatków i Unii Celnej, *Pełna lista wpływów z podatku akcyzowego państw członkowskich (2008–2020)*, https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2021-11/excise_duties_tobacco_en.pdf, [dostęp 20.01.2024].

73 Gesetz zur Modernisierung des Tabaksteuerrechts (Tabaksteuermodernisierungsgesetz – TabStMoG), <https://www.buzer.de/gesetz/14895/index.htm>, [dostęp 5.10.2023].

74 CIRCABC, Excise Duty Tables (Archive), https://circabc.europa.eu/ui/group/4e1c8a15-d45e-440e-8fec-f5d121e0c075/library/e42fab5d-cf41-4580-a9d0-2d40fa66dcc1?p=2&n=10&sort=modified_DESC, [dostęp 10.05.2022].

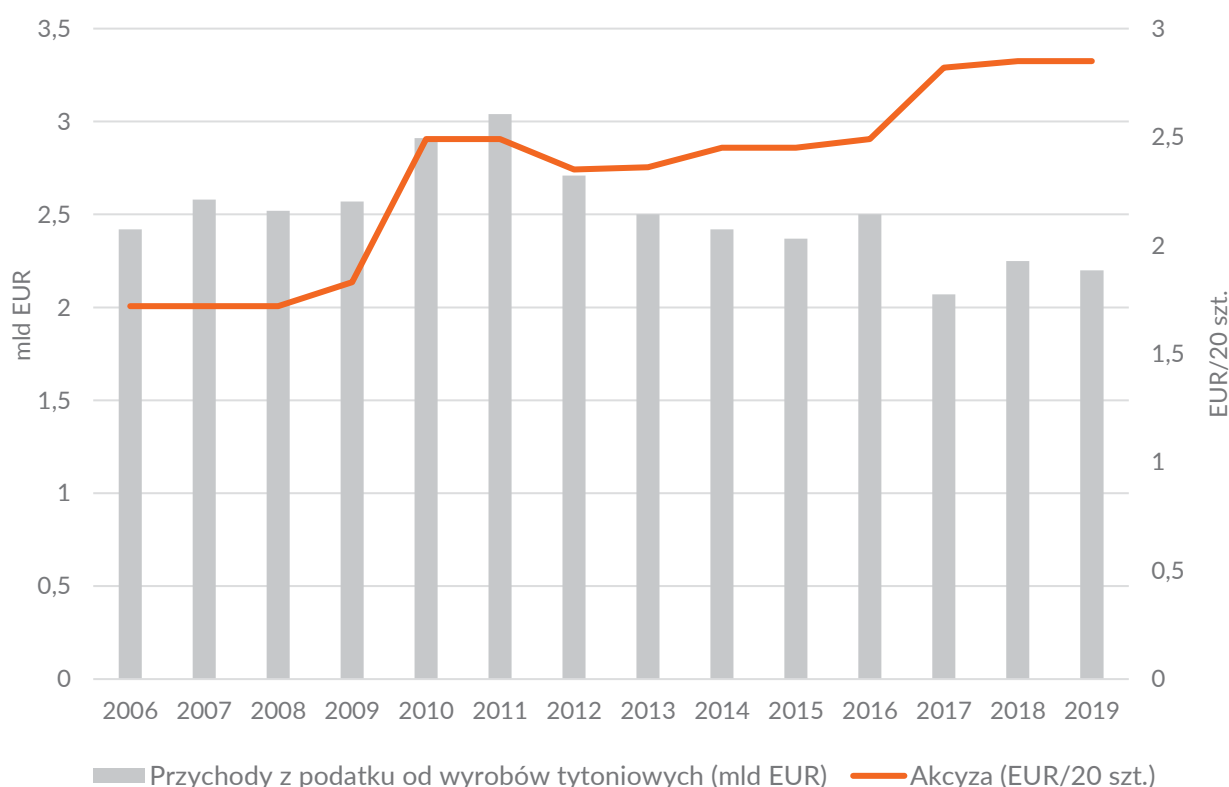
75 HICP – annual data (average index and rate of change), EUROSTAT, <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, [dostęp 10.10.2022].

76 Key indicators – annual data, EUROSTAT, <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, [dostęp 10.10.2022].

77 Market Sizes, EUROMONITOR, <https://www-1portal-1euromonitor-1com-16a1ap82i0415.han.sgh.waw.pl/portal/statisticsevolution/index>, [dostęp 10.02.2022].

sze udziały w rynku miały nielegalny tytoń do palenia oraz nielegalne papierosy. W latach 2009–2019 udział wyrobów nielegalnych w konsumpcji produktów tytoniowych wzrósł z 3 proc. do 24 proc., a konsumpcja tych legalnych spadła o ponad połowę⁷⁸. Czarny rynek rozwijał się tak szybko ze względu na brak środków finansowych w budżecie państwa na odpowiednie mechanizmy monitorowania nielegalnego obrotu. Powodem było też położenie geograficzne, gdyż Grecja sąsiaduje z takimi krajami jak Albania czy Bułgaria, gdzie papierosy miały niższe ceny. To z tych krajów pochodziło najwięcej nielegalnych wyrobów tytoniowych konsumowanych w Grecji. Cała sytuacja negatywnie odbiła się na przychodach podatkowych do budżetu państwa, co przedstawia Wykres 38. Wprawdzie początkowo w 2011 r. zanotowano niewielki wzrost, jednak był on jedynie krótkoterminowy. Po nim nastąpił czteroletni okres ciągłego spadku. Po podwyżce z 2017 r. doszło już do natychmiastowego zmniejszenia przychodów budżetowych, za którego główną przyczynę uznaje się wzrost udziału wyrobów nielegalnych w konsumpcji. Nie było to spowodowane odejściem obywateli od palenia, ponieważ wskaźnik osób palących spadł w latach 2009–2018 jedynie

WYKRES 38. OPODATKOWANIE WYROBÓW TYTONIOWYCH A PRZYCHODY BUDŻETOWE Z TEGO TYTUŁU W GRECJI W LATACH 2006–2019

Źródło: CIRCABC, Excise Duty Tables (Archive), <https://circabc.europa.eu/ui/group/4e1c8a15-d45e-440e-8fec-f5d121e0c075/library/d029f425-a1eb-4640-82bf-2cc32c47eb0a/details>, Details of Tax Revenue, OECD, <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REVGRC>.

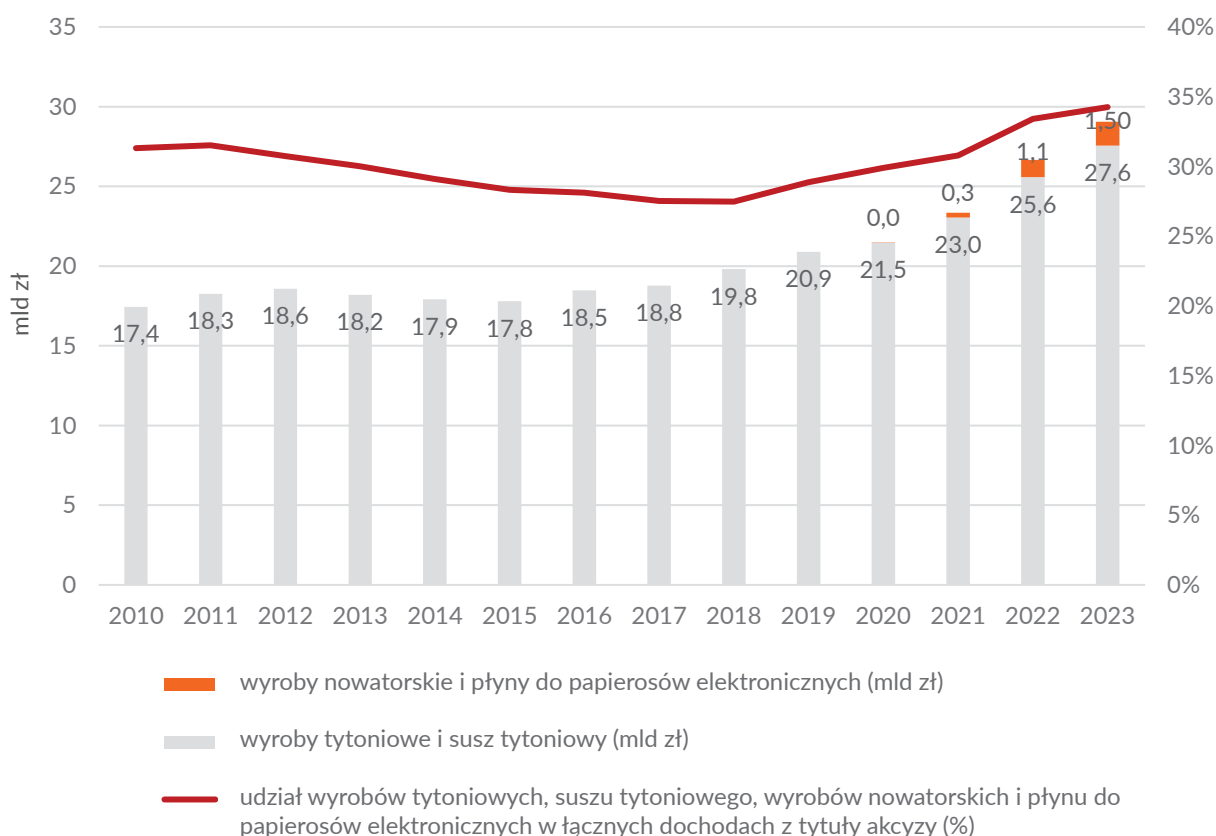
78 Project Sun 2016, KPMG, <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/project-sun-report.pdf>, [dostęp 5.10.2023].

o 5,8 proc.⁷⁹ W Grecji nagłe i wysokie podwyżki spowodowały zmianę zachowań konsumentów, nie doprowadziły jednak do większych wpływów do budżetu.

Znaczenie konsumpcji i produkcji wyrobów tytoniowych w dochodach podatkowych budżetu państwa

Podatki akcyzowe są w Polsce jednym z podstawowych źródeł dochodu dla budżetu państwa. W 2023 r. stanowiły 17 proc. wszystkich dochodów podatkowych. Dochody z tytułu podatku akcyzowego na tradycyjne wyroby tytoniowe – w skład których wchodzi papierosy, tytoń do palenia oraz cygara i cygaretki – wyniosły w tym czasie ok. 27,5 mld zł, czyli 32,5 proc. dochodów z tytułu podatku akcyzowego ogółem (zob. Wykres 39). Dodatkowo budżet państwa został wzbogacony o wpływy akcyzowe z wyrobów nowatorskich i płynu do papierosów elektronicznych o kwotę 1,5 mld zł, co stanowiło 4,1 proc. całkowitych wpływów z akcyzy od wyrobów tytoniowych i powiązanych wyrobów. Przewiduje się, że ich udział

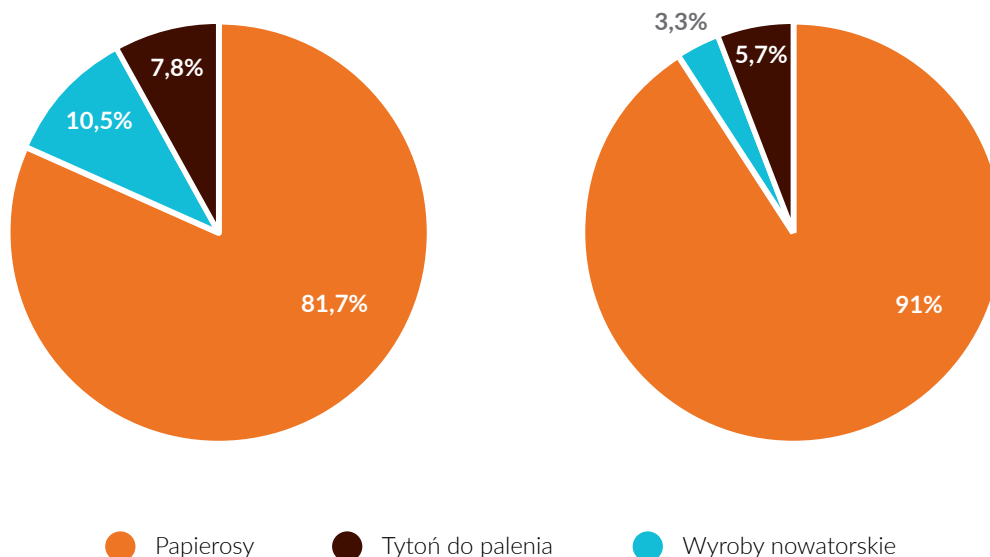
WYKRES 39. DOCHODY BUDŻETU PAŃSTWA Z TYTUŁU PODATKU AKCYZOWEGO NA TRADYCYJNE I NOWATORSKIE WYROBY W LATACH 2013–2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MF i NIK.

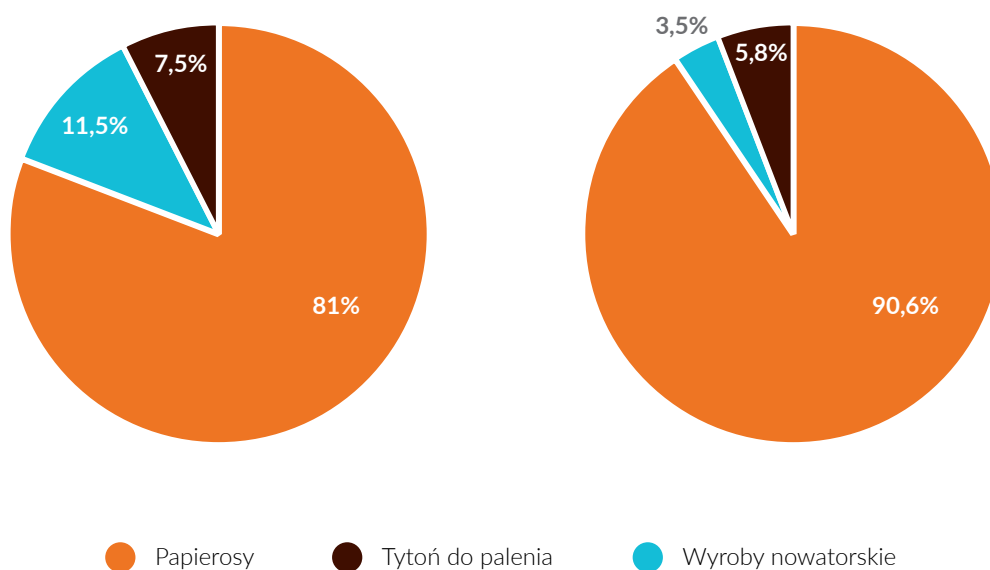
79 Prevalence of current tobacco use (% of adults) – Greece, Worldbank, <https://data.worldbank.org/indicator/SH.PRVS.MOK?end=2017&locations=GR&start=2009>, [dostęp 10.10.2022].

WYKRES 40. STRUKTURA RYNKU WYROBÓW TYTONIOWYCH W POLSCE (PO LEWEJ) A DOCHODY BUDŻETU PAŃSTWA Z TYTUŁU PODATKU AKCYZOWEGO DLA PRODUKTÓW TYTONIOWYCH (PO PRAWIEJ) W 2022 R.

Źródło: Oszacowania własne na podstawie danych MF, NIK.

WYKRES 41. STRUKTURA RYNKU WYROBÓW TYTONIOWYCH W POLSCE (PO LEWEJ) A DOCHODY BUDŻETU PAŃSTWA Z TYTUŁU PODATKU AKCYZOWEGO DLA PRODUKTÓW TYTONIOWYCH (PO PRAWIEJ) W 2023 R.

Źródło: Oszacowania własne na podstawie danych MF, NIK.

w dochodach budżetu państwa będzie jednak rosnać w najbliższych latach, ze względu na szybki rozwój rynku tych produktów. W 2023 r. dochody z akcyzy od wyrobów nowatorskich i płynu do papierosów elektronicznych wzrosły o ok. 38 proc. w stosunku do poprzedniego roku, z czego dochody z tej drugiej kategorii wzrosły prawie dwukrotnie. W analogicznym okresie wyroby tytoniowe odnotowały natomiast wzrost na poziomie 7,7 proc.

W latach 2018–2023 całkowite dochody akcyzowe od wyrobów tytoniowych i powiązanych wyrobów rosły zarówno w ujęciu nominalnym (o 46,6 proc.), jak i w odniesieniu do udziału w całkowitych dochodach z tytułu podatku akcyzowego (o 6,8 p.p.). Najszybszy wzrost – o ok. 14,2 proc. – był w 2022 r. (zob. Wykres 39). Ze względu na niższy poziom opodatkowania wyrobów nowatorskich udział dochodów z tytułu podatku akcyzowego na te wyroby w dochodach z akcyzy ogółem jest zdecydowanie mniejszy niż udział liczby konsumentów wyrobów nowatorskich w liczbie wszystkich konsumentów produktów tytoniowych (zob. Wykres 40 i Wykres 41).

CASE szacuje, że dochody z tytułu VAT nałożonego na tradycyjne i nowatorskie wyroby tytoniowe oraz e-papierosy wyniosły ok. 9 mld zł w 2023 r., z czego 7,5 mld zł stanowiły dochody z tytułu opodatkowania papierosów, ok. 0,5 mld zł to dochody z tytułu opodatkowania tytoniu do palenia, a kolejny 1 mld – dochody z tytułu opodatkowania wyrobów nowatorskich i płynu do papierosów elektronicznych. Relacja dochodów do wytworzonej w sektorze wartości dodanej była bardzo wysoka, pomimo że 80 proc. produkcji sektora trafiało za granicę i to tam było obciążone podatkami konsumpcyjnymi. Wysokie dochody z tytułu VAT wynikają z formuły szacowania zobowiązań podatkowych. Podatek akcyzowy wchodzi w skład podstawy opodatkowania VAT. Dlatego rzeczywista stawka VAT – rozumiana jako stosunek obciążenia VAT do ceny wyrobu pomniejszonej o wartość podatku – była bardzo wysoka i w przypadku papierosów wyniosła ponad 100 proc.⁸⁰ W przypadku innych dóbr konsumpcyjnych podlegających stawce podstawowej VAT i niepodlegających podatkowi akcyzowemu stosunek ten był ponad pięciokrotnie niższy.

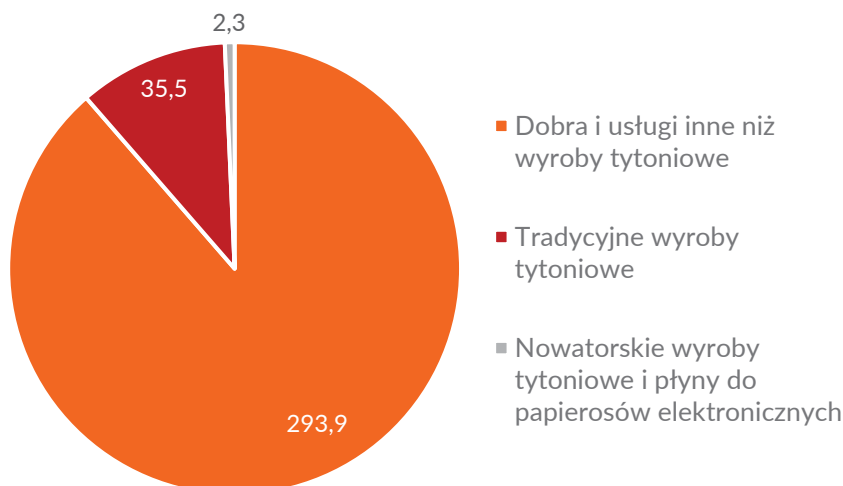
CASE szacuje również, że obciążenie podatkami konsumpcyjnymi wyrobów tytoniowych i powiązanych wyrobów przełożyło się na łączne dochody ok. 38,1 mld zł w 2023 r. i stanowiło 11,5 proc. dochodu z tychże podatków łącznie.

Znaczna wartość produkcji przeznaczanej na eksport i konsumpcji pośredniej dóbr krajowych, a także wysokie przeciętne wynagrodzenia w branży przekładają się na stosunkowo wysokie przychody z podatków dochodowych. Przy założeniu 28,9 tys. pełnoetatowych miejsc pracy w łańcuchu wartości dodanej produkcji wyrobów tytoniowych szacujemy łączne dochody z tytułu PIT z 2023 r. na ok. 205 mln zł⁸¹. Dochody te zasiliły w około połowie swojej wartości budżet centralny, 38,4 proc. stanowiło dochód gmin, 10,25 proc. to dochód powiatów, a 1,6 proc. – dochód województw. Dochody z CIT pochodzące z przedsiębiorstw sektora przetwórstwa tytoniowego, dystrybucji tych wyrobów i od dostawców dóbr pośred-

80 Szacunek wykonany dla średniej ważonej ceny papierosów.

81 Szacunek dochodów obliczony na podstawie szacunku zatrudnienia w łańcuchu wartości dodanej (przedstawiono w rozdziale VI) i przeciętnego wynagrodzenia dla branż (źródło: *Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej w 2021 r.*, GUS).

WYKRES 42. STRUKTURA DOCHODÓW Z TYTUŁU PODATKU AKCYZOWEGO I VAT (2023, MLD ZŁ)

Źródło: Oszacowanie własne na podstawie danych MF i CMR.

nich wyniosły ok. 230 mln zł⁸². Ponieważ znaczną część łańcucha wartości dodanej wyrobów tytoniowych stanowi marża transportowa oraz marża dostawców i dystrybutorów, to część dochodów z CIT jest generowana przez handel i dystrybucję. Przy założeniu rentowności sprzedaży wyrobów tytoniowych zbliżonej do sprzedaży pozostałych wyrobów szacujemy, że ich dochody z CIT wyniosły ok. 70 mln zł. Łącznie szacunkowe dochody z tytułu CIT wyniosły 300 mln zł.

Szacowane łączne dochody podatkowe budżetu państwa z tytułu produkcji i sprzedaży wyrobów tytoniowych w 2023 r. wyniosły ok 38,6 mld zł. Przeważająca ich część zasiliła budżet państwa, stanowiąc 8 proc. jego całkowitych dochodów podatkowych.

82 Szacunek dla 2021 r. (z powodu niedostępności danych dla 2022 r.), źródło: MF, dane z zeznań podatkowych podatników, o których mowa w art. 27b Ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2017 r. poz. 2343, ze zm.) oraz w Ustawie z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2017 r. poz. 2369).

ROZDZIAŁ 7

PROGNOZA ZMIANY DOCHODÓW PODATKOWYCH Z TYTUŁU KONSUMPCJI PAPIEROSÓW I WYROBÓW NOWATORSKICH

Prognoza zmiany dochodów podatkowych z tytułu konsumpcji papierosów i wyrobów nowatorskich

Wprowadzenie

Zmiany w polityce akcyzowej i sytuacji gospodarczej w Polsce będą miały istotny wpływ na ceny wyrobów tytoniowych, popyt, jego strukturę i związane z nimi dochody z tytułu podatku akcyzowego i VAT. Aktualna mapa akcyzowa, zaproponowana w lipcu 2024 r., spowoduje wzrost łącznego obciążenia podatkowego i względną zmianę efektywnych stawek dla różnych kategorii produktów. Wzrost cen papierosów przełoży się na zwiększenie nominalnego minimum akcyzowego, co spowoduje dalszy wzrost cen w następnych latach. Obciążenie VAT, którego podstawą jest również podatek akcyzowy, także będzie rosło. Podwyższenie stawek kwotowych wraz z minimum akcyzowym na poziomie 105 proc. spowodują ponadto szybszy wzrost obciążania podatkowego i cen wyrobów z niższych kategorii cenowych.

Siła wyżej wymienionych mechanizmów jest uzależniona od wielu zjawisk, w tym dynamiki cen i dochodów w gospodarce, przez co jej szacowanie wymaga wykorzystania zaawansowanych metod ilościowych. Ten rozdział przedstawia wyniki takiego oszacowania, prognozy wpływu zmian w polityce akcyzowej na wolumen sprzedaży papierosów, ich ceny oraz dochody akcyzowe państwa w okresie 2024–2030. Analiza została przeprowadzona z wykorzystaniem równań popytu oszacowanych za pomocą narzędzi ekonometrycznych i miesięcznych danych jednostkowych dotyczących cen i wolumenu sprzedaży papierosów z okresu od stycznia 2021 do stycznia 2024.

Założenia teoretyczne

Prognozowanie dochodów podatkowych wymaga oszacowania zmian efektywnych stawek podatkowych wyrażonych na jedną jednostkę (np. na sprzedany papieros) oraz wolumenu sprzedaży. Konieczne jest ponadto określenie zależności pomiędzy popytem na różne kategorie cenowe papierosów a innymi czynnikami, w tym przede wszystkim ceną i dochodami konsumentów, a także niezbędna będzie projekcja, jak owe czynniki zmieniają się w przyszłości.

Podstawowymi parametrami opisującymi zmiany obciążenia podatkowego są współczynniki elastyczności cenowej popytu, elastyczności dochodowej popytu oraz współczynnik przeczulności podatku, tzw. pass-on. Elastyczność cenowa popytu mierzy reakcję konsumentów na zmiany cen. Wyróżnia się elastyczność cenową własną, która określa względną zmianę popytu na produkt w reakcji na zmianę jego ceny, oraz elastyczność krzyżową (mieszaną), mierzącą reakcję konsumentów kupujących jakiś towar z powodu zmiany ceny innego towa-

ru. Współczynnikiem przrzucałości podatku nazywamy natomiast miarę opisującą, jaka kwota podwyżki podatku przenoszona jest na konsumentów. Jest on kluczowy przy ocenie tego, jak zmiany podatków wpłyną na cenę, którą ostatecznie zapłaci klient.

Współczynniki oszacowań tychże parametrów determinują również wysokość stawek podatkowych maksymalizujących dochody budżetu państwa. Zgodnie z koncepcją krzywej Laffera w celu maksymalizacji dochodów podatkowych należałoby stosować stawkę podatkową, która jednocześnie nie może być zbyt niska, ale nie powinna być również zbyt wysoka, by nie powodować spadku popytu na opodatkowane dobra (Laffer, 2004). Im niższa jest ujemna wartość elastyczności cenowej, tym niższe powinno być obciążenie podatkowe maksymalizujące dochody budżetowe. Liczne badania – które koncentrują się na konsumpcji papierosów w kontekście ekonomicznym, wzajemnym oddziaływaniu strategii firmowych i rządowych dotyczących konsumentów produktów tytoniowych, a także na polityce podatkowej w odniesieniu do wyrobów tytoniowych – optymalny poziom opodatkowania szacują na podstawie krzywej Laffera (Van Walbeek, 1996; Strateickus, Fadejeva, Kaze, 2011; Goel, Nelson, 2012; Irvine, Sims, 2014).

Analiza ekonometryczna

Do analizy wykorzystano szeregi czasowe danych miesięcznych obejmujących okres od stycznia 2021 do stycznia 2024 r.⁸³ W celu oszacowania parametrów modelu ekonometrycznego przedstawionego w *Załączniku 1* oblicza się pierwsze różnice uwzględnionych w modelu zmiennych. Zmienne uwzględnione w modelu to przede wszystkim wolumeny sprzedaży detalicznej, a także ceny detaliczne marek papierosów⁸⁴. Marki podzielono na trzy segmenty: ekonomiczny, średni i premium. Segmentacja rynku została przeprowadzona z wykorzystaniem tzw. metody k-średnich, która pozwoliła na wskazanie trzech odrębnych skupień cen papierosów⁸⁵. Poza cenami i wolumenami sprzedaży wykorzystano do oszacowania modelu także zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (HICP).

Analiza ekonometryczna wykazała szereg istotnych zależności. Oszacowania parametru elastyczności cenowej popytu (własnej) okazały się statystycznie i ekonomicznie istotne (pierwszy wiersz, Tabela 6 w *Załączniku 1*). Najwyższą wrażliwością na ceny cechują się papierosy z najniższego segmentu cenowego. Wzrost cen o 1 proc. wobec innych cen w gospodarce powoduje średnio spadek popytu o 1,7 proc. w tym segmencie. W średnim segmencie cenowym (Mid) reakcje konsumentów oszacowano na 1,4 proc. Zgodnie z oczekiwaniami, klienci segmentu premium okazali się najmniej wrażliwi na zmiany cen, a elastyczność cenowa popytu dla tej grupy papierosów wyniosła 0,6 proc. Popyt na papierosy w danym segmencie okazał się wrażliwy na zmiany cen w segmentach sąsiednich. Relatywny wzrost ceny papierosów w segmencie średnim w stosunku do ceny papierosów z segmentu ekonomicznego

83 Dodatkowo próba została oczyszczona o obserwacje odstające i nietypowe, w szczególności produkty charakteryzujące się ekstremalnie wysokimi dynamikami popytu na przestrzeni analizowanego okresu.

84 Źródło: Centrum Monitorowania Rynku (CMR), Panel sklepów detalicznych do 2500 m² z salonikami i kioskami.

85 Segmentację przeprowadzono dla pięciu okresów: styczeń 2010, styczeń 2012, styczeń 2014, listopad 2019, luty 2021. W przypadku zdecydowanej większości marek przypisane segmenty pozostały niezmiennie w całym okresie sprzedaży każdej z tych marek.

o 1 proc. skutkowało wzrostem popytu na papierosy z najtańszego segmentu o 0,8 proc. Popyt na papierosy w segmencie średnim okazał prawie pięć razy bardziej wrażliwy na zmiany cen najdroższego segmentu papierosów w porównaniu do zmian cen papierosów z segmentu ekonomicznego. Ponadto, marka premium cechuje się wysoką mieszaną elastycznością, na poziomie 0,9, w stosunku do cen papierosów z segmentu średniego.

Prognozowane skutki zmiany planów akcyzowych

Przedstawiona w tym podrozdziale prognoza została przeprowadzona z wykorzystaniem danych jednostkowych sprzedaży konkretnych marek papierosów w okresie od stycznia 2023 do kwietnia 2024. Uwzględniono więc szczegółowo strukturę cenową papierosów, w tym fakt, że znaczna część rynku obecnie znajduje się poniżej tzw. minimum akcyzowego. W prognozie założono:

- minimum akcyzowe wynoszące 105 proc. średniej ważonej ceny z ubiegłego okresu;
- współczynnik przeczalności VAT i akcyzy równy 100 proc.;
- elastyczności cenowe (własne oraz mieszane) popytu zgodne z wynikami oszacowań modelu ekonometrycznego (Tabela 6 z Załącznika 1);
- inflację cen konsumentów i producentów w okresie 2024–2027 zgodnie z prognozami NBP (z marca 2024); dla okresu 2028–2030 założono powrót do celu inflacyjnego NBP, tj. 2,5 proc.

W symulacji porównano następujące scenariusze:

- Mapa akcyzowa z lipca 2022 r., zakładająca wzrost stawki kwotowej akcyzy o 10 proc. każdego roku w okresie 2024–2027.
- Aktualna mapa akcyzowa, która przewiduje następujące wzrosty w akcyzie kwotowej: 25 proc. w 2025 r., 20 proc. w 2026 r. oraz 15 proc. w 2027 r.

W latach 2028–2030 założono dalsze podnoszenie obciążenia akcyzą, jak w obowiązujących dotychczas planach akcyzowych, czyli o 10% rocznie.

Zgodnie z mapą akcyzową z 2022 r., w okresie 2025–2027 średni roczny wzrost przeciętnej ceny marki papierosów z segmentu ekonomicznego, z powodu podwyżki stawki kwotowej, a także kosztów ponoszonych przez producentów i dystrybutorów, wyniósłby 8,0 proc. Papierosy z pozostałych kategorii cenowych rosłyby nieznacznie wolniej, w szczególności zmiana przeciętnych cen marek z segmentu średniego i premium szacowana jest odpowiednio na 7,8 proc. i 7,3 proc. rocznie. Całkowity wzrost przeciętnego poziomu cen papierosów marek pomiędzy rokiem 2023 a 2030 wyniesie między 64 i 71 proc. (zob. Tabela 2).

TABELA 2. PROGNOZOWANE ZMIANY PRZECIĘTNYCH CEN PAPIEROSÓW W LATACH 2023–2030 PRZY ZAŁOŻENIU MAPY AKCYZOWEJ Z 2022 R. I OBECNEJ MAPY AKCYZOWEJ (2023=100)

	Mapa akcyzowa z 2022 r.				Aktualna mapa akcyzowa			
	Wszystkie segmenty	Ekonomiczny	Średni	Premium	Wszystkie segmenty	Ekonomiczny	Średni	Premium
2023	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2024	107,8	107,7	107,9	106,9	107,8	107,7	107,9	106,9
2025	116,5	116,5	116,5	114,9	124,4	123,9	124,6	123,0
2026	125,7	125,8	125,5	123,3	143,3	142,9	143,1	140,1
2027	135,4	135,7	135,1	132,2	161,2	161,2	160,5	156,0
2028	146,0	146,4	145,5	141,8	176,2	176,9	175,2	168,9
2029	157,5	158,1	156,9	152,3	191,4	192,4	190,1	182,3
2030	170,1	170,8	169,3	163,8	207,6	208,9	206,1	196,7

Źródło: Opracowanie własne.

Po wprowadzeniu aktualnych planów akcyzowych, wzrost ceny papierosów w latach 2025-2027 będzie znacząco wyższy. Przeciętna cena dla segmentu ekonomicznego urośnie średnio o 14,4 proc. rocznie. Ceny w średniej kategorii cenowej odnotują wzrost o 14,2 proc., a w kategorii premium – o 13,4 proc. Gdyby tendencja wzrostowa opodatkowania akcyzowego utrzymała się po 2027 roku (10 proc. rocznie), skumulowany wzrost cen papierosów dla analizowanych segmentów w latach 2023-2030 wyniesie między 97 i 109 proc. Ponadto, silniej w porównaniu ze scenariuszem zakładającym mapę akcyzową z 2022 roku obniży się względna przeciętna cena w segmencie premium w stosunku do cen w pozostałych segmentach. Według prognoz i przy założeniu aktualnej mapy akcyzowej, cena papierosów z najdroższego segmentu będzie o 10 proc. wyższa od ceny marki referencyjnej z segmentu ekonomicznego w 2027 roku, podczas gdy obserwowana w 2024 r. różnica w cenach wynosi 13 proc.

Ze względu na wyższe elastyczności cenowe popytu dla tańszych segmentów cenowych papierosów oraz silniejszy oczekiwany wzrost cen dla tych segmentów, prognoza przewiduje istotne zmiany w strukturze rynku. Udział w rynku wolumenu sprzedaży papierosów z segmentu premium podwyższy się z 11,7 proc. w 2023 r. do 14,5 proc. w 2027 r. przy założeniu mapy akcyzowej z 2022 roku i aż do 17,8 proc. dla analogicznego roku i aktualnej mapy akcyzowej. Jednocześnie udział segmentu średniego w analizowanych latach utrzyma się na zbliżonym poziomie (zob. Tabela 3).

Prognozowany wzrost cen papierosów jest istotnie wyższy niż wzrost cen wyrobów nowatorskich, co wynika ze struktury cen obu typów wyrobów (zob. rozdz. VI). Zdecydowanie

TABELA 3. OSZACOWANY I PROGNOZOWANY UDZIAŁ W WOLUMENACH SPRZEDAŻY DLA POSZCZEGÓLNYCH SEGMENTÓW RYNKU W LATACH 2023–2030 PRZY ZAŁOŻENIU RÓŻNYCH SCENARIUSZY PODWYŻEK AKCYZOWYCH

	Mapa akcyzowa z 2022 r.			Aktualna mapa akcyzowa		
	Ekonomiczny	Średni	Premium	Ekonomiczny	Średni	Premium
2023	48,6%	39,6%	11,7%	48,6%	39,6%	11,7%
2024	48,2%	39,5%	12,4%	48,2%	39,5%	12,4%
2025	47,4%	39,6%	13,0%	46,6%	39,4%	14,0%
2026	46,6%	39,7%	13,7%	44,4%	39,6%	16,0%
2027	45,7%	39,8%	14,5%	42,5%	39,7%	17,8%
2028	44,9%	39,8%	15,3%	41,0%	39,8%	19,1%
2029	44,0%	39,8%	16,2%	40,0%	39,7%	20,3%
2030	43,1%	39,8%	17,0%	39,0%	39,5%	21,5%

Źródło: Opracowanie własne.

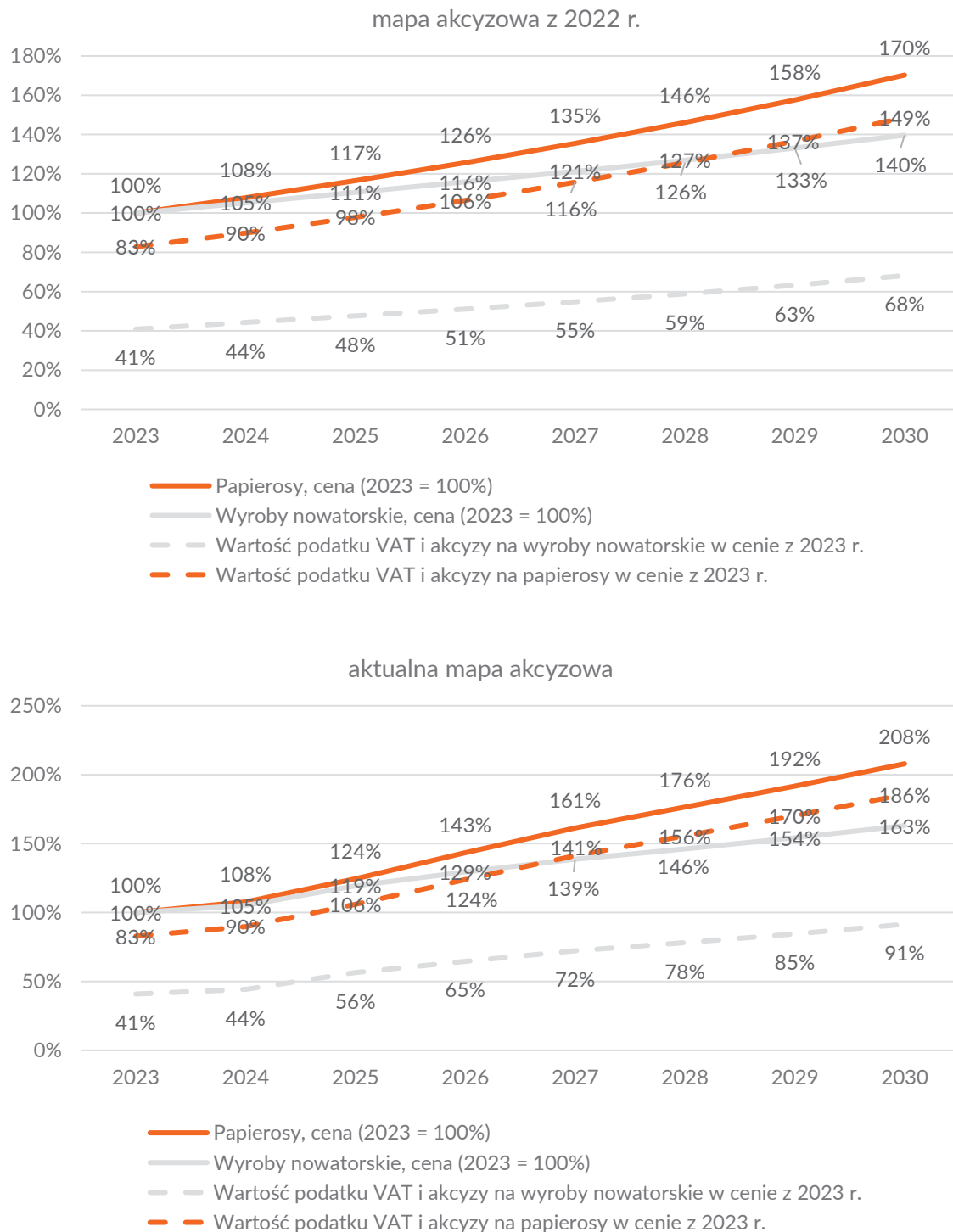
niższy udział podatku kwotowego w cenie wyrobów nowatorskich przekłada się na mniejszy wpływ założonego w planach akcyzowych wzrostu tego komponentu. Łączny wzrost ceny wyrobów nowatorskich pomiędzy rokiem 2023 i 2030 wyniesie ok. 40 proc. dla mapy akcyzowej z 2022 r. i 63 proc. dla obecnej mapy akcyzowej, czyli odpowiednio o 31 pp. i 45 pp. mniej niż wzrost cen papierosów (zob. Wykres 43).

Wdrażanie planów podwyżek akcyzowych spowoduje relatywny wzrost cen papierosów w stosunku do cen innych wyrobów konsumpcyjnych, negatywnie oddziałując na ich wolumen sprzedaży (zob. Wykres 44). Obecna mapa akcyzowa spowoduje spadek wolumenu sprzedaży w relacji do sytuacji, w której obowiązują plany akcyzowe z 2022 roku wynoszący 9,7 mld szt., w samym 2025 r. może to być nawet 4,7 mld szt. Niewielka korekta obserwowanej różnicy po 2027 r. wynika ze zwiększenia się znaczenia segmentu premium, dla którego popyt jest wyraźnie mniej elastyczny cenowo niż ma to miejsce w segmencie ekonomicznym.

Spadek popytu na papierosy w odpowiedzi na wzrost ich ceny może wynikać z szeregu czynników, takich jak ograniczenie liczby palonych papierosów, całkowita rezygnacja z palenia, przejście na inne wyroby tytoniowe lub nowatorskie, a także przeniesienie części popytu do szarej strefy czy spadek wywozu papierosów do innych krajów członkowskich UE.

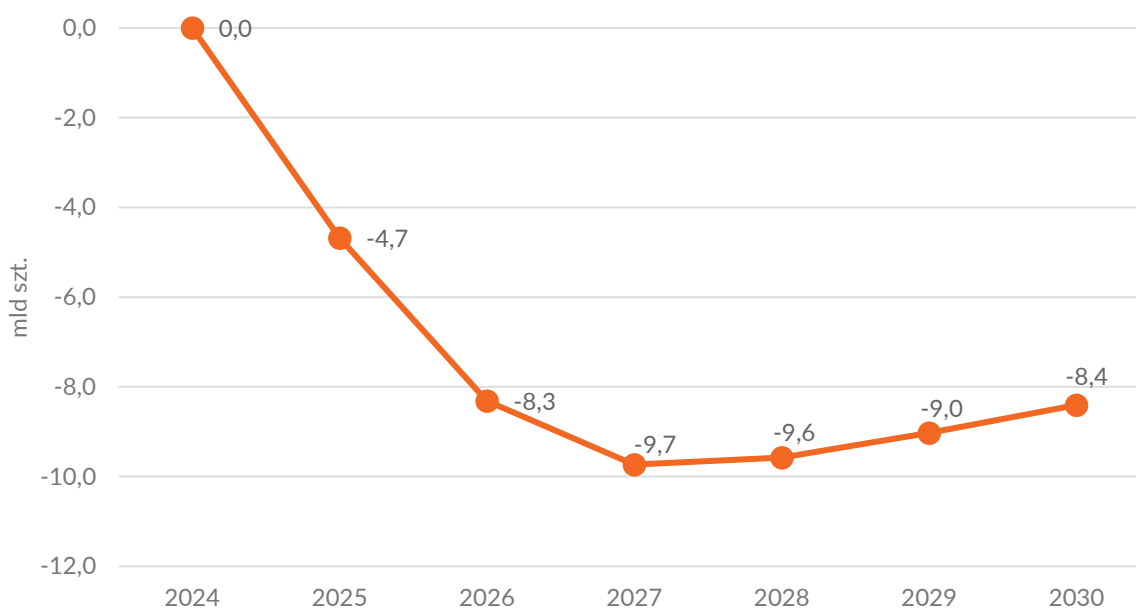
Należy tu jednak pamiętać, że prognoza ta dotyczy wyłącznie efektów związanych ze zmianami cen. Mogą równocześnie wystąpić czynniki dodatkowe, które będą dodatkowo oddzia-

WYKRES 43. PROGNOZOWANE ZMIANY CEN PAPIEROSÓW I WYROBÓW NOWATORSKICH,
 PANEL GÓRNY: MAPA AKCYZOWA Z 2022 R., PANEL DOLNY: AKTUALNA MAPA AKCYZOWA

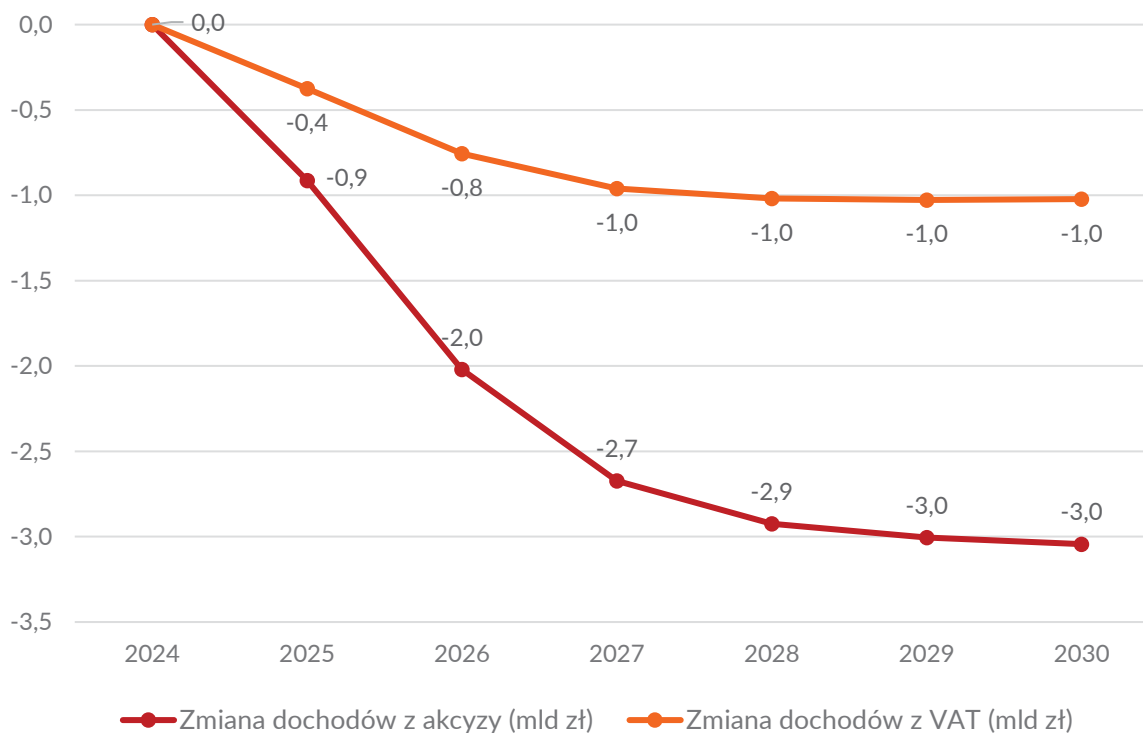
Źródło: Opracowanie własne. Prognozowany wzrost cen wynika jedynie z ze zmian opodatkowania i nie zakłada zmian w marżach i kosztach producentów poza tymi wynikającymi ze wzrostu ogólnego wskaźnika cen konsumpcyjnych

WYKRES 44. PROGNOZOWANA ZMIANA WOLUMENU SPRZEDAŻY PAPIEROSÓW W WYNIKU ZMIANY PLANÓW AKCYZOWYCH W 2024 R.

Źródło: Opracowanie własne.

WYKRES 45. PROGNOZOWANA RÓŻNICA DOCHODÓW Z TYTUŁU PODATKU AKCYZOWEGO I VAT NA PAPIEROSY W LATACH 2024-2030 W WYNIKU WPROWADZENIA AKTUALNEJ MAPY AKCYZOWEJ MF

Źródło: Opracowanie własne.

ływały na popyt, w tym np. zmiany w realnym dochodzie, zmiany w ilości napływającej do Polski ludności, niespodziewane zmiany w inflacji, czy inne czynniki jednorazowe.

Wykres 45 pokazuje prognozowany ubytek dochodów z podatku akcyzowego i VAT wynikający z wzrostu opodatkowania względem dotychczasowych planów akcyzowych. Wynika on przede wszystkim ze znaczącej różnicy wolumenu sprzedaży papierosów pomiędzy aktualnym a poprzednim rozwiązaniem. Spadek dochodów z podatku akcyzowego w 2027 r. to około 2,7 mld zł, a w przypadku podatku VAT wynosi on ok. 1 mld zł. Gdyby po 2027 r. podwyżki akcyzy były kontynuowane na poziomie 10 proc. rocznie, ubytki dochodów budżetowych byłyby nieco większe. Podobnie jak poprzednio, należy tu wspomnieć, że wyniki te są wrażliwe na inne czynniki wpływające na popyt, w tym dochody ludności i ceny pozostałych dóbr i usług.

ROZDZIAŁ 8
WYZWANIA REGULACYJNE

Wyzwania regulacyjne

W Unii Europejskiej normy prawne w zakresie produkcji, obrotu, marketingu oraz informowania o efektach zdrowotnych wynikających z palenia tradycyjnych produktów tytoniowych i nowatorskich wyrobów tytoniowych wyznacza *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/40/UE z dnia 3 kwietnia 2014 r. (tzw. dyrektywa tytoniowa)*⁸⁶. W Parlamencie Europejskim od dłuższego czasu trwa debata na temat rewizji dyrektywy tytoniowej, która może przynieść zmiany w przepisach prawnych w poszczególnych państwach. Dotychczas dyrektywa tytoniowa została zmieniona w 23 listopada 2022, kiedy weszła w życie *Dyrektywa delegowana Komisji (UE)*⁸⁷, która wprowadza zakaz sprzedaży smakowych wkładów do podgrzewaczy do tytoniu. Zgodnie z danymi CMR ok. 78% rynku wkładów do podgrzewaczy w 2023 r. stanowiły wkłady smakowe.

Ogólne zasady dotyczące podatku akcyzowego na terenie Unii Europejskiej ustanawia dyrektywa odnosząca się do struktury oraz stawek akcyzy stosowanych do wyrobów tytoniowych (dyrektywa akcyzowa)⁸⁸. Realnym wyzwaniem dla stabilności polskiego rynku wyrobów tytoniowych w najbliższej przyszłości są naciski bogatych państw UE (tj. Francji, Irlandii, Finlandii i Niemiec) na Komisję Europejską, aby dokonała rewizji tego dokumentu. Według publicznych konsultacji przeprowadzonych w 2021 r. jest przewidywane podniesienie podatków od wszystkich tradycyjnych wyrobów tytoniowych, harmonizacja opodatkowania nowatorskich wyrobów tytoniowych i e-papierosów oraz wprowadzenie środków zmierzających do rozwiązania problemu nielegalnego handlu i nielegalnej produkcji wyrobów tytoniowych⁸⁹. Ma to wpływać na zmniejszenie opłacalności zakupu wyrobów w krajach UE o niższych stawkach akcyzy i przewożenia ich do krajów UE o wyższych stawkach. Ze względu na różnice w sile nabywczej i dysproporcje w opodatkowaniu w relacji do dochodu rozporządzalnego może to jednak spowodować wzrost przemytu spoza UE i wzrost szarej strefy w biedniejszych krajach Europy oraz w tych, które stanowią zewnętrzną granicę UE, w tym w Polsce. Faktyczny kształt przepisów jest jednak nadal niepewny, co przekłada się na znaczące ryzyko regulacyjne dla sektora.

86 *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/40/UE z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich w sprawie produkcji, prezentowania i sprzedaży wyrobów tytoniowych i powiązanych wyrobów oraz uchylająca dyrektywę 2001/37/WE*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0040&from=PL>, [dostęp 05.02.2024].

87 *Dyrektywa delegowana Komisji (UE) 2022/2100 z dnia 29 czerwca 2022 r. zmieniająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/40/UE w odniesieniu do zniesienia niektórych zwolnień w przypadku podgrzewanych wyrobów tytoniowych* (OJ L 283, 3.11.2022, p. 4–6). Nowa dyrektywa nowelizuje art. 7 ust. 12 oraz art. 11 ust. 1 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/40/UE.

88 *Dyrektywa Rady 2011/64/UE z dnia 21 czerwca 2011 r. w sprawie struktury oraz stawek akcyzy stosowanych do wyrobów tytoniowych* (tekst jednolity), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0064&from=PL>, [dostęp 31.10.2023].

89 Komisja Europejska, *Opodatkowanie wyrobów tytoniowych – podatek akcyzowy od wyrobów tytoniowych (zaktualizowane przepisy). Informacje o konsultacjach*; https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12645-Tobacco-taxation-excise-duties-for-manufactured-tobacco-products-updated-rules-public-consultation_pl, [dostęp 31.10.2023].

Bieżące i planowane zmiany w polskim prawie, które dotyczą opodatkowania wyrobów tytoniowych, są również istotnym wyzwaniem. Ogólną tendencją do podwyżki podatków wskazała tzw. mapa akcyzowa wprowadzona od 1 stycznia 2022 r. Przewiduje ona w każdym roku ustaloną podwyżkę akcyzy na papierosy, tytoń do palenia i wyroby nowatorskie do 2027 r. Pomimo zróżnicowanych opinii co do szczegółów tego rozwiązania, jego odbiór przez branżę był dość pozytywny, jako rozwiązanie podobne do wprowadzonych w wielu państwach Unii Europejskiej (m.in. w Niemczech oraz Czechach). Było ono także rekomendowane w Polsce przez Forum Akcyzowe⁹⁰. W założeniu, producenci stojący przed perspektywą podwyższenia stawek podatkowych, mogą się skutecznie przygotować do zmian w prawie.

W tym rozwiązaniu, według części producentów podwyżka akcyzy została ustanowiona na zbyt wysokim poziomie, w szczególności w odniesieniu do produktów tańszych. W ich ocenie może to spowodować ponowny wzrost nielegalnego obrotu papierosami w tym segmencie. W ocenie innych wzrost opodatkowania o 10 proc. – przy znacznie szybszym wzroście ogólnego poziomu cen oraz jednoczesnym szybkim wzroście dochodów – jest akceptowalny.

1 lipca 2024 Ministerstwo Finansów ogłosiło znaczącą rewizję ww. planów, która polega przede wszystkim na przyspieszeniu tempa wzrostu podwyżek akcyzy, w tym akcyzy na wyroby nowatorskie. Zgodnie z nowym rozwiązaniem akcyza kwotowa na papierosy wzrośnie o 25 proc. w 2025 r., 20 proc. w 2026 r. i 15 proc. w 2027 r., zaś nowe tempo wzrostu akcyzy kwotowej na tytoń do palenia w latach 2025-2027 wyniesie odpowiednio 38, 30 i 22 proc. Wzrosty akcyzy kwotowej na wyroby nowatorskie wyniosą odpowiednio 50, 20 i 15 proc., a na płyn do e-papierosów: 75, 50 i 25 proc.). Należy również zauważyć, że horyzont planowania stawek podatkowych jest w tym przypadku znacznie krótszy niż w przypadku planów wprowadzonych w 2022 r.

Kolejną potencjalną zmianą w opodatkowaniu, tym razem wyrobów nowatorskich i e-papierosów, jest proponowane objęcie opodatkowaniem urządzeń wykorzystywanych przy użyciu ww. wyrobów. Zgodnie z projektem zmian do ustawy o podatku akcyzowym ogłoszonym 17 września 2024 r. podatkiem akcyzowym w wysokości 40 zł zostaną obciążone zarówno podgrzewacze do tytoniu, jak i waporyzatory do płynu do e-papierosów. Jednym z wyjątków jest wyłączenie z tego obowiązków e-papierosów jednorazowych, które jednak mają być objęte podwyższoną stawką akcyzy w wys. 40 zł na płyn w nich zawarty⁹¹.

Zgodnie z OSR do projektu ustawy celem ustawy jest przede wszystkim ograniczenie dostępności papierosów elektronicznych oraz wyrobów nowatorskich, w tym przede wszystkim jednorazowych papierosów elektronicznych. Przy cenie jednorazowych e-papierosów wynoszącej 30 zł⁹² taka opłata dodatkowa powinna realizować powyższy cel, związany również z ograniczeniem popularności tych urządzeń wśród młodzieży. W mniejszym stopniu będzie oddziaływać na dostępność urządzeń wielorazowych, których cena jest wyższa i dłuższy jest okres użytkowania. W innych krajach UE rozwiązania nakładające dodatkowe

90 Ministerstwo Finansów, *Rekomendacje Forum Akcyzowego*, <https://www.gov.pl/web/finanse/rekomendacje-forum-akcyzowego>, [dostęp 31.10.2023].

91 Zob. np. <https://www.infor.pl/twoje-pieniadze/podatki/6717747,palacze-maja-coraz-gorzej-zaplaca-nowy-podatek-nakladany-na-papierosy.html>

92 https://www.ipag.org.pl/Content/Uploaded/files/2024_02_01_Raport_IPAG_e-papierosy.pdf

opłaty na urządzenia nie są spotykane, lecz zakazy sprzedaży jednorazówek planowane są już m.in. we Francji⁹³, Belgii, Irlandii i Niemczech⁹⁴. Niektóre z krajów postulują wprowadzenie zakazu na poziomie unijnym⁹⁵, ze względu na możliwość przewozu jednorazówek i zakupów transgranicznych. Poza UE, wprowadzenie zakazu papierosów jednorazowych planuje również Wielka Brytania, a w Australii i Nowej Zelandii zakaz już obowiązuje⁹⁶.

Przedstawiciele branży tytoniowej kwestionują przede wszystkim zasadność włączania do całego reżimu akcyzowego urządzeń wielorazowych, w tym konieczność nakładania na nie znaków akcyzowych. Według nich, pociągnie to za sobą znaczące inwestycje w wyposażenie maszyn, dostosowanie opakowań i systemów informatycznych, a także koszty administracyjne, które będą niewspółmierne do ewentualnych przychodów budżetowych. Wskazują również, że obciążenie akcyzą urządzeń wielorazowych nie przekłada się na realizację głównego celu ustawy, czyli redukcję sprzedaży jednorazówek.

Wyzwania regulacyjne spotkały także producentów suszu tytoniowego. W czerwcu 2021 r. pojawiły się bardziej restrykcyjne regulacje dotyczące obowiązków rejestracyjnych i informacyjnych, a za ich nieprzestrzeganie wprowadzono sankcje. Producenci rolni zajmujący się uprawą tytoniu, jego produkcją i zbytem zostali zobowiązani do rejestracji w Krajowym Ośrodku Wsparcia Rolnictwa. Należy jednak podkreślić, że ten system zadziałał skutecznie w kontekście ograniczania szarej strefy, przeciwdziałając w dużej mierze dostarczaniu surowca do nielegalnych wytwórni.

Sektor tytoniowy boryka się również z ogólnymi zmianami w otoczeniu instytucjonalnym biznesu. Tylko w 2023 r. uchwalono 34 405 stron aktów prawnych, co oznacza wzrost o ponad 8 proc. w stosunku do 2022 r. W ciągu ostatnich dwóch lat było to w sumie 65 tys. stron. W 2023 r. weszły w życie 553 nowe przepisy dla firm, a 1051 zmieniło brzmienie, tylko 41 przepisów straciło moc⁹⁷. Jedną z ustaw wprowadzonych w ostatnich latach był tzw. Polski Ład, który w środowisku branżowym został odebrany negatywnie. Przepisy te są przykładem skomplikowania systemu prawnego w Polsce. W ramach tylko jednej ustawy podatkowej, wdrażanej w ramach Polskiego Ładu, uchwalono 140 stron zapisów nowelizacji, w tym 50 dotyczyło PIT, 41 odnosiło się do CIT i po 9 poświęcono VAT i ordynacji podatkowej⁹⁸. Przepisy te procedowano w szybkim tempie i wprowadziły do systemu wiele błędów i niejasności. Skutkiem było zamieszanie w wielu branżach, także tytoniowej.

93 <https://www.bbc.com/news/world-europe-67622248>

94 <https://www.euronews.com/health/2024/01/29/single-use-vape-new-zealand-australia-and-uk-authorities-are-cracking-down-on-teenage-vapi>

95 <https://www.politico.eu/article/12-countries-push-for-eu-crackdown-on-vapes/>

96 Ibidem.

97 *Barometr prawa. Analiza stabilności otoczenia prawnego w polskiej gospodarce*, Grant Thornton (2024), <https://grantthornton.pl/wp-content/uploads/2024/03/Barometr-prawa-2024.pdf>, [dostęp 1.06.2024].

98 *Barometr prawa. Analiza stabilności otoczenia prawnego w polskiej gospodarce*, Grant Thornton, <https://barometrprawa.pl/wp-content/uploads/2022/03/Barometr-prawa-2022-RAPORT-Grant-Thornton-16-03-2022.pdf>, [dostęp 31.10.2023].

ROZDZIAŁ 9
SZARA STREFA WYROBÓW
TYTONIOWYCH

Szara strefa wyrobów tytoniowych

W Polsce szara strefa tytoniowa występuje przede wszystkim w postaci przemytu papierosów z zagranicy oraz ich nielegalnej produkcji i sprzedaży w kraju. Pomiar szarej strefy tytoniowej jest utrudniony, ponieważ tego zjawiska nie rejestruje się w oficjalnych statystykach. Istnieje szereg sposobów mierzenia rozmiarów szarej strefy w gospodarce⁹⁹. W przypadku szarej strefy w sektorze tytoniowym najczęściej stosowaną metodą jest liczenie pustych paczek po papierosach znajdujących się w pojemnikach na śmieci. Pomiar szarej strefy ma charakter szacunkowy i jest obarczony dużym błędem.

Badania dotyczące pustych paczek prowadzone regularnie przez Instytut Doradztwa i Badań Rynku ALMARES wskazują, że wielkość szarej strefy w 2023 r. wynosiła przeciętnie ok. 4,7 proc. legalnego rynku, co w porównaniu z wcześniej prezentowanymi danymi stanowi wartość ok. 2 mld zł¹⁰⁰. Od 2022 r. wzrasta znaczenie w szarej strefie podrabianych papierosów, które średnio stanowiły ok. 0,7 proc. rynku w 2022, a na koniec IV kwartału 2023 r. – 1,3 proc. Szacowany udział nielegalnych papierosów w rynku historycznie znacząco różnił się w zależności od miasta, np. w Białymstoku nielegalne papierosy w IV kwartale 2023 r. stanowiły 11,7 proc., w Warszawie 5,9 proc., a w Krakowie 3,4 proc.¹⁰¹ Udział szarej strefy w gospodarce szacuje również Główny Urząd Statystyczny, który wlicza dochody z nielegalnej działalności do szacunku PKB. Według GUS wartość dodana (czyli w przybliżeniu wielkość wynagrodzeń z pracy i zysków wytworzonych w ramach tej nielegalnej działalności), która została wytworzona w 2021 r. w szarej strefie tytoniowej, stanowiła ok. 0,01 proc. PKB, czyli powyżej 263 mln zł, co w stosunku do wartości dodanej wytworzonej legalnie w sektorze tytoniowym wynosi ok. 5,4 proc.¹⁰²

W latach 2015–2023 szara strefa uległa znacznemu zmniejszeniu (zob. Wykres 46). Spadek do 2019 r. można łączyć z brakiem podwyżek akcyzy, przeprowadzanymi zmianami prawnymi oraz zwiększającą się siłą nabywczą konsumentów. W 2020 r. wpływ na rozmiar szarej strefy miało również zamknięcie granic z powodu pandemii. W dużym stopniu ograniczyło to możliwości nielegalnego importu, a także rynek zbytu nielegalnych papierosów. Dalszy spadek szarej strefy od 2021 r. był powiązany przede wszystkim z kryzysem na granicy Polski z Białorusią oraz pełnoskalową inwazją Rosji na Ukrainę, które utrudniły przerzut nielegalnych towarów, a także z dalszym wzrostem dochodu rozporządzalnego w Polsce¹⁰³ i wysoką inflacją, która sprawiała, że wzrost cen papierosów był podobny lub niższy niż w przypadku innych cen towarów i usług konsumpcyjnych. Dotychczas nie odnotowano wyraźnego powiązania sukcesywnych wzrostów akcyzy w ostatnich latach ze wzrostem szarej strefy.

99 Zob. np. Cichocki, 2006.

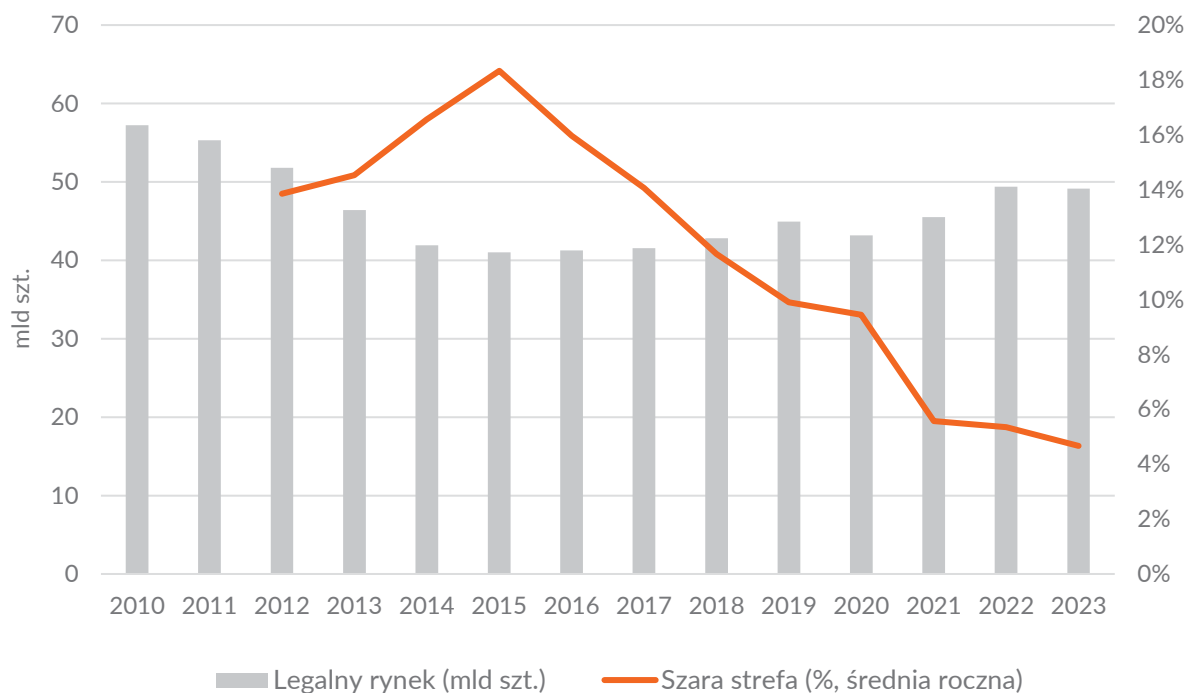
100 Szacunek ten jest zbliżony do wielkości prezentowanych przez Fundowicza i in. (2023).

101 *Poland Market Survey Report Empty Discarded Pack Collection*, ALMARES Institute for Consulting and Market Research (2023).

102 *Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych w latach 2018–2021*, GUS (2023). Nowsze dane nie były dostępne w momencie przygotowania niniejszego raportu.

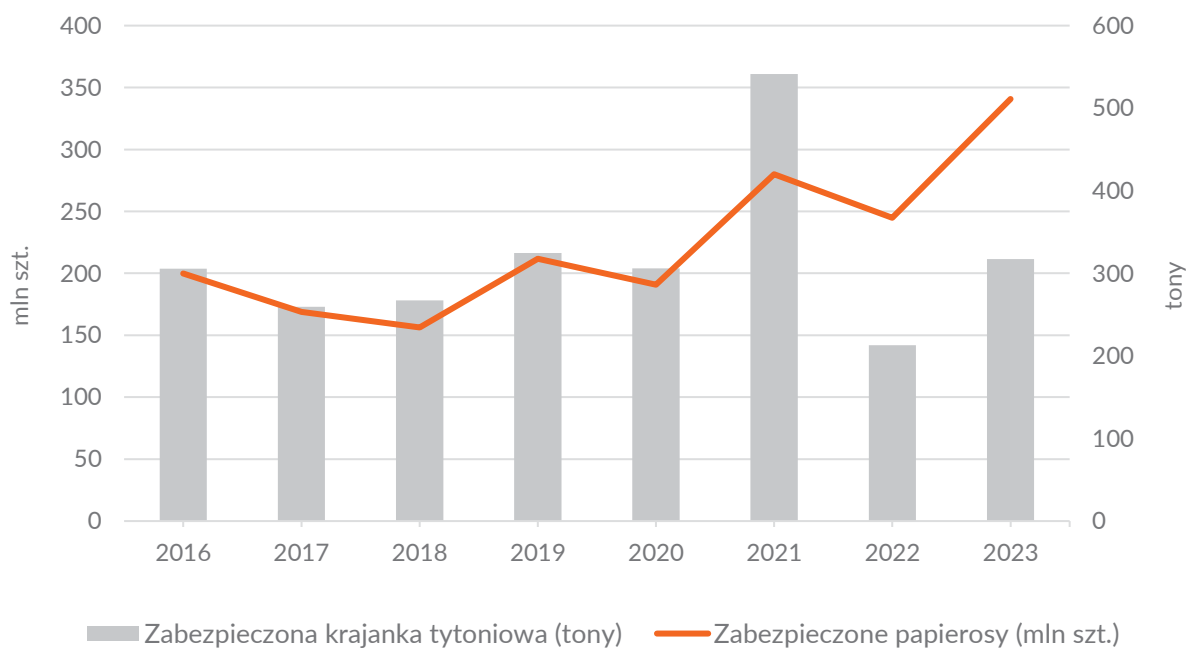
103 Konsultacje z Imperial Tobacco.

WYKRES 46. LEGALNY RYNEK PAPIEROSÓW ORAZ SZARA STREFA

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z raportów ALMARES.

WYKRES 47. ZABEZPIECZONE PRZEZ CBŚP: KRAJANKA TYTONIOWA ORAZ PAPIEROSY

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów z działalności CBŚP, <https://cbsp.policja.pl/cbs/do-pobrania/raporty-z-dzialalnosci/9890,Raporty-z-dzialalnosci.html>, [dostęp 15.05.2024].

W ostatnich latach najwięcej papierosów przemycano do Polski przez granicę z Białorusią i Ukrainą. W 2021 r. została wzmocniona ochrona granicy polsko-białoruskiej, co w znacznym stopniu utrudniło przemyt nielegalnych towarów i spowodowało znaczny jego spadek w kolejnym roku. Z kolei w 2023 r. liczba nielegalnych papierosów ujawniana przez Straż Graniczną ponownie wzrosła (o ok. 32 proc. w stosunku do roku poprzedniego). Największa liczba przechwyconych nielegalnych papierosów w 2023 r. pochodziła z Białorusi (wzrost o ponad 1000 proc. w stosunku do 2022 r.). Zgodnie z raportem KPMG głównymi kierunkami przemytu nielegalnych wyrobów z Polski w 2023 r. były: Wielka Brytania (wartość przemytu wyniosła 13,4 mln euro), Francja (10,2 mln euro) i Niemcy (6,3 mln euro)¹⁰⁴.

Do redukcji rozmiarów szarej strefy w ostatnich latach przyczyniły się działania polskich służb – w tym głównie Centralnego Biura Śledczego Policji, Krajowej Administracji Skarbowej oraz Straży Granicznej – które dążyły do uszczelnienia wschodniej granicy. W systemowym zwalczaniu przestępczości tytoniowej Polska w ostatnich latach osiąga najlepsze wyniki w całej Unii Europejskiej. W 2022 r. udział szarej strefy w rynku tytoniowym jest najwyższy we Francji (32 proc.), w Grecji (21 proc.) oraz Litwie (19 proc.)¹⁰⁵. Każdego roku polskie służby ujawniają kilkadziesiąt nielegalnych fabryk papierosów i przetwórnictwa tytoniu.

Czynnikami wpływającymi na szarą strefę są również ostatnio wprowadzone i planowane rozwiązania regulacyjne. Ich oddziaływanie jest jednak potencjalnie różnokierunkowe, na co wskazują przedstawiciele branży. Te działania to z jednej strony przepisy mające na celu ograniczenie szarej strefy (np. wprowadzenie systemu Track & Trace czy SENT), a z drugiej strony przepisy dotyczące obostrzeń w produkcji legalnych wyrobów tytoniowych.

System Track & Trace – wprowadzony *Ustawą z dnia 22 lutego 2019 r. o zmianie ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych* – monitoruje legalny obrót wyrobów tytoniowych i funkcjonuje na terenie całej Unii Europejskiej. Dotychczas obowiązek rejestracji i monitorowania dotyczył jedynie dystrybutorów papierosów i tytoniu do palenia. Od 20 maja 2024 r. do produktów objętych systemem Track & Trace zostały włączone wszystkie pozostałe wyroby tytoniowe (w tym wyroby nowatorskie), oprócz e-papierosów.

System SENT¹⁰⁶ pozwala na monitorowanie przewozu tzw. towarów wrażliwych, co w przypadku sektora tytoniowego dotyczy produktów pośrednich wykorzystywanych w produkcji wyrobów tytoniowych: suszu tytoniowego, bibułki papierosowej i taśmy formującej. Według niektórych przedstawicieli branży system Track & Trace nie ma wysokiej skuteczności w ograniczaniu szarej strefy, ponieważ producenci legalnych wyrobów tytoniowych nie uczestniczą w szarej strefie. Natomiast system ten wymagał poniesienia dodatkowych kosztów związanych z wyposażeniem hurtowni w specjalne skanery i wykupem specjalnych kodów od Polskiej Wytwórni Papierów Wartościowych. Wyroby pośrednie mogą być również wykorzystane w produkcji nielegalnych wyrobów tytoniowych, a zatem wpływ systemu SENT na rozmiary szarej strefy wydaje się być w większym stopniu uzasadniony.

104 *Illicit cigarette consumption in the EU, UK, Norway and Switzerland*, KPMG, 2023, <https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/itp/kpmg-report---illicit-cigarette-consumption-in-the-eu-uk-norway-switzerland-moldova-and-ukraine---2022-results.pdf>, [dostęp 31.10.2023].

105 *Ibidem*.

106 *Przewóz towarów objęty monitorowaniem (SENT)*, Platforma Usług Elektronicznych Skarbowo-Celnych, <https://puesc.gov.pl/uslugi/przewoz-towarow-objety-monitorowaniem-sent>, [dostęp 31.10.2023].

Innym czynnikiem, który przyczynia się do zwalczania szarej strefy na rynku tytoniowym, jest nowelizacja *Ustawy z dnia 30 marca 2021 r. o zmianie ustawy o podatku akcyzowym oraz niektórych innych ustaw*. Regulacja ta obejmuje *Kodeks karny skarbowy* i ustawę o wyrobie alkoholu etylowego oraz wytwarzaniu wyrobów tytoniowych. Podniesiono w niej między innymi kary za wprowadzenie do obrotu nieopodatkowanych wyrobów tytoniowych, a także dodano pojęcie nowego czynu karalnego, tj. nielegalnej produkcji wyrobów akcyzowych. Ustawa uniemożliwia także powrót maszyn do szarej strefy po orzeczeniu przez sąd przepadku, ponieważ znosi możliwość ich wystawienia na aukcję. Należy jednak wskazać, że w obecnych regulacjach nie ma rozwiązań przyjętych w innych państwach Unii Europejskiej, np. obowiązku uregulowania podatku należnego za wprowadzenie do obrotu nielegalnych wyrobów.

Analizując perspektywy zwalczania szarej strefy, można rozważyć szereg czynników dotyczących zarówno tradycyjnych, jak i nowatorskich wyrobów tytoniowych. Rewizja dyrektywy UE z 2011 r. dotyczącej struktury i stawek podatku akcyzowego stosowanego do wyrobów tytoniowych¹⁰⁷ może być źródłem ryzyka prawnego dla sektora, ponieważ zwiększenie obciążeń podatkowych prawdopodobnie będzie skutkowało wzrostem cen wyrobów tytoniowych w całej UE i doprowadzi do wyraźnych dysproporcji w tej kwestii w stosunku do rynków ościennych. Bez skutecznych środków do walki z szarą strefą przyczyni się to do wzrostu przemytu wyrobów tytoniowych, w tym przez granicę wschodnią.

Jeszcze w 2020 r. pojawiły się obawy dotyczące możliwości poszerzenia się szarej strefy w wyniku wejścia w życie przepisów tzw. dyrektywy tytoniowej¹⁰⁸, zabraniającej m.in. sprzedaży papierosów mentolowych. Spodziewano się, że duża część konsumentów może sięgnąć po wyroby nielegalne oraz przewidywano zwiększenie się zjawiska przemytu papierosów spoza Unii Europejskiej. Z rynku zniknęły papierosy o charakterystycznym aromacie, a część konsumentów zastąpiła tradycyjne papierosy mentolowe smakowymi wyrobami nowatorskimi lub e-papierosami. Perspektywy tego segmentu rynku w kontekście szarej strefy zależą również od dalszych losów zaostreżenia prawa dotyczącego wyrobów nowatorskich i zakazu sprzedaży smakowych wkładów do podgrzewaczy tytoniu. Prace nad prawem wprowadzającym zakaz rozpoczęły się już po wezwaniu ze strony Komisji Europejskiej do wdrożenia prawa unijnego wystosowanym w końcu 2023 r.¹⁰⁹ Pilnie planowane jest również wprowadzenie zakazu sprzedaży jednorazowych e-papierosów. Ministerstwo Zdrowia wskazuje, że zakaz ten może wejść w życie w 2025 r. Według przedstawicieli branży szara strefa nowatorskich wyrobów tytoniowych nie jest problemem ze względu na znaczne wymagania technologiczne tych wyrobów, lecz w przyszłości nie można wykluczyć pojawienia się tego zjawiska.

107 Dyrektywa Rady 2011/64/UE z dnia 21 czerwca 2011 r. w sprawie struktury oraz stawek akcyzy stosowanych do wyrobów tytoniowych (tekst jednolity), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0064&from=PL>, [dostęp 31.10.2023].

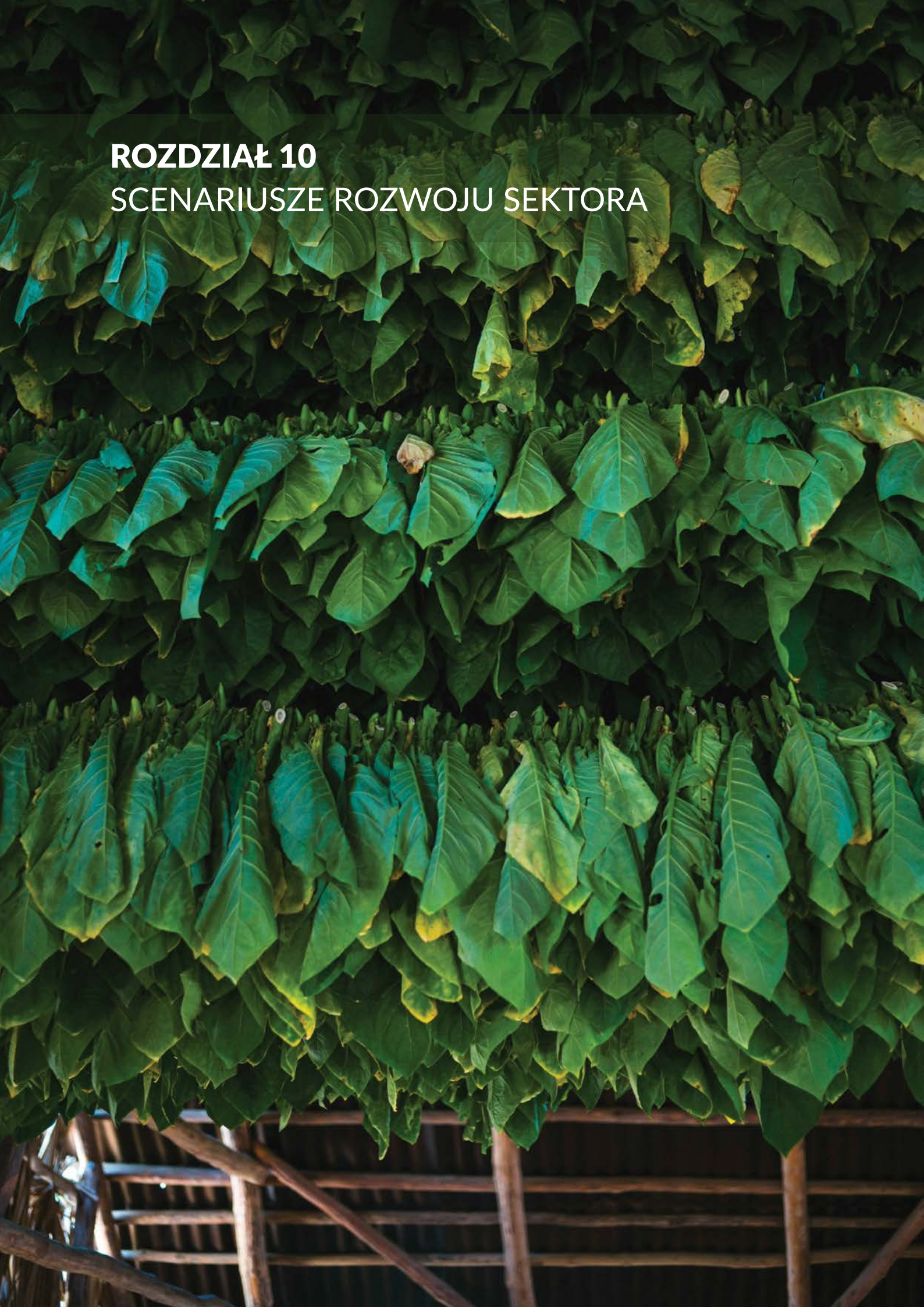
108 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/40/UE z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich w sprawie produkcji, prezentowania i sprzedaży wyrobów tytoniowych i powiązanych wyrobów oraz uchylająca dyrektywę 2001/37/WE, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0040&from=PL>, [dostęp 15.02.2024].

109 Zob. np. *Zakaz sprzedaży smakowych podgrzewaczy tytoniu coraz bliżej. Prace już ruszyły*, 28 lutego 2024, <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/zakaz-sprzedazy-smakowych-podgrzewaczy-tytoniu-coraz-blizej-prace-juz-ruszyly/zv2tp7k>, [dostęp 1.06.2024].

ROZDZIAŁ 10

SCENARIUSZE ROZWOJU SEKTORA

Scenariusze rozwoju sektora

W niniejszym rozdziale przedstawiamy możliwe scenariusze rozwoju sektora wyrobów tytoniowych wraz z całym łańcuchem ich produkcji. Można je rozumieć jako średnio- bądź długookresowe, o horyzoncie 5–10-letnim, w którym przedsiębiorstwa mogą dostosować inwestycje i zatrudnienie do zmian zachodzących na rynku. Jak wskazaliśmy wcześniej, ten sektor angażuje szereg innych sektorów gospodarki i ma znaczący wkład do PKB, zarówno poprzez sektory powiązane, jak i dochody budżetu państwa. Tym samym w ocenie przyszłych zmian w sektorze zasadne wydaje się zastosowanie wielorównaniowego modelu równowagi ogólnej (CGE, ang. *computable general equilibrium model*), który nie tylko uwzględnia powiązania międzysektorowe, ale także daje obraz wpływu zmian zachodzących w sektorze na całą gospodarkę.

Szczegółowe analizy przedstawione w raporcie wskazują, że sektor tytoniowy staje przed wieloma wyzwaniami. Możliwe zagrożenia to zmiany podatkowe w ramach rewizji dyrektywy akcyzowej, które mogą polegać na znaczącym zwiększeniu obciążeń podatkowych w Polsce (szczegóły nie są jeszcze znane, ale przedstawiciele branży twierdzą, że nastąpi drastyczne i skokowe zwiększenie minimalnej stawki akcyzy od 50 proc. do 100 proc.), co będzie miało negatywny wpływ na funkcjonowanie branży. Ponadto względnie niższe opodatkowanie wyrobów nowatorskich oraz dynamiczny trend wzrostowy ich konsumpcji i zastępowanie nimi wyrobów tradycyjnych mogą znacząco zmienić warunki funkcjonowania przedsiębiorstw tytoniowych w Polsce, gdyż obecna produkcja jest skoncentrowana na wyrobach tradycyjnych, a tylko jeden z producentów wytwarza w Polsce wyroby nowatorskie. Tym samym zmiana struktury produkcji będzie zależała od decyzji koncernów. Mogą one zmniejszyć produkcję wyrobów tradycyjnych w Polsce lub zwiększyć produkcję wyrobów nowatorskich w innych krajach (gdzie rozpoczęły już inwestycje), lub też zainwestować w rozwój produkcji tych wyrobów w Polsce. Stosowanie zaawansowanej technologii powoduje, że ten segment produkcji nie jest narażony na oddziaływania szarej strefy. Jednocześnie produkcja wyrobów tradycyjnych jest już na tyle nowoczesna, że nie należy się spodziewać dalszego postępu technicznego i wzrostu produktywności w tej dziedzinie.

W celu analizy powyższych tendencji skonstruowaliśmy dwa scenariusze skrajne rozwoju sektora – pozytywny i negatywny. Ich szczegółową kompozycję przedstawia Tabela 4.

Omówienie poszczególnych komponentów prezentujemy poniżej.

- „Podatki+” to podniesienie obciążenia podatkiem akcyzowym wyrobów tytoniowych o 50 proc.
- „Eksport–” to 10-procentowy spadek popytu eksportowego wywołany spadkiem popytu na wyroby tradycyjne, których produkcji nie zastąpiono w Polsce produkcją wyrobów nowatorskich.

- „Eksport+” to 10-procentowy wzrost popytu eksportowego wywołany wzrostem popytu na wyroby nowatorskie i decyzją koncernów o relokacji części ich produkcji do Polski, co oznacza spadek produkcji wyrobów tradycyjnych jak w poprzednim scenariuszu i jednocześnie znaczący wzrost produkcji wyrobów nowatorskich prowadzący do wzrostu eksportu o dodatkowe 10 proc.
- „Kapitał-” to obniżenie o 10 proc. zasobu kapitału związane z niewykorzystanymi mocami wytwórczymi przeznaczonymi dla wyrobów tradycyjnych, na które popyt spadnie, i brak inwestycji w wytwarzanie wyrobów nowatorskich.
- „Kapitał+” to 10-procentowy wzrost zasobu kapitału produkcyjnego związany ze wzrostem produkcji wyrobów nowatorskich w Polsce.
- „Produktywność-” to 1-procentowy wzrost kosztów wytwarzania związany ze zmianami w legislacji.
- „Produktywność+” to 5-procentowy wzrost produktywności związany z częściową reorientacją na wyroby nowatorskie charakteryzujące się wyższą marżą i wartością dodaną niż wyroby tradycyjne.

W scenariuszu pozytywnym znajdują się wszystkie elementy związane z rozwojem branży wyrobów nowatorskich w Polsce, czyli wzrost eksportu, kapitału i produktywności oraz w dużej mierze przesądzony wzrost kosztów wynikający ze zmian legislacyjnych. W scenariuszu negatywnym założono spadek kapitału, eksportu i produktywności oraz wzrost opodatkowania wyrobów tytoniowych.

TABELA 4. SCENARIUSZE SYMULACYJNE

	Podatki+	Eksport-	Eksport+	Kapitał-	Kapitał+	Produktyw- ność-	Produktyw- ność+
Scenariusz pozytywny			X		X		X
Scenariusz negatywny	X	X		X		X	

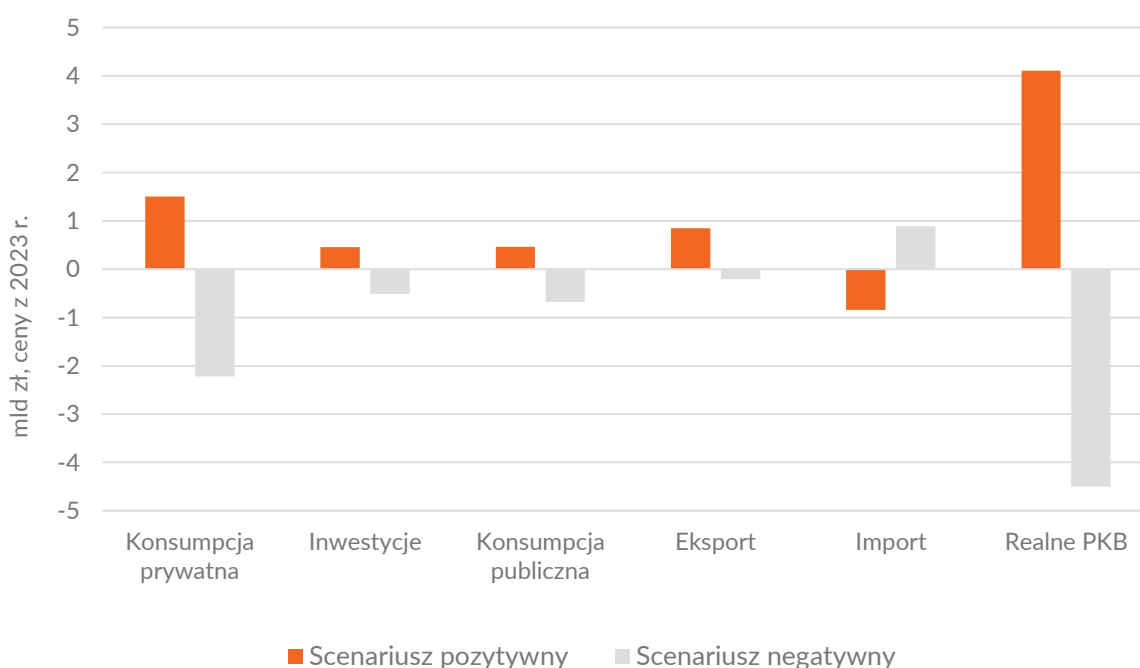
Źródło: Opracowanie własne.

Model wykorzystany w symulacjach składa się z ponad tysiąca równań opisujących funkcjonowanie głównych gałęzi gospodarki polskiej i uwzględnia najważniejsze powiązania międzysektorowe. Odzworowuje decyzje podmiotów gospodarczych działających w rzeczywistej gospodarce. Zakłada, że podmioty (gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa i sektor publiczny) zachowują się racjonalnie, tzn. gospodarstwa domowe optymalizują decyzje konsumpcyjne, przedsiębiorstwa maksymalizują zyski, a sektor rządowy zajmuje się ściąganiem podatków i realizacją wydatków budżetu. Wszystkie te podmioty uczestniczą w rynkach

dóbr oraz usług, podejmując decyzje w oparciu o obowiązujące ceny. Ceny te z kolei działają w sposób równoważący popyt i podaż (więcej szczegółów dotyczących funkcjonowania modelu CGE znajduje się w *Załączniku 2*). Model uwzględnia również informacje o powiązaniach łańcuchów produkcji dóbr i usług w gospodarce polskiej oraz jej związki z gospodarkami zagranicznymi za pośrednictwem eksportu i importu dóbr zarówno finalnych, jak i pośrednich. Dzięki temu otrzymane wyniki zmian zachodzących w sektorze tytoniowym dotyczą nie tylko bezpośredniego oddziaływania na ten sektor, ale również uwzględniają dostosowania o charakterze międzysektorowym i makroekonomicznym.

Przykładowo efekty spadku popytu na wyroby sektora tytoniowego skutkują ograniczeniem produkcji tego sektora. Tym samym nastąpi zmniejszenie się popytu na pracę w tym sektorze oraz na kapitał produkcyjny w nim zatrudniony. To z kolei spowoduje pewną redukcję wynagrodzeń i odpływ siły roboczej do innych sektorów oraz spadek zwrotu z kapitału, co przyczyni się do ograniczenia aktywności inwestycyjnej. Zmiana ta będzie oddziaływać na inne sektory produkcyjne poprzez ograniczenie popytu na dobra pośrednie wykorzystywane przy produkcji wyrobów tytoniowych, a także usługi transportu i handlu z nim powiązane. Jednocześnie pozostałe sektory mogą zwiększyć produkcję ze względu na spadające ceny czynników produkcji (zasoby są ograniczone, więc część siły roboczej przepływnie do innych sektorów). Zmiany w wielkościach makroekonomicznych pokazywane przez model uwzględniają wszystkie powyższe dostosowania, a także inne, np. substytucję wyrobów tytoniowych innymi dobrami, spadek dochodów osób zatrudnionych w produkcji i spadek ich konsumpcji, reakcję handlu międzynarodowego.

WYKRES 48. WYNIKI MAKROEKONOMICZNE SCENARIUSZY SYMULACYJNYCH

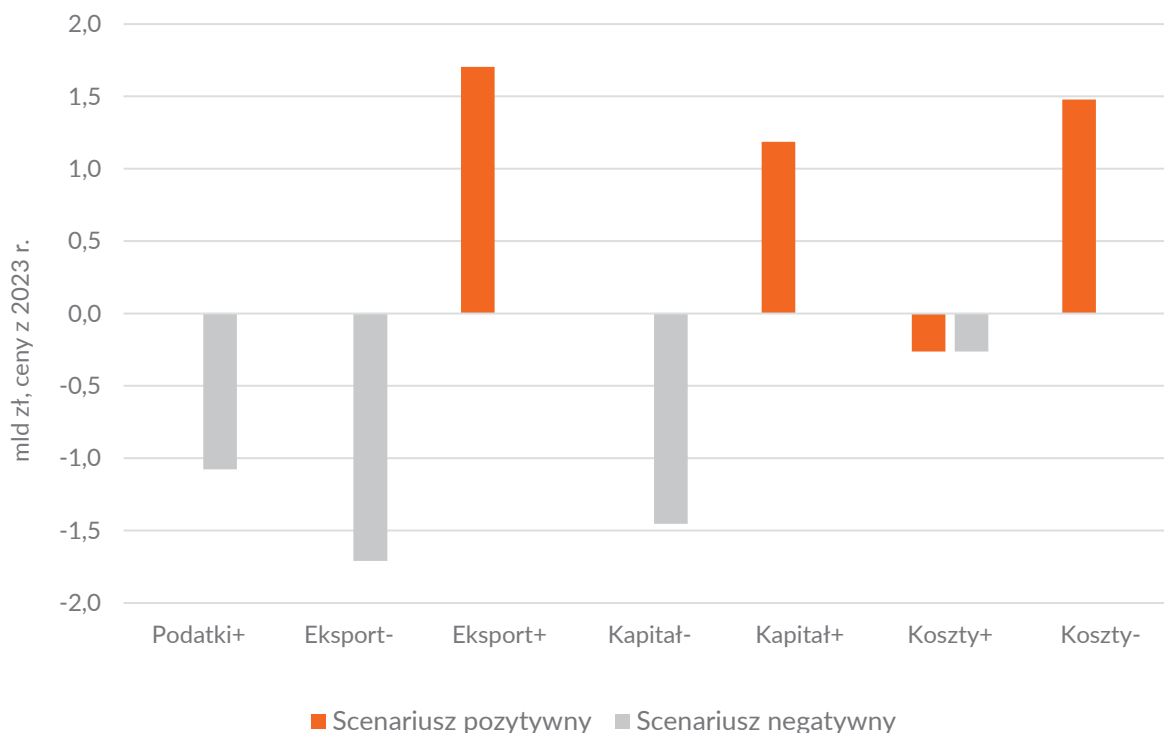

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników symulacji.

Zbiorcze wyniki dla poszczególnych scenariuszy pokazano na Wykresie 48. Wskazuje on na znaczne różnice w makroekonomicznych rezultatach obu scenariuszy. Scenariusz pozytywnego rozwoju sektora podwyższa poziom polskiego PKB realnie o dodatkowe 4,1 mld zł, czyli ok. 0,1 proc. Scenariusz negatywny to z kolei PKB Polski niższy realnie o 0,1 proc. (4,5 mld zł). W obu scenariuszach najbardziej istotne są: zmiany w realnej konsumpcji gospodarstw domowych, na które składają się zmiany cen wyrobów tytoniowych (wzrost cen w scenariuszu negatywnym wywołany zwiększeniem opodatkowania), i wzrost kosztów wytwarzania tych wyrobów, a także zmiany w produktywności (w scenariuszu negatywnym wywołane spadkiem zasobu kapitału, a w scenariuszu pozytywnym wzrostem zasobu kapitału przyczyniającym się do spadku cen i wzrostu konsumpcji). Należy tutaj nadmienić, że nie chodzi o konsumpcję wyrobów tytoniowych, tylko o konsumpcję ogółem, na którą ceny wyrobów tytoniowych wpływają poprzez zmiany ogólnej siły nabywczej. W scenariuszu pozytywnym rosną również inwestycje wywołane wzrostem popytu i produkcji wyrobów tytoniowych i spada import. Odwrotne zmiany zachodzą w scenariuszu negatywnym.

Wykres 49 pokazuje dekompozycję wyników dotyczących zmian realnego PKB na poszczególne komponenty scenariuszy. Wynika z niego, że zmiany kosztów spowodowane zmianami legislacji, które znajdują się w obu scenariuszach, stanowią jedynie niewielką część całości spodziewanych zmian w PKB. Główne składowe zmiany o podobnej sile oddziaływania to wzrost eksportu (1,7 mld zł), wzrost kapitału (1,2 mld zł) i wzrost

WYKRES 49. DEKOMPOZYCJA ZMIAN REALNEGO PKB NA KOMPONENTY SCENARIUSZY

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników symulacji.

produktywności (1,5 mld zł). W scenariuszu negatywnym na spadek PKB oddziałują wzrost podatków (1,1 mld zł) oraz spadek eksportu, spadek zasobu kapitału i spadek produktywności o skali podobnej jak w przypadku scenariusza pozytywnego, ale o przeciwnym znaku.

Powyższe wyniki wskazują na to, że sektor tytoniowy znajduje się w przełomowym momencie, który zdecyduje o jego przyszłości. Gdyby zrealizował się scenariusz bliski pozytywnemu, to znaczenie sektora obejmującego cały łańcuch produkcji i dystrybucji w wytwarzaniu PKB wzrosłoby szacunkowo o ponad 40 proc. Z kolei scenariusz negatywny obniżyłby znaczenie tego łańcucha o podobną wielkość.

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia

ALMARES Institute for Consulting and Market Research (2020), Poland Market Survey Survey Report Empty Discarded Pack Collection.

ALMARES Institute for Consulting and Market Research (2021), Poland Market Survey Report Empty Discarded Pack Collection.

ALMARES Institute for Consulting and Market Research (2022), Poland Market Survey Report Empty Discarded Pack Collection.

ALMARES Institute for Consulting and Market Research (2023), Poland Market Survey Report Empty Discarded Pack Collection.

Badania CBOS: *Konsumpcja Nikotyny. Raport z badań ilościowych dla Biura ds. Substancji Chemicznych*, Warszawa 2021.

Beschlussempfehlung und Bericht des Finanzausschusses (7. Ausschuss) zu dem Gesetzentwurf der Bundesregierung. Entwurf eines Fünften Gesetzes zur Änderung von Verbrauchsteuergesetzen. <https://dserver.bundestag.de/btd/17/040/1704052.pdf>, [dostęp 5.10.2023].

British American Tobacco, strona korporacyjna; https://www.bat.com.pl/group/sites/BAT_9Y2FAC.nsf/vwPagesWebLive/DO9T5K52#, [dostęp 15.04.2024].

Bräuninger M., Schulze S. (2010). Überprüfung der Methodik zur Schätzung der nicht in Deutschland versteuerten Zigaretten (No. 1-27). HWWI Policy Paper.

Cel Philip Morris International: zgasić papierosa w Polsce, rp.pl, 20.03.2023, <https://www.rp.pl/biznes/art38154561-cel-philip-morris-international-zgasic-papierosa-w-polsce>, [dostęp 22.06.2023].

Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych CASE (2018), *Wpływ produkcji wyrobów tytoniowych na polską gospodarkę*, Warszawa.

Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych CASE (2020), *Wpływ produkcji wyrobów tytoniowych na polską gospodarkę*, Warszawa.

Cichocki S. (2006) *Metody pomiaru szarej strefy*, Gospodarka Narodowa 1-2/2006 vol. 205.

CIRCABC, Archiwum tabeli akcyzowych krajów członkowskich, <https://circabc.europa.eu/ui/group/4e1c8a15-d45e-440e-8fec-f5d121e0c075/library/e42fab5d-cf41-4580-a9d0-2d40fa66dcc1>, [dostęp 08.11.2023].

Dyrekcja Generalna ds. Podatków i Unii Celnej, *Pełna lista wpływów z podatku akcyzowego państw członkowskich (2008-2020)*, https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2021-11/excise_duties_tobacco_en.pdf, [dostęp 20.01.2024].

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/40/UE z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich w sprawie produkcji, prezentowania i sprzedaży wyrobów tytoniowych i powiązanych wyrobów oraz uchylająca dyrektywę 2001/37/WE, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0040&from=PL>, [dostęp 5.02.2024].

Dyrektywa Rady 2011/64/UE z dnia 21 czerwca 2011 r. w sprawie struktury oraz stawek akcyzy stosowanych do wyrobów tytoniowych (tekst jednolity), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0064&from=PL>, [dostęp 31.10.2023].

Dz.U. 2023 poz. 2686, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230002686> [dostęp 15.01.2024].

Dz.U. 2023 poz. 877, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230000877> [dostęp 15.01.2024].

Fundowicz J., Łapiński K., Wyżnikiewicz B., Wyżnikiewicz D. (2021), *Szara strefa 2021*, Warszawa, Instytut Prognoz i Analiz Gospodarczych Fundacja Naukowa, ISBN 978-83-956860-1-6.

Fundowicz J., Łapiński K., Wyżnikiewicz B., Wyżnikiewicz D. (2022), *Szara strefa 2022*, Warszawa, Instytut Prognoz i Analiz Gospodarczych Fundacja Naukowa, ISBN 978-83-956860-2-3.

Fundowicz J., Łapiński K., Wyżnikiewicz B., Wyżnikiewicz D. (2023), *Szara strefa 2023*, Warszawa, Instytut Prognoz i Analiz Gospodarczych Fundacja Naukowa, ISBN 978-83-956860-3-0.

Gesetz zur Modernisierung des Tabaksteuerrechts (Tabaksteuermodernisierungsgesetz – TabStMoG), <https://www.buzer.de/gesetz/14895/index.htm>, [dostęp 5.10.2023].

Głowacka I. (2019), *Wpływ otoczenia regulacyjnego na rozwój upraw i produkcji tytoniu w Polsce oraz znaczenie sektora tytoniowego dla gospodarki krajowej*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, Warszawa, s. 13.

Główny Inspektorat Sanitarny, *Postawy Polaków wobec palenia tytoniu – Raport 2019 r.*, <https://www.gov.pl/web/gis/postawy-polakow-wobec-palenia-tytoniu--raport-2017>, [dostęp 1.10.2023].

Goel R.K., Nelson M.A., *Cigarette demand and effectiveness of U.S. smoking control policies: state-level evidence for more than half a century*, "Empirical Economics", 42 (3), pp. 1079–1095, 2012.

Grant Thornton, *Barometr prawa. Analiza stabilności otoczenia prawnego w polskiej gospodarce*, <https://barometrprawa.pl/wp-content/uploads/2022/03/Barometr-prawa-2022-RAPORT-Grant-Thornton-16-03-2022.pdf>, [dostęp 31.10.2023].

Grant Thornton (2024), *Barometr prawa. Analiza stabilności otoczenia prawnego w polskiej gospodarce*, <https://grantthornton.pl/wp-content/uploads/2024/03/Barometr-prawa-2024.pdf> [dostęp 1.06.2024]

GUS (2012-2023), *Rocznik Statystyczny Przemysłu*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.

GUS (2023), *Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2022*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.

GUS (2011-2024), *Pracujący w gospodarce narodowej*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.

GUS (2023), *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2022*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.

GUS (2024), *Biuletyn Statystyczny 4/2024*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.

GUS (2022), *Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych w latach 2018–2021*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.

GUS, *Rynek wewnętrzny w 2020 roku*, 02.11.2021, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/handel/rynek-wewnetrzny-w-2020-roku,7,27.html>, [dostęp 20.11.2023].

Irvine I., Sims W., *The simple analytics of tobacco taxation with illegal supply*, "Canadian Journal of Economics", 47 (4), pp. 1153–1172, November 2014.

Japan Tobacco International, strona korporacyjna: <https://www.jti.com/pl/node/1842/inwestycje-jti-polska>, [dostęp 01.02.2024].

Komisja Europejska, *Opodatkowanie wyrobów tytoniowych – podatek akcyzowy od wyrobów tytoniowych (zaktualizowane przepisy)*. Informacje o konsultacjach, https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12645-Tobacco-taxation-excise-duties-for-manufactured-tobacco-products-updated-rules-/public-consultation_pl, [dostęp 31.10.2023].

Kozłowska A., *Branża tytoniowa walczy o istnienie*, 2021, <https://www.farmer.pl/finanse/dotacje-i-dotply/branza-tytoniowa-walczy-o-istnienie,104419.html>, [dostęp 24.11.2023].

KPMG, 2023, *Illicit cigarette consumption in the EU, UK, Norway and Switzerland*, <https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/itp/kpmg-report---illicit-cigarette-consumption-in-the-eu-uk-norway-switzerland-moldova-and-ukraine---2022-results.pdf>, [dostęp 31.10.2023].

Laffer A.B. (2004). *The Laffer curve: Past, present, and future*. Backgrounder, 1765(1), 1–16.

Market size: E-Vapour Products in Italy, <https://www-1portal-1euromonitor-1com-16a1ap82i0383.han.sgh.waw.pl/portal/statisticsevolution/index>, [dostęp 08.10.2022].

Market Sizes, EUROMONITOR, <https://www-1portal-1euromonitor-1com-16a1ap82i0415.han.sgh.waw.pl/portal/statisticsevolution/index>, [dostęp 10.02.2022].

Miliardowa inwestycja koncernu tytoniowego PMI w Polsce, rp.pl, 12.09.2023, <https://www.rp.pl/biznes/art39096991-miliardowa-inwestycja-koncernu-tytoniowego-pmi-w-polsce> [dostęp 15.04.2024].

Ministerstwo Finansów, *Rekomendacje Forum Akcyzowego*, <https://www.gov.pl/web/finanse/rekomendacje-forum-akcyzowego>, [dostęp 31.10.2023].

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (2024), *Zintegrowany system rolniczej informacji rynkowej*, nr 1; publikacja z 14.03.2024. Notowania za okres sierpień–grudzień 2023.

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (2023), *Rejestr producentów wyrobów tytoniowych*, <https://www.gov.pl/attachment/15d5d943-30b0-4374-97c5-803f11b99ae0>, [dostęp 1.06. 2024].

Medonet (2021), *Narodowy Test Zdrowia Polaków*, https://ocdn.eu/special/Medonet/NTZP2021_raport_all_09.06.21.pdf, [dostęp 15.01.2024].

Medonet (2022), *Narodowy Test Zdrowia Polaków*, https://ocdn.eu/medonet/medonet%20market/NTZP2022_raport_display.pdf, [dostęp 15.01.2024].

Medonet, (2023) *Narodowy Test Zdrowia Polaków*, https://ocdn.eu/medonet/medonet/Raport_Narodowy_Test_Zdrowia_Polakow_2023.pdf, [dostęp 15.01.2024].

Mrozowska I., *Nielsen: od dwóch lat maleje liczba sklepów w Polsce*, 24.02.2021, <https://handelextra.pl/artykuly/246619,nielsen-od-dwoch-lat-maleje-liczba-sklepow-w-polsce>, [dostęp 20.10.2023].

Naworski Z., *Opodatkowanie tytoniu w dawnej Polsce*, *Roczniki Nauk Prawnych*, t. XXVIII, nr 1, 2018.

Narodowy Bank Polski (2024), *Inflation and GDP projection - March 2024*, <https://nbp.pl/projekcja-inflacji-i-pkb-marzec-2024/>, [dostęp 22.05.2024].

Nowochatko-Kowalczyk I., *Liczba sklepów w Polsce spada. Są jednak branże, w których przybywa placówek stacjonarnych*, *wiadomoscihandlowe.pl*, 05.01.2023, <https://www.wiadomoscihandlowe.pl/artykul/dun-bradstreet-liczba-sklepow-spada-sa-jednak-branze-w-ktorych-przybywa-placowek-tradycyjnych>, [dostęp 26.11.2023].

Our Tobacco Heating Products, https://www.bat.com/ar/2021/pdfs/Our_THP_Products.pdf, [dostęp 27.06.2022].

Pańczyk A., *Liczba sklepów w Polsce maleje od lat*, *wiadomoscispozywcze.pl*, 6.11.2023, <https://wiadomoscispozywcze.pl/artykuly/12694/liczba-sklepow-w-polsce-maleje-od-lat-przez-dekade-ubyo-ich-ponad-46-tys/> [dostęp 20.12.2023].

Project Star 2010, KPMG, https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/pmi-sustainability/star-report-2010.pdf?sfvrsn=1f02b0b5_0, [dostęp 5.10.2023].

Project Star 2011, KPMG, https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/pmi-sustainability/star-report-2011.pdf?sfvrsn=3f02b0b5_0, [dostęp 5.10.2023].

Project Sun 2015, KPMG, <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/project-sun-report.pdf>, [dostęp 5.10.2023].

Project Sun 2016, KPMG, <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/project-sun-report.pdf>, [dostęp 5.10.2023].

Raporty z działalności CBŚP, <https://cbsp.policja.pl/cbs/do-pobrania/raporty-z-dzialalnosci/9890,Raporty-z-dzialalnosci.html>, [dostęp 31.10.2022].

Report Empty Discarded Pack Collection.

Skwirowski P., *Miliardowa inwestycja koncernu tytoniowego PMI w Polsce*, „Rzeczpospolita”, 12.09.2023, <https://www.rp.pl/biznes/art39096991-miliardowa-inwestycja-koncernu-tytoniowego-pmi-w-polsce>, [dostęp 15.04.2024].

Skwirowski P., *Cel Philip Morris International: zgasić papierosa w Polsce*, rozmowa z Michałem Mierzejewskim, „Rzeczpospolita”, 20.03.2023, <https://www.rp.pl/biznes/art38154561-cel-philip-morris-international-zgasic-papierosa-w-polsce>, [dostęp 22.06.2023].

Statystyki Straży Granicznej, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html>, [dostęp 31.10.2022].

Strateicuks A., Fadejeva D., Kaze V., *Excise Tax Policy for Alcohol and Cigarette in Latvia, its Impact on State Revenues and the Laffer Curve*, “Current Issues in Economic and Management Sciences: The Proceedings of International Conference”, Riga, University of Latvia, pp. 603–612, 2011.

System Śledzenia Wyrobów Tytoniowych Track & Trace, <https://www.podatki.gov.pl/akcyza/system-sledzenia-wyrobow-tytoniowych-track-trace/>, [dostęp 04.11.2023].

Trząsalska A., Krassowska U. (2019), *Raport z ogólnopolskiego badania ankietowego na temat postaw wobec palenia tytoniu*, Kantar dla Głównego Inspektoratu Sanitarnego.

Uprawa i produkcja tytoniu w Polsce, KalendarzRolnikow.pl, 28.10.2021, <https://www.kalendarzrolnikow.pl/11656/uprawa-i-produkcja-tytoniu-w-polsce>, [dostęp 5.01.2024].

Zakaz sprzedaży smakowych podgrzewaczy tytoniu coraz bliżej. Prace już ruszyły, Business Insider, 28.02.2024, <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/zakaz-sprzedazy-smakowych-podgrzewaczy-tytoniu-coraz-blizej-prace-juz-ruszyly/zv2tp7k>, [dostęp 1.06.2024].

Zmiany klimatyczne – jak wpłyną na polskie rolnictwo, Agrodoradca24.pl, 13 lutego 2020, <https://agrodoradca24.pl/43/zmiany-klimatyczne-jak-wplyna-na-polskie-rolnictwo-4832.html>, [dostęp 10.01.2024].

Van Walbeek C.P. (1996). *Excise taxes on tobacco: How much scope does the government have?*. South African Journal of Economics, 64(1), 20–42.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1 – oszacowania modelu ekonometrycznego i prognozy cen papierosów w poszczególnych segmentach

Tabela 5 przedstawia oszacowanie modelu opisanego w rozdziale VII. Uzasadnione było uwzględnienie w nim efektów stałych dla czasu (lat) oraz marek papierosów – na co wskazał test Hausmana¹¹⁰. Dzięki temu został ograniczony wpływ nieuwzględnionych czynników oddziałujących na poziom cen poszczególnych marek i odchylen zmian cen wszystkich marek w poszczególnych latach, a także wpływ dochodu konsumentów. W celu ograniczenia współliniowości zmiennych, w specyfikacji uwzględniono elastyczności mieszane tylko dla sąsiednich segmentów. Wyniki wskazują na istotną elastyczność cenową popytu dla wszystkich segmentów poza segmentem premium oraz na substytucyjność poszczególnych marek pomiędzy najbliższymi segmentami.

TABELA 5. OSZACOWANIA PODSTAWOWEGO MODELU EKONOMETRYCZNEGO

Regresor	Segment		
	Ekonomiczny	Średni	Premium
$dlog\left(\frac{P_i}{P_n}\right)$	-1,712***	-1,389***	-0,615*
$dlog\left(\frac{P^{VFM}}{P_i}\right)$		0,148	
$dlog\left(\frac{P^{MID}}{P_i}\right)$	0,771***		0,873***
$dlog\left(\frac{P^{PREM}}{P_i}\right)$		0,705***	

***, **, * oznaczają istotność na poziomie 0,01, 0,05 oraz 0,1.

Źródło: Opracowanie własne.

110 Test Hausmana wykrywa endogeniczne regresory (zmiennie predykcyjne) w modelu regresji, ocenia zgodność estymatora w porównaniu z innym mniej efektywnym estymatorem, o którym wiadomo, że jest spójny.

Załącznik 2 – opis modelu CGE

Model CGE opiera się na kilku założeniach dotyczących zachowań podmiotów ekonomicznych w gospodarce. Zakładamy między innymi, że gospodarstwa domowe optymalizują swoje decyzje o konsumpcji dóbr i usług oraz o uczestnictwie w rynku pracy, zestawiając własne dochody z pracy i kapitału z cenami dóbr i usług w gospodarce. Przedsiębiorstwa decydują o wielkości produkcji dóbr i usług, zatrudnieniu pracowników i wykorzystaniu kapitału, wielkości dostaw na rynki krajowe i zagraniczne oraz o wielkości inwestycji w oparciu o ceny względne dóbr i usług oraz obowiązujące koszty pracy i kapitału. W modelu CGE uwzględniony jest również sektor rządowy, który podejmuje decyzje dotyczące podatków, subsydiów i transferów społecznych, a także jest nabywcą dóbr i usług.

Model CGE uwzględnia zależności między wyżej wymienionymi podmiotami, które mają charakter standardowego obiegu okrężnego w gospodarce. Zależności te to m.in. warunki równowagi rynków dóbr i usług (suma popytu konsumpcyjnego, inwestycyjnego, pośredniego i zagranicznego jest równa podaży dóbr i usług), a także rynków czynników produkcji (popyt na pracę jest równy podaży pracy, a popyt na kapitał jest równy zasobowi kapitału). Wartość dodana przedsiębiorstw stanowi wynagrodzenia czynników produkcji, które po opodatkowaniu trafiają m.in. do gospodarstw domowych w charakterze dochodu. Z kolei wydatki gospodarstw domowych i innych podmiotów na dobra i usługi stanowią przychód przedsiębiorstw. Bardzo ważną cechą modelu CGE jest szczegółowe modelowanie popytu pośredniego oraz inwestycyjnego. Dzięki niemu model uwzględnia przepływy międzysektorowe w ramach łańcuchów produkcji dóbr finalnych, takich jak np. wyroby tytoniowe. Wzięto pod uwagę również marże handlowe i transportowe, czyli wzajemne zależności sektora handlu detalicznego i hurtowego, sektorów transportowych oraz sektorów produkcyjnych, w tym m.in. sektora tytoniowego. Jednocześnie model uwzględnia informacje o strukturze sektorowej dóbr inwestycyjnych, czyli koszyku dóbr kapitałowych, które są wykorzystywane w tworzeniu kapitału produkcyjnego każdego sektora.

Wszystkie przeprowadzone symulacje mają charakter długoterminowy. W długim horyzoncie czasowym kapitał dostosowuje się do stopy procentowej, stosunek inwestycji do kapitału jest stały, wielkość zatrudnienia, do której dostosowują się płace, jest ustalona, a wydatki rządowe są funkcją konsumpcji. Przeprowadzone symulacje mają charakter analizy mnożnikowej, tzn. każdy ze scenariuszy analizuje efekt jednego zaburzenia.

Spis wykresów i tabel

Wykres 1. Obszar zasiewów i wydajność zbiorów w latach 1962–2023	16
Wykres 2. Produkcja nieprzetworzonego tytoniu w latach 1964–2023	16
Wykres 3. Obszar zasiewów nieprzetworzonego tytoniu w Polsce w 2023 r.	17
Wykres 4. Produkcja krajowa nieprzetworzonego tytoniu na tle Unii Europejskiej w 2023 r.	18
Wykres 5. Produkcja nieprzetworzonego tytoniu w 2023 r.	19
Wykres 6. Produkcja papierosów	21
Wykres 7. Produkcja wyrobów tytoniowych	21
Wykres 8. Nakłady inwestycyjne w przemyśle przetwórstwa tytoniu	22
Wykres 9. Udziały krajów w wolumenie produkcji sprzedanej papierosów w UE w 2022 r.	22
Wykres 10. Udziały krajów w wartości produkcji papierosów w UE w 2022 r.	23
Wykres 11. Udziały krajów w wolumenie produkcji tytoniu do palenia w UE w 2022 r.	25
Wykres 12 Sprzedaż papierosów na rynku krajowym	27
Wykres 13. Sprzedaż wyrobów nowatorskich w latach 2019–2023 (lewy panel); wolumen sprzedanych wyrobów tytoniowych w 2023 r. (prawy panel)	28
Wykres 14. Wolumen sprzedaży jednorazowych e-papierosów i pojemników z płynem (w ekwiwalencie papierosów w mld szt.)	29
Wykres 15. Liczba sztuk wyeksportowanych papierosów (mld szt.)	33
Wykres 16. Struktura eksportu tytoniu nieprzetworzonego i wyrobów tytoniowych	34
Wykres 17. Struktura geograficzna polskiego eksportu tytoniu nieprzetworzonego (według wolumenu) w 2023 r.	35
Wykres 18. Przeciętne zatrudnienie w produkcji wyrobów tytoniowych w latach 2011–2023	39
Wykres 19. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia w sektorze tytoniowym w stosunku do wynagrodzeń w przetwórstwie przemysłowym w latach 2010–2023	39
Wykres 20. Wydajność sektora tytoniowego w porównaniu do wydajności w przetwórstwie przemysłowym w latach 2011–2023	40
Wykres 21. Udział sektora produkcji wyrobów tytoniowych w PKB oraz wartość dodana w produkcji wyrobów tytoniowych w latach 2013–2023	44
Wykres 22. Zmiany w opodatkowaniu papierosów w latach 2009–2024	48
Wykres 23. Zmiany w opodatkowaniu tytoniu do palenia w latach 2009–2024	48
Wykres 24. Zmiany w opodatkowaniu wyrobów nowatorskich w latach 2020–2024	49
Wykres 25. Składowe średniej ważonej ceny papierosów (2023 r.)	50
Wykres 26. Składowe średniej ważonej ceny tytoniu do palenia (2023 r.)	50
Wykres 27. Składowe średniej ważonej ceny wyrobów nowatorskich (2023 r.)	50
Wykres 28. Udział papierosów poniżej minimalnej stawki podatku akcyzowego w całej kategorii oraz jego prognoza dla 2024 roku	52

Wykres 29. Minimalna stawka akcyzy (akcyza kwotowa i ad valorem łącznie) oraz jej procentowe zmiany w ujęciu rocznym	53
Wykres 30. Udział produktów obciążonych minimalną stawką w portfolio (2023 r.)	53
Wykres 31. Relacja minimalnego podatku akcyzowego i całego podatku (z VAT) do średniej ceny ważonej papierosów, stan na początek 2024 r.	54
Wykres 32. Całkowite obciążenie akcyzą i wskaźnik poziomu cen w 2022 r.	55
Wykres 33. Relacja akcyzy kwotowej do podatku ogółem, stan na początek 2024 r.	56
Wykres 34. Opodatkowanie wyrobów tytoniowych a przychody budżetowe z tego tytułu w Rumunii w latach 2008–2018	57
Wykres 35. Udział podatku akcyzowego w cenie sprzedaży detalicznej wyrobów nowatorskich dla wybranych krajów Europy w 2024 r. (najpopularniejsza marka)	58
Wykres 36. Wpływy z tytułu akcyzy we Włoszech w latach 2014–2020	59
Wykres 37. Opodatkowanie wyrobów tytoniowych a przychody budżetowe z tego tytułu w Niemczech w latach 2002–2022	61
Wykres 38. Opodatkowanie wyrobów tytoniowych a przychody budżetowe z tego tytułu w Grecji w latach 2006–2019	63
Wykres 39. Dochody budżetu państwa z tytułu podatku akcyzowego na tradycyjne i nowatorskie wyroby w latach 2013–2023	64
Wykres 40. Struktura rynku wyrobów tytoniowych w Polsce a dochody budżetu państwa z tytułu podatku akcyzowego dla produktów tytoniowych w 2022 r.	65
Wykres 41. Struktura rynku wyrobów tytoniowych w Polsce a dochody budżetu państwa z tytułu podatku akcyzowego dla produktów tytoniowych w 2023 r.	65
Wykres 42. Struktura dochodów z tytułu podatku akcyzowego i VAT (2023)	67
Wykres 43. Prognozowane zmiany cen papierosów i wyrobów nowatorskich	74
Wykres 44. Prognozowana zmiana wolumenu sprzedaży papierosów w wyniku zmiany planów akcyzowych w 2024 r.	75
Wykres 45. Prognozowana różnica dochodów z tytułu podatku akcyzowego i VAT na papierosy w latach 2024–2030 w wyniku wprowadzenia aktualnej mapy akcyzowej MF	75
Wykres 46. Legalny rynek papierosów oraz szara strefa	84
Wykres 47. Zabezpieczone przez CBS: krajanka tytoniowa oraz papierosy	84
Wykres 48. Wyniki makroekonomiczne scenariuszy symulacyjnych	91
Wykres 49. Dekompozycja zmian realnego PKB na komponenty scenariuszy	92
Tabela 1. Najwięksi partnerzy handlowi w polskim eksporcie papierosów w 2023 r.	34
Tabela 2. Prognozowane zmiany przeciętnych cen papierosów w latach 2023–2030 przy założeniu mapy akcyzowej z 2022 r. i obecnej mapy akcyzowej	72
Tabela 3. Oszacowany i prognozowany udział w wolumenach sprzedaży dla poszczególnych segmentów rynku w latach 2023–2030 przy założeniu różnych scenariuszy podwyżek akcyzowych	73
Tabela 4. Scenariusze symulacyjne	90